

JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV ĽUDOVÍTA ŠTÚRA
SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

2

ROČNÍK 57, 2006

SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r. o., Bratislava

OBSAH

Vincent B l a n á r: Súvzťažnosť obsahovej a formálnej stránky onymického znaku	89
Ján F i n d r a: Umelecký prednes ako komunikácia	101
Július Z i m m e r m a n n – Július Z i m m e r m a n n, jr.: Stochastický model rozpoznávania reči	109
Anna R á c o v á: O privlastňovacom tvare s afixom <i>-ker/-ger-</i> v rómčine.....	115

Recenzie

Martincová, Olga a kol.: Neologizmy v dnešnej češtině. O. O r g o ň o v á	125
Kralčák, Ľubomír: Analytické verbo-nominálne spojenia v slovenčine. (Synchronno-diachrónny pohľad). M. W i c k l e i n o v á	132

Referáty

Kopecký, Peter: K ekvivalentácii vybranej francúzskej politologickej a právnickej terminológie. J. P á l e n í k o v á	137
Kadlec, Jaromír – Holeš, Jan: Francouzština na americkém kontinentě. H. J a n a s o v á	138
Isačenko, Aleksandr V.: Grammaticeskij stroj russkogo jazyka v сопоставлении со словачким. Morfológija. K. M ä s i a r o v á	139

Kronika

Dielo profesora Jána Horeckého uzavreté. S. O n d r e j o v i č	141
Súpis prác Jána Horeckého za roky 2000 – 2006. L. D v o n ě – S. O n d r e j o v i č a redakcia	145
Jubilant Viktor Krupa. Od interdisciplinaritý k excelentnosti. J. B o s á k	155
Súpis prác Viktora Krupu za roky 1996 – 2005. L. D v o n ě – J. G e n z o r a i.	159

CONTENTS

Vincent B l a n á r: Correlation of the Content and Formal Aspect of the Onymic Sign.....	89
Ján F i n d r a: Recitation as Communication	101
Július Z i m m e r m a n n – Július Z i m m e r m a n n, jr.: Stochastic Model of Speech Recognition	109
Anna R á c o v á: On the Possessive Form with the Affix <i>-ker/-ger-</i> in Romany.....	115

Book Reviews

Martincová Olga et al.: Neologisms in the Contemporary Czech Language. By O. O r g o ň o v á	125
Kralčák, Ľubomír: Analytic Verb-nominal Word Combination in the Slovak Language. (Synchronic-diachronic Point of View). By M. W i c k l e i n o v á	132

Book Notices

Kopecký, Peter: To the Equivalentation of Selected French Politological and Law Terminology. By J. P á l e n í k o v á	137
--	-----

JAZYKOVEDNÝ ČASOPIS

JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV EUDOVÍTA ŠTÚRA
SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

2

ROČNÍK 57, 2006

SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r. o.

THE LINGUISTIC JOURNAL
of the Ľudovít Štúr Linguistics Institute, Slovak Academy of Sciences
Volume 57, 2006
Published semianually in 80 pp.
by Slovak Academic Press, spol. s r. o.
Editorial Board Address:
813 64 Bratislava, Panská 26, Slovakia
Distributed by KUBON and SAGNER, P. O. B. 34 01 08, D-8000 München,
Germany

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
Института языкознания им. Людовита Штура Словацкой академии наук
Том 57, 2006
Издается два раза в год на 80 стр.
Slovak Academic Press, spol. s r. o.
Адрес редакции: 813 64 Bratislava, Panská 26, Словакия
Подписки принимает: SLOVART G. T. G. Ltd., Krupinská 4,
P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia

REDAKČNÁ RADA

J. Bosák (hlavný redaktor), K. Buzássyová, J. Dolník, J. Horecký, A. Jarošová, Ľ. Králik,
V. Krupa, S. Ondrejovič, V. Patráš, M. Petrufová (výkonná redaktorka), I. Ripka,
J. Sabol, E. Sekaninová, P. Žigo.

Kadlec, Jaromír – Holeš, Jan: The French Language on the American Continent. By H. Janasová.....	138
Исаченко, Александр В.: Грамматический строй русского языка в сопоставлении со словацким. Морфология. By K. Mäsiarová.....	139

Chronicle

The Work of Professor Ján Horecký is closed. By S. Ondrejovič.....	141
Bibliography of the Writings of Ján Horecký for the Period 2000 – 2006. By L. Dvonč – S. Ondrejovič et al.....	145
Viktor Krupa Jubilee. From Interdisciplinarity to Excellence. By J. Bosák.....	155
Bibliography of the Writings of Viktor Krupa for the Period 1996 – 2005. By L. Dvonč – J. Genzor et al.....	159

СОДЕРЖАНИЕ

Винцент Б л а н а р: Соотносительность содержательной и формальной стороны онимического знака.....	89
Ян Ф и н д р а: Художественное чтение как коммуникация.....	101
Юлиус Ц и м м е р м а н н – Юлиус Ц и м м е р м а н н младший: Стохастическая модель распознавания речи.....	109
Анна Р а ц о в а: О притяжательной форме с аффиксом <i>-ker/-ger-</i> в цыганском языке....	115

Рецензии

Мартинцова, Ольга и кол.: Неологизмы в современном чешском языке. О. Оргонова....	125
Кралчак, Любомир: Аналитические глагольно-именные словосочетания в словацком языке. (С синхронно-диахронной точки зрения). М. В и к л е й н о в а.....	132

Сообщения

Копецки, Петер: К эквивалентации избранной французской политологической и юридической терминологии. Я. П а л е н и к о в а.....	137
Кадлец, Яромир – Холеш, Ян: Французский язык на американском континенте. Г. Я н а с о в а.....	138
Исаченко, Александр В.: Грамматический строй русского языка в сопоставлении со словацким. Морфология. К. М е с я р о в а.....	139

Хроника

Труд Яна Горецкого завершен. С. О н д р е й о в и ч.....	141
Список работ Яна Горецкого, опубликованных в период 2000 – 2006 гг. Л. Д в о н ч – С. О н д р е й о в и ч и др.....	145
Юбиляр Виктор Крупа. От интердисциплинарности к отличности. Я. Б о с а к.....	155
Список работ Виктора Крупы, опубликованных в период 1996 – 2005 гг. Л. Д в о н ч – Й. Г е н з о р и др.....	159

JAZYKOVEDNÝ ČASOPIS

Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied

Ročník 57, 2006, 2

Vychádza dvakrát do roka

Vydáva Slovak Academic Press, spol. s r. o.

Hlavný redaktor doc. PhDr. Ján Bosák, CSc.

Výkonná redaktorka PhDr. Magdaléna Petrufová

Redakčná rada:

doc. PhDr. Ján Bosák, CSc., PhDr. Klára Buzássyová, CSc., prof. PhDr. Juraj Dolník, DrSc.,
prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc., Mgr. Alexandra Jarošová, CSc., PhDr. Ľubomír Králik, CSc.,
PhDr. Viktor Krupa, DrSc., doc. PhDr. Slavomír Ondrejovič, CSc., prof. PaedDr.
Vladimír Patráš, CSc., PhDr. Magdaléna Petrufová, prof. PhDr. Ivor Ripka, DrSc.,
prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc., doc. PhDr. Ella Sekaninová, DrSc., prof. PhDr. Pavol Žigo, CSc.

Adresa redakcie: 813 64 Bratislava, Panská 26

Technický redaktor: Mgr. Vladimír Radik

Objednávky a predplatné prijíma Slovak Academic Press, spol. s r. o., P.O.Box 57,
Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava
E-mail: sap@sapress.sk
www.sapress.sk

Objednávky do zahraničia prijíma a vybavuje SLOVART G. T. G. Ltd., Krupinská 4,
P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia

Registračné číslo 7044

Distributed by Slovak Academic Press Ltd., P.O.Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava
Distribution rights are held by KUBON und SAGNER, P.O.Box 34 01 08, D-8000 München,
Germany

Ročné predplatné Sk 80,-, jednotlivé číslo Sk 40,-

© Slovak Academic Press, spol. s r. o., 2006

SÚVZŤAŽNOSŤ OBSAHOVEJ A FORMÁLNEJ STRÁNKY
ONYMICKÉHO ZNAKU

VINCENT BLANÁR

BLANÁR, Vincent: Die Wechselseitigkeit der inhaltlichen und formalen Seite des Eigennamens. Jazykovedný časopis, 2006, Vol. 57, No. 2, pp. 89 – 100. (Bratislava)

Die Gesamtheit der onymischen Merkmale offenbart sich bei der Benennung der Gattungsindividuen auf beiden Seiten des onymischen Zeichens. Das bezieht sich auf den sprachlichen Bau, wie auch (in der amtlichen Benennung) auf seine Orthographie. Der Hinweis auf die Realisation der onymischen Merkmale auf der sprachlichen Seite des Eigennamens ist für die Anfassung des onymischen Zeichens wichtig. Es hat sich bestätigt, dass der Eigenname ein bilaterales Zeichen sui generis darstellt und sich als ein reales Sprachelement in seine Namenklasse eingliedert. Die Eigennamen bilden offene Gesamtheiten von lexikalischen Elementen der betreffenden Sprache, aber sie gehören auch in bestimmte onymische Subsysteme mit eigenen Gesetzmäßigkeiten. Dank zahlreichen onymischen Merkmalen unterscheidet sich der Sprachbau der Personennamen von den Appellativen markanter, als es der Fall bei anderen proprialen Klassen ist. Für den methodologischen Aspekt hat eine prinzipielle Bedeutung die Feststellung, dass dieser Zutritt den zweifachen Status des Eigennamens enthüllt, den linguistischen und den onomastischen Status.

Súbory onymických objektov sú rozsiahle a rozmanité, preto aj triedy vlastných mien sú veľmi rozsiahle a tematicky bohato členené. Pomenovacím motívom pri samom prvom pomenovaní druhového jedinca býva obyčajne niektorá (zväčša nápadná, charakteristická) stránka onymického objektu. Vzhľadom na rozširujúce sa pomenovacie potreby a rozličné onymické situácie i fungovanie onymických objektov v spoločenskom styku sú motivácie vlastných mien v jednotlivých triedach dosť odlišné, ale dajú sa určiť isté typové situácie. Napr. pomenovacie motívy úradných osobných mien vychádzajú z viac-menej ustálených súborov (úradných inventárov); ide o tzv. „krstanie“ v širšom zmysle slova. Pri neúradnom osobnom pomenovaní sa uplatňujú živé pomenovacie motívy: individuálne telesné alebo duševné vlastnosti osoby, jej záujmy, zamestnanie, pôvod, bydlisko a pod. (Na strednom Slovensku sme zistili vyše 20 rozličných pomenovacích motívov; pozri Blanár – Matejčík, 1978). Toponymické motivačné modely pozostávajú z príznakov charakteristických pre povahu alebo pragmatickú stránku zemepisných názvov; ide najmä o lokalizáciu; opis objektu; vlastníctvo, príslušnosť; oslavnosť, pamätnosť; sídelný obyvateľský príznak (Majtán, 1996, s. 10 – 11). Tieto motivačné príznaky poukazujú na vznik toponyma v istej onymickej situácii. Z hľadiska motivanta predstavujú zaujímavú časť chrématonym logonymá. Ich po-

menovacím motívom býva obyčajne okolnosť poukazujúca na oblasti podnikania firmy alebo meno jej majiteľa (Imrichová, 2002, s. 91).

Prostredníctvom motivačného modelu sa spájajú všeobecné pomenovacie princípy (t. j. obsahový model) s konkrétnou pomenovacou situáciou a s príslušnou onymiou daného jazyka. Motivačný model je spojovacím článkom medzi obsahovým a slovo-tvorným modelom. Aj vo vypracovanej teórii modelovania živých osobných mien spájam obsahovú a motivačnú stránku pomenovacieho znaku (bližšie Blanár – Matejčík, 1978; 1983). Analýzou druhu, spôsobu motivácie sa dostávame k formálno-jazykovej problematike onymie. Avšak mnohé osobitosti jazykovej stavby onymických znakov sa dajú vysvetliť zo súvzťažnosti ich obsahovej a formálnej stránky.

V tomto príspevku sústredíme pozornosť na úzky vzťah špecificky onymických príznakov (vytvárajúcich obsahový model) k formálnej, jazykovej stránke onymického znaku. Budeme si všímať, na akých stránkach jazykovej stavby vlastného mena (charakteristických pre onomastický status) sa jednotlivé príznaky prejavujú. Onymické príznaky najvýraznejšie zasahujú jazykovú stránku osobných mien. Preto budeme túto závislosť sledovať najmä na antroponymických znakoch a sústavách. Naznačeným prístupom odhaľujeme onomastický status vlastného mena.

Onymické príznaky sa realizujú na formálnej stránke onymického znaku v danom systéme a v daných spoločenských a komunikačných podmienkach rozličným spôsobom.

Príznaky gramatickej povahy

1. Všeobecný príznak proprií funkčnej a integratívnej povahy <spoločensky podmienená identifikácia // diferenciácia> sa uplatňuje na vlastnom mene ako na samostatne existujúcej veci. To znamená, že jazyková forma, ktorá funguje ako pomenovanie druhového jedinca, býva nielen substantívum, ale aj akákoľvek jazyková forma, ktorá sa v platnosti vlastného mena substantivizuje. Teda napr. nielen *Žilina*, *Váh*, *Adam*, ale aj priezvisko *Krátky*, živé meno, prípadne priezvisko *Pomajbo*, *Ozembuch*, *Nesvadba*, *Zlejší*, *Nechojdoma*, *Mlkvik*, anojkonymum *Pri pieskoch*, *Medzi potoky*, chrématonymá *Kadernický salón Katka*, román *Komu zvonía do hrobu*, logonymum *A + B*, *TIP-TOP*. Pri substantivizácii nastávajú rozličné jazykové zmeny (bližšie porov. Blanár, 1950; 1996; 2005 a i.) Z tzv. parasystémových javov uveďme napr. prehodnocovanie koncových morfém na derivačné morfémy pri substantivizácii gramatických tvarov: *Znám*, *-a*, *-ovi...*, *Zapletal*, *-a*, *-ovi...*, *Oberaj*, *-a*, *-ovi...*, *Tomašových*, *-a*, *-ovi...*; univerbizáciu slovných spojení: *Zátroch*, *Starigazda*, *Dajbože*; pri predložkových anojkonymách existenciu variantných podôb, ktoré umožňujú vytvárať úplnú paradigmatu: *Pri pieskoch // Piesky*, *Medzi potoky // Potoky*. Charakteristickým znakom vlastných mien je osobitné využitie kategórie rodu, čísla a pádu. Napr. protikladný vzťah singuláru a plurálu ako bezpríznakovej a príznakovej morfolologickej kategórie sa neraz pri terénnych názvoch oslabuje. Ten istý objekt sa niekedy pomenúva plurálovou aj singulárovou formou, napr. *Rúbanka – Rúbanky*,

V kúte – Kúty, Javorina – Javoriny. V týchto prípadoch sa plurálové formy používajú ako variantné podoby vedľa singulárových foriem. Ak sa však rovnakým odvodzovacím základom, ktorý má raz singulárovú, inokedy plurálovú podobu, pomenujú rozličné onymické objekty (napr. *Barina – Bariny*), a to aj v tomže chotári (*Konopnica – Konopnice, Kohútka – Kohútky*), plurálová forma sa využíva lexikálne ako tvaroslovný diferenčný prostriedok (Blanár, 1950).

Spôsoby rozširovania súboru vlastných mien mávajú svoje typologické odlišnosti. Napr. pri rozširovaní súboru priezvisk je pre slovanské (najmä západoslovanské) mená príznačné odvodzovanie v pozícii derivačných morféme (*Adam: Adam-čík, -ec, -ička, -ko, -ovič* atď.) Inventár priezvisk v mnohých západoeurópskych jazykoch rozširujú mená, ktoré majú pred základovou morfému člen mužského alebo ženského rodu v niektorom páde, napr. tal. *De Amicis, Della Casa*, franc. *Dupont, Aucassin*, špan. *Las Casas*, nem. *Ten Hoff*, často s predložkovým spojením: *Zumbusch, Andermat* (Blanár, 1996, s. 118).

Osobnými menami treba identifikovať a diferencovať milióny jedincov, aj preto sú antroponymické systémy obsahovou i formálnou stavbou onymických znakov zo všetkých mien najviac diferencované. Výraznejšie sa to však prejavuje i na jazykovom vyjadrení antroponymických príznakov.

2. <Prirodzený rod osobných mien>

Pre paradigmatickú stránku osobných mien je podstatne dôležitá okolnosť, že pomenovania osôb nemajú gramatický, ale prirodzený rod, porov: *Adam, Krivý, Vrana, Stehno – Eva, Soňa, Krivá, Vranová, Stehnová*. Ak zakončenie neumožňuje zaradiť meno do príslušnej paradigmy, pri pomenovaní živej bytosti sa vychádza z prirodzeného rodu: (ten, syn) *Jakubove, Mišeje, Dobiášé Dolních*; (tá, dcéra) *Jakubove, Mišeje, Jožova Krivého*. Mená typu (to, dieťa) *Adamča, Marienča, Štreakárča, Kaliča* predstavujú okrajové prípady s hovorovým podfarbením. Polarizácia propriálnej a apelatívnej lexiky sa výrazne prejavuje pri skloňovaní a prechýľovaní mužských priezvisk a mužských živých rodinných mien. Medziparadigmatické presuny týchto vrstiev antropným predstavujú najdynamickejšieho činiteľa deklinácie osobných mien.

Podľa vzoru ‚chlap‘ sa skloňujú antroponymá, ktoré sa končia na silný príznak maskulín, na koncovkovú nulu, napr. priezviská: *Chrobák, Mráz* (gen. *Mráza*), *Nebehaj, Zátroch*; individuálne charakteristiky: *Bžik, Hajvas, Očenáš, Pánbožťok*; formy na *-o*: *Azo, Šulko, Smejko, Čunčo*; mená utvorené z apelatívnych neutier alebo významovo nepriehľadné: *Mydlo, Masielko; Laho, Fako*.

Podľa vzoru ‚hrdina‘ sa skloňujú mená, ktoré sa končia na *-a*, napr. priezviská: *Mucha, Brada, Veverica, Knieža, Odnechta*; individuálne charakteristiky: *Šurina, Škadra, Hod’vadmiška*.

Pri priezviskách na *-o*, ktoré vznikli z krstných mien, alebo ak nie je zrejmy apelatívny náprotivok, používajú sa dvojtvary, napr. *Ďurčo – Ďurču // Ďurča, Krno – Krnu // Krna*. Skloňovanie týchto priezvisk ovplyvňuje skloňovanie krstných mien.

Ak odmyslíme exotické mená, cudzie mužské priezviská sa skloňujú podľa vzorov ‚chlap‘, ‚hrdina‘ a ‚Škultéty // kulí‘.

Pomenovanie ženských osôb sa tvorí prechýľovaním od mužských mien, napr. *Králik – Králiková, Tichý – Tichá*. Súbor priezvisk však tvorí otvorený rad. Pribúdajú priezviská so zakončením, ktoré nemá paralelu v domácich útvaroch. Jednoduché pravidlá o prechýľovaní sa ťažko dávajú do súladu s niektorými cudzími a exotickými menami, ktorých nositeľmi bývajú cudzinci. Na uvoľňovanie strohých kodifikačných pravidiel pôsobí aj fakt, že spisovná kodifikácia nemôže obchádzať (rodinný, lokálny) úzus nositeľa mena; porov. variantné formy pomenovania jednej osoby ako *Dana Rolins – Rolinsová* alebo priezviská *Feketeová – Feketová* (ktorými sa však pomenúvajú rozličné rodiny).

Obvyklé je skloňovanie podľa životných vzorov pri chrématonymách, ktoré sa utvorili z apelatívnych alebo propriálnych mužských osobných mien. Pri mužských názvoch denníkov a časopisov je v ak. sg. životné skloňovanie: (čítať) *Budovateľa, Bojovníka*, v dat. a lok. sg. je životné alebo neživotné skloňovanie: v *Čitateľovi // Čitateľi, o Bojovníkovi // Bojovníku*.

Keď sa vlastné meno, patriace do jednej triedy proprií, začne používať ako pomenovanie onymického objektu inej triedy proprií, zmení sa jeho designácia (presnejšie: obsahový model). Meno sa dostáva do homonymného vzťahu s pôvodným pomenovaním. Tento prechod z jednej onymickej triedy do inej onymickej triedy (transonymizácia) často sprevádzajú zmeny aj na rovine morfolologickej a slovotvornej. K zmenám paradigmy dochádza najmä vtedy, ak je motivujúcou lexémou osobné meno. Niekoľko príkladov:

osobné meno → miestny názov:

mužské mená sa skloňujú podľa neživotných vzorov: vo *Svätom Petre*

osobné meno → terénny názov:

priezvisko *Ondrejka* (podľa ‚sluha‘) – lúka *Ondrejka* (podľa ‚žena‘)

osobné meno → názvy dní a období:

na *Ondreja*, po *Ondreji*; na *Mateja*, po *Mateji*

meno kraja, obce, rieky → priezvisko:

priezviská *Orava, Žilina, Nitra, Dunaj, Kubín* sa skloňujú podľa mužských životných vzorov (bližšie Blanár, 2005).

Živá tendencia k flexii, ktorá je celkove príznačná pre hovorenú komunikáciu, naráža na nemalé ťažkosti pri logonymách, ktoré bývajú neraz formálnou stavbou neobvyklé. Takéto periférne pomenovacie jednotky predstavujú najmä akronymá, porov. napr. ONAKO, SEKO, SFIG, TOPTEKS (Imrichová, 2002).

Príznačky pragmaticko-komunikačnej povahy

3. <Ustálenosť mena administratívno-právnymi normami, resp. užším spoločenským (miestnym) úzom> má medzi pragmatickými príznakmi základné postavenie. Tento príznak je pomerne blízky pojmu a termínu *rigidný designátor*, ktorý

predstavuje v Kripkeho logickej teórii centrálny pojem novej teórie referencie. S. Kripke takto nazýva výraz, ktorý v každom možnom svete designuje ten istý objekt. Všetky vlastné mená sú rigidné designátory (Kripke, 1993/2002, s. 185). O „rigidnom designátori“ možno hovoriť pri úradnom i neúradnom pomenovaní. Na dvojakú ustálenosť mena som poukázal vzhľadom na vzťahy v onomastike v doktorskej rozprave v r. 1945 (bližšie Blanár, 1950). Tento príznak umožňuje odlíšiť úradné a neúradné (živé) pomenovanie, presnejšie úradné onymické sústavy (systémy), ktorých základná podoba je písaná, a sústavy, ktorých fungovanie patrí do okruhu ústneho poloúradného a súkromného styku. W. L u b a š (1980, s. 25 n.) aplikoval na onomastiku tézu o troch úrovniach jazykového kontaktu. Hierarchicky najvyššej úrovni, t. j. rovine celospoločenského kontaktu, zodpovedá bezvýnimočné používanie úradných foriem vlastných mien. V lokálnom kontakte, v ktorom je obvyklá hovorená forma, sa používajú spisovné i variantné podoby. Individuálny kontakt charakterizuje hovorená reč a hovoriaci i počúvajúci sú v bezprostrednom styku; tu sú príznačné synonymné a variantné podoby (napr. *Marysia – Maryla, Nowy Targ – Miasto, Nowy Sącz – Sącz*). Pravda, z hľadiska socioonomastického nejde len o otázku variantnosti vlastných mien ako takých, ale o variantnosť onymických znakov ako prvkov daných onymických podsystémov. Pri fungovaní onymických sústav v spoločenskej komunikácii existuje najzložitejšia situácia pri pomenovaní osôb. Pri pomenovaní osôb v úradnom styku sa konštituovala sústava úradného pomenovania a v neúradnom a súkromnom styku sústava živých (neúradných) mien. Obidve sústavy koexistujú v úzkych kontaktoch. Rozdiely medzi úradnou a neúradnou antroponymickou sústavou sa prejavujú v počte funkčných členov, v rozsahu motivačných podnetov, v štruktúre a distribúcii modelov. V práci *Živé osobné mená na strednom Slovensku* (Blanár – Matejčík, 1978; 1983) a v *Teórii osobného mena* (1996, nemecký variant 2001) sme ukázali princípy organizácie antroponymických systémov v hĺbkovej štruktúre a ich fungovanie v spoločenskej komunikácii.

Poznámka. Úvahy logikov (a podobne filozofov) o povahe vlastného mena sa len sčasti stretávajú s názormi jazykovedcov a onomastikov. Príčina spočíva v odlišnom ciele výskumu a v nerovnakom bádateľskom aspekte. Logici a filozofi analyzujú vlastné meno izolovane, a nie ako prvok onymickej sústavy (systému). Druhou príčinou je nerovnaké vymedzenie predmetu výskumu; vymedzenie okruhu vlastných mien v onomastike a logike sa nezhoduje (pozri napr. Zouhar, 2004). Podľa nášho poňatia vlastné mená majú svoju onymickú sémantiku, ktorú vytvárajú viaceré špecificky onymické príznaky (nejde len o „rigidný designátor“). Základné prvky onymických systémov majú modelové hodnoty, ktoré sa aj v jednom onymickom systéme odlišujú svojou frekvenčnou a areálovou distribúciou. Vlastné mená plnia identifikačnú a diferenčnú úlohu v jazykovej komunikácii. Analýzou izolovaných vlastných mien z akéhokoľvek hľadiska nemôžeme potvrdiť ich základnú povahu.

4. <± Príbuzenský vzťah>

patrí vo vývine osobného pomenovania k podstatným antroponymickým príznakom. Má dve podoby. V starej jednomennej sústave sa uplatňoval (a v živých

menách sa často uplatňuje) v negatívnom stupni (-). V úradnej dvojmennej sústave ide o <poukaz na príslušnosť k rodine ako celku>.

V jednomennej sústave sa nepomenúva osoba ako príslušník rodinného celku, pomenúva sa osoba ako taká (*Koza, Pribina, Mojtech*). Osobné (neskôr krstné) meno sa v minulosti často rozvíjalo individuálnou charakteristikou. Individuálna charakteristika bola motivovaná menom otca (*Jan/ovic*), matky (*Tom/ova, Tom/owna*); patronymá a matronymiká sú príznačné pre východných a južných Slovanov. U západných Slovanov je častejšia motivácia menom miesta, bydliska, menom zamestnania (*Anton Podhradský, Juro Masár*), pôvodom (*Oravec*), fyzickými alebo duševnými vlastnosťami (*Tichý*) pomenovanej osoby a pod. Pre genealógiu sú dôležité poukazy na rodinnú príslušnosť, ale rekonštrukciu starých príbuzenských vzťahov sťažuje fakt, že v dávnovej a stredovekej spoločnosti boli pri pomenovaní časté aj mená po matkinej línii (Goetz, 1993, s. 257). V dnešnom neúradnom pomenovaní sa popri dvojmennej sústave uplatňuje aj jednomenná sústava, napr. *Pavol Kvietok: Paľo Družstevník; Alexander Zimen: Dzurajkin Elek; Zuzana Bročková, rod. Durajová: Žúži, Zuzliana Durajka*.

Do súboru antropolexém európskych osobných mien výrazne zasiahlo kresťanstvo. Do starej domácej antroponymie začali prenikať v súvislosti so šírením kresťanstva mená biblických a antických svätcov. Produktívnou vrstvou sa postupne stávajú kresťanské mená, ktoré v novom jazykovom prostredí zdomáčuujú. Pred pomenovaním podľa kresťanských svätých existoval istý krajový úzus, ktorý sa uplatňoval ako „mechanický“ selekčný princíp. Napr. v nemeckej jazykovej sfére sa do 13. stor. dávali novorodencom germánske mená podľa pravidiel, že najstarší syn dostával meno podľa starého otca z otcovej strany, druhý podľa matkinho otca, tretí podľa otca. Pri pomenovaní podľa kresťanských svätých sa krstné meno vyberá z jestvujúceho inventára na základe konotácie, s ktorou sa meno svätca spája. Pri „krstení“ ide o „konotačný“ pomenovací princíp (Kohlheim, 1981). Pri pomenovaní príslušníkov vyšších spoločenských vrstiev a na miestach s väčšou koncentráciou obyvateľstva sa postupne začínajú uplatňovať nové antroponymické príznaky, ktoré sa viažu na doterajší určujúci člen. Pomenovanie osôb sa vyvíja od jednomennej k dvojmennej sústave. Tento vývin postupoval od pomenovania osoby bez vyjadrenia príbuzenského vzťahu (teda osoby ako takej) cez singulárové označenie rodinnej príslušnosti (k otcovi alebo matke: patronymický, matronymický, resp. maritonymický vzťah) k plurálovému označeniu príslušnosti k rodine ako celku (*Jakubových, Ševcech, Mišeje, Paulé, Hraškovie...*). Funkčný člen, ktorý bol nositeľom tejto zásadne dôležitej sémantiky z hľadiska osobného pomenovania, t. j. vyjadroval príznak <príbuzenský vzťah k rodine ako celku>, sa spájal s príznakom <dedičnosť> – o tom ďalej. Vďaka týmto príznakom sa stal hierarchicky základným členom pomenovacieho modelu. Takto sa konštituovalo priezvisko ako nový funkčný člen. Krstné meno pokleslo na člen určujúci. Tzv. jednomenná sústava sa mení na dvojmennú. Ide o základný vývinový princíp v novších sústavách osobných mien, ktorý predstavuje antroponymické generálum (bližšie Blanár, 1996, s. 93 n.) Celú vývinovú zákonitosť (napr. slovenských) antroponymických sústav možno znázorniť formulou:

$$A + b \rightarrow a + B$$

$$A + b + c \rightarrow a + b + C$$

(Veľkou literou sa označuje určený člen, malou literou určujúci člen.)

Pretože pri pomenovaní osôb sa identifikujú a diferencujú nielen jednotlivé osoby ako také, ale isté výrazové prostriedky sa používajú na označenie osôb príbuzných, resp. nepríbuzných, v antroponymii sa využívajú popri prostriedkoch a postupoch obvyklých pri nominácii v apelatívnej oblasti aj prostriedky typické pre propriálnu oblasť. Odlišovanie príbuzných a nepríbuzných osôb je charakteristickým znakom antroponymickej sústavy. Pozornosť si zaslúži zákonitosť, ktorou sa odlišuje pomenovanie príbuzných a nepríbuzných osôb pri spájaní krstného mena a priezviska. Všimnime si modelovú schému $x + A$ v dvojmennej sústave:

$$\begin{array}{lll} x + A & y + A & z + A \\ x + A_1 & y + A_1 & z + A_1 \\ x + B & y + B & z + B \end{array}$$

Keď sa v horizontálnom rade mení krstné meno (determinant) x, y, z pri nezmenenom priezvisku (determiné) A, A_1, B , pomenúvajú sa súrodenci pokrvného príbuzenstva. Keď sa mení vo vertikálnom rade priezvisko A, A_1, B , pri nezmenenom krstnom mene sa pomenúvajú príslušníci iných rodín. Túto zákonitosť modifikujú prípady, ak sa už pri ustálení dvojmennej sústavy rovnakým priezviskom pomenúvali nepríbuzné osoby a ak sa v ďalšom rozvetvovaní pokrvného príbuzenstva príbuzenské vzťahy uvoľnili. Identifikačné (a derivačné) možnosti sú v jednomenných a dvojmenných sústavách nerovnaké. V jednomenných sústavách je najviac zaťažený lexikálny výber a špecificky antroponymické slovtvorné postupy. V dvojmennej sústave je rozhodujúcim prvkom pri vyjadrení príbuzenského vzťahu priezvisko. Preto sa v triede priezvisk výrazne rozširuje súbor antropolexém, ako aj súbor antropoformantov. V jazykovej výstavbe priezvisk sa najzreteľnejšie prejavuje výrazové špecifikum vlastných mien.

5. <± Dedičnosť vlastného mena>

je vecou osobného pomenovania. Dedičnosť sa iným spôsobom prejavuje na funkčných členoch ustálených užším spoločenským úzom, iným spôsobom pri stabilizácii mena administratívno-právnymi normami.

V starej jednomennej sústave bolo hierarchicky základným členom osobné meno v užšom zmysle (nem. Rufname), ktoré nebolo dedičným prvkom (napr. *Matej, Jakuš* Gašpara). Neskôr mohla individuálna charakteristika potenciálnym pribieraním príznaku dedičnosti získavať platnosť prímena (napr. *Stefan Diakovic // Stefan Diak*). Dnešný podsystem živých mien pozná nededičné funkčné členy (Jozef Zimen – Ščefiny Dzurajky *Jožko*) i dedičné funkčné členy (Michal *Palovčík – Palovčík* od Cestárov; Ondrej *Šmihula – Šmihula* Belko). Dedičnosť živých rodinných mien sa viaže na spoločenský úzus v daných regiónoch. Dá sa zhrnúť asi takto: Živé rodinné mená sa viažu na danú rodinu a dedia sa z pokolenia na pokolenie. V niektorých obciach sa pri veľmi frekventovaných priezviskách používajú aj viac-menej úradne na

odlíšenie rodín s rovnakými priezviskami živé rodinné mená. Používanie priezvisk však nie je záväzné, takže deti sa obyčajne volajú len menom podľa živého rodinného mena. Rodinné mená sa často prenášajú aj prostredníctvom ženy – matky, ktorá v rodičovskom dome dostáva alebo dedičné rodinné meno alebo rodičovské priezvisko, a podľa nej sa volajú aj deti, pričom úradné priezvisko podľa ich otca je iné. V úradnom styku sa rodiny nazývajú priezviskom, ale ich domy sa volajú obyčajne podľa pôvodných majiteľoch alebo budovateľoch; podľa tohto domu sa volajú aj ich terajší obyvatelia. Mená domov dedia obyvatelia domu bez ohľadu na úradné priezviská (bližšie Blanár – Matejčík, 1983, s. 601 – 602).

Dedičnosťou nového funkčného člena, priezviska, sa začína prestavba jednomennej sústavy na dvojmennú. Jej príčiny súvisia s potrebou jednoznačnej identifikácie pomenovaných osôb v bežnej komunikácii a v administratívnej dokumentácii. Utváranie štátno-politických celkov s rozvinutou administratívou a s vypracovanými právnymi normami, ako aj úsilie privilegovaných vrstiev upevniť vlastné právno-držiiteľské nároky tiež stabilným rodinným pomenovaním predstavovali dôležité hybné sily, vedúce k prestavbe pomenovacieho systému (porov. aj Pulgram, 1950/1951).

Nový funkčný člen mal (úradne) ustálenú podobu a dedil sa v rámci pokrvného príbuzenstva; udržiaval sa po línii mužských potomkov. Pravda, pôsobili tu aj ďalšie podnety. Napr. vo východných oblastiach Fínska sa už od 13. stor. dá sledovať utváranie dedičných prímen v roztrúsených sedliackych usadlostiach, hoci moderný antroponymický systém s dedičným priezviskom sa úradne konštituuje iba koncom 19. stor. v súvislosti s hospodársko-spoločenskými zmenami fínskej stavovskej spoločnosti (Paikkala, 2005). Ba prvý zákon, ktorý vo Fínsku nariad'oval obligatórnosť priezviska, je až z roku 1920.

V kontaktovej situácii sa dostávajú onymické sústavy do rozmanitých interferenčných vzťahov. Tieto vzťahy sa prejavujú nielen v pomenovacích motívoch, v onymicky relevantných príznakoch, ale aj v samotných pomenovacích princípoch. Uvedme príklad zo slovensko-maďarských kontaktov. V početných knihách zemianskeho banského súdu na Boci z rokov 1588 – 1602 nachádzame štyri typy ženských mien. Pomenovací typ *Janko Strečková*, *Matz Kohlerka* predstavujú základný pomenovací princíp maďarskej antroponymickej sústavy. Funkčné členy *Strečková*, *Kohlerka* sú bližšie určené krstným menom manžela, a nie pomenovanej manželky; porov. maď. *Fekete József: Német Katalin → Fekete Józsefné*. – V mnohých sústavách afrických národov, ktoré boli stáročia kolóniami niektorých západoeurópskych štátov, sme zistili istú symbiózu tradičného (ľudového) pomenúvania s novým, úradným pomenúvaním, vlastným európskym kolonizátorom. Oplyvňovanie osobných mien európskymi menami i pomenovacími princípmi, ktoré sa uplatňovali v antroponymickej sústave kolonizátorov, narušilo ustálený domáci ľudový úzus. Variabilnosť viacerých z analyzovaných sústav smeruje (v oficiálnom styku) k dvojčlennej, resp. trojčlennej pomenovacej schéme s dedičným priezviskom (bližšie Blanár, 1996, s. 174 n.). Onymický príznak <dedičnosť>, úzko súvisiaci s pomeno-

vacou situáciou danej sociéty v jej historickom vývine, hlboko zasahuje do príslušnej antroponymie a do jednotlivých antroponymických sústav.

Priezvisko má úradne ustálenú podobu, ktorá sa do cudzieho jazyka neprekladá. Základná podoba priezviska je forma zapísaná v matrike narodených. Táto podoba mena predstavuje záväznú, „správnu“ podobu priezviska. Otázka grafickej stránky cudzích, najmä exotických mien a ich prechýľovania predstavuje aktuálnu problematiku, s ktorou sa spisovné kodifikácie musia vyrovnávať. Priezviská sa dedia, teda získavajú z hotového súboru. Niekedy sa aj tu hovorí o „krstení“. Pomenovacím východiskom v rodine býva meno otca, hlavy rodiny. Priezvisko sa udržiava po línii mužských potomkov. V osobnom pomenovaní sa prejavuje prehlbujúca sa emancipácia ženy. Pripúšťa sa, aby si žena po sobáši ponechala otcovské meno; toto meno môžu prijať aj deti (tak napr. vo Fínsku).

Iná situácia je v oblasti dnešného neúradného pomenovania. Živé mená fungujú v komunikácii ako hovorené útvary. Výskum živých mien na strednom Slovensku ukázal, že podiel priezvisk v modeloch živých mien je pomerne vysoký. Živé mená jednak pokračujú vo svojom starom historickom vývine (neraz ide o mikrosystémy s bohato členenými funkčnými členmi), jednak nadväzujú na úradné pomenovanie. Na mnohých miestach sa živé pomenovanie veľmi neoddišlo od úradného. V neúradných menných sústavách poznáme aj niektoré menej obvyklé pomenovacie princípy. Jestvujú areály, v ktorých je pomenovacím východiskom meno ženy – matky. Výrazné postavenie ženy a matky vystupuje do popredia v živých menách rodiny najmä v drobtárskych obciach, v obciach s bývalou valaskou kolonizáciou (v dôsledku domácich rodinných tradícií) alebo v banických obciach, ktoré vymierajú pre veľké vystaňovateľstvo. V týchto prípadoch sa uplatnil nový pomenovací princíp v hĺbkovej štruktúre vzhľadom na výrazné spoločenské postavenie ženy – matky (porov. Blanár – Matejčík, 1983, s. 610 – 611). Pri formovaní živých antroponymických mikrosystémov zohrali dôležitú úlohu hospodársko-spoločenské pomery obyvateľov obce.

Motivácia domáceho priezviska istou onymickou situáciou je zakódovaná v jeho jazykovej forme, ale dedičnosťou živý motivačný vzťah priezviska ustupuje do úzadia a pre bežnú komunikáciu je irelevantný. Útvary ako *Holovič*, *Pisarčík*, *Jakubíček* možno členiť pri morfémovej slovotvornej analýze na jednotlivé morfémy, ale derivačné morfémy tu fungujú len ako diferenciačné prostriedky. Oproti tomu motivácia nededičných živých mien poukazuje na aktuálne pomenovacie okolnosti; porov. Ondro *Bitkár*, Juro *Amerikán*, *Drotár*, Jedinák *Rybnický*, Jula *Na uhle*. Živá motivácia neúradných mien sa často využíva v umeleckej reči.

6. <± Obligatórnosť mena>

Ide o okrajový prípad kategórie osobných mien, ktorý abstrahujeme pri vývinovom a pragmatickom prístupe. Pozitívny stupeň obligatórnosti (+) je príznačný pre osobné mená v starej jednomennej sústave, neskôr pre súbory krstných mien. V úradnej dvojnomennej sústave tento príznak charakterizuje základné členy dvojnomen-

nej a trojmennej pomenovacej schémy (krstné meno, patronymikum, matronymikum, priezvisko). Základná podoba týchto funkčných členov je spisovná, písaná i hovorená. Vplyv na jazykovú formu sa týka stabilnosti úradného pomenovania (vzťahuje sa to aj na jeho pravopisnú stránku). V negatívnom stupni (–) charakterizuje <obligatornosť mena> funkčné členy neúradného pomenúvania (individuálnu charakteristiku, prezývku, prímeno, živé rodinné meno a meno domu). Základná podoba týchto funkčných členov je hovorová a krajová. Patria sem aj hypokoristické útvary s veľmi úzkym spoločenským rádiom (napr. prezývky, ktoré nepresahujú rámec rodiny: *Mufo, Igiboj, Majko* a pod.). Negatívny stupeň obligatornosti sa prejavuje na komunikačne užšej stabilnosti hovorenej podoby neúradného mena.

7. <± Platnosť mena od narodenia>

Tento príznak v pozitívnom stupni (+) sa týka v jednomennej sústave osobných mien v užšom zmysle slova, v dvojmennej sústave úradných krstných mien a priezvisk. Tu ide o „krstnie“, o výber z relatívne ustálených súborov, ktoré však majú istú dynamiku (rozširovanie, stabilizovanie, zdomáčňovanie prevzatých mien). Príznak v negatívnom stupni (–) sa týka v starej jednomennej sústave individuálnej charakteristiky, prezývky a prímena, v neúradnom pomenúvaní bohatých súborov živých mien, ktoré charakterizuje lokálna hospodársko-spoločenská podmienenosť a výraznejšie sa uplatňuje expresívnosť pomenovacích prostriedkov.

8. <± Expresívnosť>

Tento príznak je častejší pri osobných menách, zriedkavejší pri zemepisných názvoch; jeho uplatnenie v rozmanitých triedach chrématoným by si žiadalo osobitnú analýzu.

Motivácia zemepisných názvov poukazuje na niektoré stránky pomenovacej situácie. Expresívnosť sa dosahuje výberom citovo podfarbenej lexémy alebo neobvyklým spojením členov združeného pomenovania; porov. *Čertiak, V židáku, Bohov chrbát, Somárska lúka*. Identifikačná funkcia mena oslabuje v bežnej komunikácii jeho pôvodnú výraznú až vulgárnu expresívnosť (meno lúky *Do riti*).

Pri osobnom pomenúvaní sa emocionálny príznak uplatňuje pri jednotlivých funkčných členoch nerovnako, a to aj pri menách zhodnej formy. Rozhodujúca je ich onymická sémantika; porov. osobné mená *Zubor, Medved', Vlk*, ktoré v najstaršom osobnom pomenúvaní plnili ochrannú a magickú úlohu, inú antroponymickú platnosť majú mená *Zubor, Medved', Vlk* ako priezviská a inú ako individuálne charakteristiky v sústave živých mien. V historických písomnostiach pozorujeme, že hypokoristické útvary odvodené od jedného motivanta (napr. *Martin: Maroš, Martinko...*) sa mohli používať ako osobitné mená umožňujúce identifikáciu odlišných nositeľov. Pri prezývkach sa príznak expresívnosti obyčajne uplatňuje v pozitívnom stupni (+). Pri tomto funkčnom člene sa často stretáme s metaforickým či metonymickým prenášaním apelatívneho významu alebo motívom mena sa stávajú negatívne vlastnosti pomenovanej osoby; porov. *Peter* (zvaný) *Mastibruch, Zubor, Medved', Vlk, Baran, Fufňák*.

Keď sa v dvojmennej sústave z (mnohých) prezývok utvorili priezviská, vďaka ich dedičnosti sa stráca ich pôvodná motivácia. Lexikálny význam odvodzovacieho základu ustupuje, stáva sa irelevantný. Pôvodný lexikálny význam antropolexémy sa v bežnej komunikácii uvedomuje pri výrazne expresívnych útvaroch (napr. *Serenko, Vreštiak, Bachor, Grajzel*), hoci z identifikačného hľadiska nie je dôležitý. Iná situácia je pri neúradnom pomenovaní. Motivácia mien je živá (preto hovoríme o živých menách); napr. *Šubiček* („šubičkoval, leštil topánky“), *Icika* („bol veľmi malý“), *Dollároš* („bol v Amerike“). Pri priezviskách sa príznak expresívnosti vzťahuje na formu mena, pri neúradných menách sa živá motivácia mena vzťahuje na pomenovanú osobu. Charakteristickú vrstvu živých mien tvoria formy s jasnou expresívnosťou (*Čirbirák, Frtko, Grňa, Lizák, Harajda, Trlaj, Kičina, Škadra, Huka* a pod.).

9. <Skupinovosť>

má osobitné postavenie medzi ostatnými onymickými príznakmi tým, že sa úzko spája s antroponymickým príznakom <príbuzenský vzťah> alebo s chrématonymickým príznakom <séριοvosť>. Ak sa spája s príznakom <príbuzenský vzťah>, meno poukazuje na rodinné príbuzenstvo, zahŕňa členov pokrvného príbuzenstva. V nemčine sa takéto mená nazývajú *Gruppennamen*. Majú tvar množného čísla; v slovenčine sa vyjadrujú príponou *-ovci* (*Kubala – Kubalovci, Rybár – Rybárovci*). Avšak prívrženci, nasledovníci, žiaci osoby pomenovanej vlastným menom sa hodnotia ako apelatíva (a píše sa s malým začiatočným písmenom: *ber nolákovci, štúrovci*), lebo príznaky „nasledovník, prívrženec, žiak“ neimplikujú vzťah príbuznosti, ktorý je relevantný pre kategóriu osobných mien. Do iného podsystému patria mená, pri ktorých sa spája <skupinovosť> s príznakom <séριοvosť>. Ide o bohatú triedu chrématónym, do ktorej patria rozličné druhy sériových výrobkov, napr. názvy novín, časopisov, kníh (*Pravda, Slovenka, Dom v stráni*), názvy dopravných prostriedkov (autá, bicykle, vlaky, lode), názvy čistiacich prostriedkov, drogistických výrobkov atď. Apelatívami sa však stali pomenovania niektorých druhov bežne používaných výrobkov (a píše sa s malým začiatočným písmenom), ako *rizling, rokfort, kuba, mercedes*, najmä ak je pomenovanie odvodené príponou od názvov patentovaných výrobkov (napr. *fiatka, škodovka, tatramatka*).

Záver

Súbor onymických príznakov sa prejavuje na rozličných stránkach formy onymických znakov. Poukaz na realizáciu onymických príznakov na formálno-jazykovej stránke vlastných mien má podstatný význam pre poňatie vlastného mena ako onymického znaku, lebo ukazuje súvzťažnosť jeho obsahovej a formálnej zložky. Vlastné meno predstavuje bilaterálny jazykový znak *sui generis*,¹ ktorý sa ako reálne vlastné

¹ Preto taký názor, s akým vystúpil nedávno na 21. medzinárodnom onomastickom kongrese v Uppsale Silvio Brendler (*Über den gerechten Tod der Auffassung vom Namen als bilaterales Zeichen*. In: Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences. Uppsala 19 – 24 August 2002, Uppsala 2005, s. 98 – 117), treba jednoznačne odmietnuť.

meno začleňuje do istého onymického súboru (podsystemu). Takýto prístup potvrdzuje tézu, že vlastné mená tvoria otvorené súbory lexikálnych prvkov príslušného jazyka, ale súčasne patria do istých onymických podsystemov s vlastnými zákonitosťami. Vďaka početnejším antroponymickým príznakom je formálna stavba osobných mien od apelatív výrazne odlišnejšia ako formálna stavba ostatných tried proprií. Pre metodologické hľadisko má zásadný význam konštatovanie, že povahu vlastného mena odhaľuje dvojaký prístup, lingvistický a onomastický. Keď vychádzame z bilaterálneho chápania onymického znaku ako prvku onymického (pod)systemu, dospejeme od obvyklej deskripcie k explanácii podstatných onymických vzťahov.

Bibliografia

- BLANÁR, Vincent: Príspevok ku štúdiu slovenských osobných a pomestných mien v Maďarsku. Bratislava: SAVU 1950.
- BLANÁR, Vincent: Teória vlastného mena (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii). Bratislava: Veda 1996.
- BLANÁR, Vincent: Problematika vývinu pomenúvania osôb. In: *Studia Academica Slovaca*. 30. Red. J. Mlacek. Bratislava: Stimul 2001, s. 59 – 72.
- BLANÁR, Vincent – MATEJČÍK, Ján: Živé osobné mená na strednom Slovensku. I. 1. Designácia osobného mena. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1978; I. 2. Distribúcia obsahových modelov. Martin: Osveta 1983.
- GOETZ, Hans-Werner: *Proseminar Geschichte. Mittelalter*. 22 Abbildungen. 13 Texte. Stuttgart: 1993.
- IMRICHOVÁ, Mária: Logonymá v systéme slovenčiny. Prešov: Fakulta humanitných a prírodných vied PU 2002.
- KOHLHEIM, Volker: Diffusionstheoretische Aspekte spätmittelalterlicher Anthroponymie. Die Verbreitung der Rufnamengebung nach Heiligennamen in Regensburg bis a. 1375. In: *Deutsch-slawische Namenforschung*. Ed. K. H. Harder. Marburg/Lahn: 1981, s. 137 – 157.
- KRASNOVSKÁ, Elena: Jazykové vyjadrenie dištingtívnych príznakov v živých menách východného Gemera. In: IV. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 9. – 10. novembra 1971. Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1973, s. 55 – 62.
- KRIPKE, Saul: Pomenovanie a nevyhnutnosť. Bratislava: Kalligram 2002.
- LUBAŚ, Władysław: Spoleczne warianty nazw własnych we współczesnej polszczyźnie. In: *Spoločenské fungovanie vlastných mien*. VII. slovenská onomastická konferencia. (Zemplínska šírava 20. – 24. septembra 1976). Zborník materiálov. Red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1980, s. 25 – 30.
- MAJTÁN, Milan: Z lexiky slovenskej toponymie. Bratislava: Veda 1996.
- MELICH, János: Családneveinkről. *Magyar nyelv*, 1943, roč. 39, s. 271 n.
- PAIKKALA, Sirkka: Bei- und Familiennamensysteme als Reflexe der Gesellschaft. Referát na 22. medzinárodnom onomastickom kongrese v Pise, 2005 (v tlači).
- PULGRAM, Ernst: Historisch-soziologische Betrachtung des modernen Familiennamens. In: *Beiträge zur Namenforschung*, 1950/1951, roč. 2, s. 132 – 165.
- ZOUHAR, Marián: Podoby referencie. Bratislava: Iris 2004.

UMELECKÝ PREDNES AKO KOMUNIKÁCIA

JÁN FINDRA

FINDRA, Ján: Recitation as Communication. Jazykovedný časopis, 2006, Vol. 57, No. 2, pp. 101 – 108. (Bratislava)

The paper presents a definition of recitation as a specific kind of an oral linguistic expression, realised at the intersection point of complex relations of communication situation. In the process of transforming a written text into an oral form a performer creates an interpretation plan on the basis of an author's intention.

Complex relations among relevant factors of communication situation, their contacts and common points are presented in a two-level communication scheme. Relations between an author (Ex_1) and a performer (Exp_2), between an author's text (T_1) and a text transmitted to a listener by the performer (T_2), a relation between extra-textual factors ($K_1 - K_2$) as well as applying elements of identical and diverse codes are especially relevant.

Umelecký prednes je špecifický typ pripraveného ústneho jazykového prejavu, ktorý je založený na individuálnej interpretácii umeleckého textu. Pôvodná forma tohto textu, ktorý interpretuje recitátor, je písomná. Recitátor si ho totiž prepožičiava od iného autora, básnika alebo prozaika. Tento cudzí písomný text pretransformúva do ústnej podoby. Pritom sa ho usiluje zvukovo realizovať tak, aby jeho myšlienkové poslanstvo vyslovil ako svoju jedinečnú výpoveď. Prostredníctvom subjektívne interpretovaného cudzieho textu adresuje poslucháčovi svoj vlastný individuálne vymedzený postoj a názor. Tento svoj subjektívny postoj a názor vyslovuje tak, aby neprekročil obsahovo-myšlienkový pôdorys básne alebo epického príbehu, aby teda nezradil (neprekryl) lyrického hrdinu alebo rozprávača. Možno preto povedať, že umenie prednesu je vlastne schopnosť recitátora identifikovať sa s uvedenými kategóriami umeleckého textu a zároveň jednoznačne prekresliť a jedinečne prezentovať svoju interpretačnú tvár.

Identifikácia recitátora s lyrickým hrdinom alebo rozprávačom teda nie je absolútne stotožnenie, ani priblíženie ich presnej a identickej podoby adresátovi. Takýto cieľ sa sleduje pri reprodukcii, v ktorej ide o vernú a jednoznačnú prezentáciu autora pretlmočením (prečítaním) obsahovo-tematického základu umeleckého textu vcelku i v jednotlivostiach tak, aby adresát pochopil a prijal zámer a stratégiu autora originálneho (písomného) prejavu. Aby však v tomto zmysle reprodukcia bola zmysluplná a presvedčivá, v čase zvukovej realizácie sa jednotlivé obsahovo-myšlienkové zložky textu musia prezentovať (odovzdávať poslucháčovi) v súlade s jeho pôvodným významovým zameraním. Reprodukcia je teda kultú-

vovaná informácia o obsahu a forme písomného jazykového prejavu. Ale ani reprodukcia by nemala byť mechanickým odriekavaním textu. Napriek tomu, že pri reprodukcii je dominantný autor a jeho text a úlohou prednášača je iba verná rekonštrukcia myšlienkových rozmerov tohto textu a ich jednoznačné pretlmočenie, aj kultivovaná reprodukcia môže adresáta nielen zaujať, ale môže naň pôsobiť aj emocionálne a esteticky.

Kým pri reprodukcii prednášač prezentuje autorove myšlienky tak, aby poslucháč prostredníctvom čiastkových obsahov pochopil zmysel celého textu, v umeleckom prednese sa recitátor usiluje prezentovať svoj vlastný interpretačný zámer. Interpretácia umeleckého textu je teda funkčným základom umeleckého prednesu. Recitátor buduje svoju výpoveď na obsahovo-myšlienkovom pôdoryse textu, ktorý si „prepožičal“ od spisovateľa. Svoj interpretačný zámer koncipuje na základe estetickej informácie, ktorá je uložená (zašifrovaná) v jeho texte. V tomto zmysle je umelecký prednes funkčným súzvukom dvoch tvorivých subjektov, spisovateľa a recitátora.

Hľadanie a formulovanie interpretačného zámeru je tvorivý akt, ktorý recitátorovi predurčí, ako bude (by mal) koncipovať obsahovo-formálnu podobu svojho prednesu tak, aby prostredníctvom autorovho textu vyslovil svoj postoj a názor ako účinnú, presvedčivú a nájstojčivú emocionálno-estetickú výpoveď. V tomto procese recitátor uvažuje aj transformácii textu do ústnej podoby, hľadá, nachádza a dotvára konečnú (zvukovú) podobu svojho prednesu. Je to rozhodovanie o poetike a štýle prednesu. V skutočnosti je to rozhodovanie o tom, ako funkčne zosynchronizuje svoj individuálny recitačný štýl so štýlom prepožičaného textu, s predpokladaným recitačným štýlom i s aktuálnym dobovým štýlom. V konkrétnej rovine sa recitátor rozhoduje o výbere a využívaní zvukových prostriedkov reči a o prípadnom využívaní neverbálnych prostriedkov. V čase prípravy na prednes nemožno totiž oddeľovať proces významovej analýzy textu od hľadania vhodných výrazových prostriedkov. Napriek takejto precíznej príprave na prednes recitátorova výpoveď dostáva definitívnu a neopakovateľnú podobu až pred publikom. Recitátor nikdy nezopakuje prednes toho istého textu v absolútne identickej podobe. Aj to hovorí o význame objektívnych štýlotvorných činiteľov v rámci ich odlišnej konfigurácie v konkrétnej komunikačnej situácii; dôležitý je najmä vplyv adresáta. Isteže, svoju úlohu vždy zohrávajú aj momentálne psychofyzické dispozície recitátora.

Na základe predchádzajúceho výkladu možno umelecký prednes definovať ako špecifický spôsob medziľudskej komunikácie. Aktuálny umelecký prednes konkrétneho textu sa realizuje v špecifickom komunikačnom procese, pre ktorý je príznačný osobitný vzťah medzi zložkami komunikačnej situácie a ich jedinečnou konfiguráciou. Tieto zložité vzťahy medzi determinantmi, na priesečníku ktorých sa umelecký prednes vymedzuje ako jedinečná komunikačná udalosť, možno schematicky vyjadriť v zložitejšom komunikačnom modeli:

K O N T E X T₁

$M_1 - PJP = T_1$
(grafické prostriedky)

Exp₁ = AUTOR

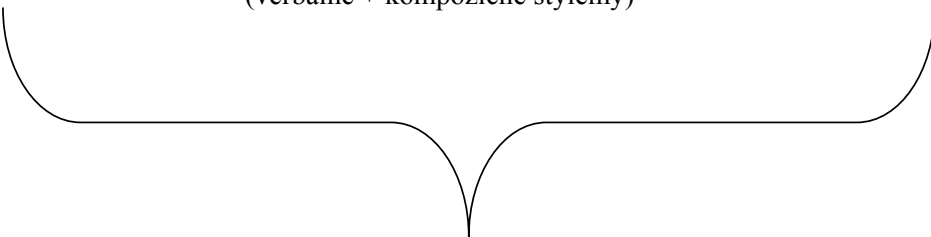
(spisovateľ)

Perc₁ = ČITATEĽ

(recitátor)

K Ó D₁

(verbálne + kompozičné štýly)

$M_2 - ÚJP = T_2$

(zvukové prostriedky reči)

Exp₂ = INTERPRET

(spisovateľ)

Perc₂ = POSLUCHÁČ

K Ó D₂

(intonácia + kinetika)
(verbálne + kompozičné štýly)

K O N T E X T₂

Vysvetlivky

Exp – expedient (vysielateľ); **Perc** – percipient (recipient, prijímateľ); **M** – médium; **PJP** – písomný jazykový prejav; **ÚJP** – ústny jazykový prejav; **T** – text; **K** – kód; **KONTEXT₁** – dobové kultúrno-literárne a spoločensko-politické podmienky vzniku umeleckého textu; **KONTEXT₂** – dobová klíma v čase interpretácie autorovho textu recitátorom

Z tejto zložitej, dvojúrovňovej komunikačnej schémy sa dá vyčítať, aké sú vzťahy medzi relatívne analogickými zložkami komunikačného procesu. Týka sa to všetkých relevantných faktorov komunikačnej situácie, predovšetkým však vzťahu medzi Exp_1 a Exp_2 , ako aj medzi T_1 a T_2 . Táto odlišnosť v štrukturácii vzťahov medzi komponentmi komunikačnej situácie, ktorá zabezpečuje špecifický charakter konkrétneho umeleckého prednesu ako jedinečnej komunikačnej udalosti, je však podmienená aj odlišným vzťahom medzi K_1 a K_2 .

Na výstupe – ako vysielateľ – má dominantné postavenie recitátor (Exp_2). Vo vzťahu k autorovi umeleckého textu (spisovateľovi) je najprv čitateľom. V tejto pozícii sa však „správa“ ako budúci (možný) expedient. Spisovateľov text nielen číta, ale zároveň si ho aj prisvojuje ako verbálny pôdorys, v priestore ktorého bude vysielateľ svoju výpoveď ako estetickú informáciu. Východiskovo je však dôležitý autor (Exp_1) a jeho text (T_1). Recitátor síce poslucháčovi ($Perc_2$) vysielá „svoj“ text (T_2), pričom využíva nielen verbálne, jazykové a kompozičné stvárnenie autorovho textu (T_1), no ráta aj s jeho obsahovo-tematickým podložením a ideovo-estetickým zameraním.

Tieto textové vzťahy možno vyjadriť vzorcom $T_2 = T_1 +$ interpretačný vklad recitátora (Exp_2). Tento vklad recitátora sa skladá z viacerých krokov, ktoré sa vrstvia na T_1 a sú funkčne viazané na niektoré komponenty komunikačnej situácie. Predovšetkým sa predpokladá, že recitátor si v priestore autorského zámeru koncipuje svoj interpretačný zámer. Obsahovo-tematicky a ideovo-esteticky analyzuje autorov text, pričom sleduje aj vzťah medzi obsahom a formou, aby zistil, ako je význam textu (T_1) vcelku i jednotlivito vyjadrený jazykovo-kompozične. Vzhľadom na možné napätie medzi zámerom autora a interpretačným zámerom recitátora nie je T_2 ani na jazykovo-kompozičnej úrovni absolútne identický s T_1 . Svoj interpretačný zámer recitátor buduje aj na jemnej modifikácii konotačných vzťahov v priestore významového poľa slov a slovných spojení v T_1 . Len takto totiž môže formulovať svoj postoj a názor, ktorým chce osloviť adresáta (Exp_2), ako svoju jedinečnú výpoveď. A hoci pritom recitátor nesmie prekryť autora, predsa len jeho („cudzí“) text, v priestore ktorého si vymedzil svoj interpretačný zámer, odovzdáva poslucháčovi ako svoj vlastný text.

Vzhľadom na naznačené funkčné napätie medzi T_1 a T_2 je osobitne závažné, že pri umeleckom prednese ide o transformáciu T_1 z písanej podoby do podoby ústnej. Práve to kladie na recitátora mimoriadne nároky. Až na malé výnimky je umelecký prednes verejná oficiálna komunikácia. Pri verejnej interpretácii umeleckého textu sa preto žiada uplatňovanie vysokého štýlu výslovnosti. Nejde pritom len o samozrejme dodržiavanie výslovnostnej normy, ale aj o kvalitnú, zreteľnú a zrozumiteľnú artikuláciu hlások a hlások v prúde reči tak, aby zvuk slúžil významu. Osobitne starostlivá, dôkladne prepracovaná spisovná výslovnosť by však nemala byť strojená, vyumelkovaná a najmä nie písmenková. Inak povedané, správna artikulácia a spisovná výslovnosť hlások a hlások v prúde reči zabezpečuje nielen zrozumiteľnosť, ale aj kultúrnosť a kultivovanosť prednesu. Odklon od výslovnostnej normy (štylizácia výslovnosti) musí byť opodstatnený funkčne. V tomto zmysle recitátor svojim

artikulačno-výslovnostne kultúrnym a kultivovaným prejavom plní vlastne aj osvetové poslanie; je to jeho vklad do kultúry vyjadrovania.

Pravda, vzhľadom na prezentáciu interpretačného zámeru je v súvislosti s vonkajšou (formálnou) transformáciou T_1 do ústnej podoby rozhodujúce zvukové, jazyko-vo-intonačné stvárnenie T_2 . Hoci najmä v básni sú isté signály o jej možnej zvukovej podobe, výber a funkčné využívanie zvukových prostriedkov reči je individuálne, neopakovateľné. A keďže ide o interpretáciu umeleckého textu a o jeho transformáciu do ústnej podoby, recitátor môže (musí) využívať zvukové prostriedky reči v obidvoch funkčných uplatneniach. Precízne zvukové stvárnenie prednesu je založené na ich využívaní v základnej, gramatizujúcej funkcii. Aj recitátor musí totiž najprv jednoznačne, presne a prieszračne vyznačiť logicko-významové vzťahy vo vysielanom texte (T_2) tak, aby spriezračnil jeho myšlienkový a jazykovo-kompozičný pôdorys. Takto si vytvorí vecnovýznamovú bázu na využívanie jazykovo-intonačných prostriedkov v aktualizáčnej funkcii. Ich využívanie v základnej, gramatizujúcej funkcii pritom vytvára bezpríznačkové pozadie na ich využívanie v štylizujúcej, emocionálno-expresívnej funkcii. Z hľadiska konkrétneho prednesu je pritom rozhodujúca schopnosť recitátora vzájomne zosynchronizovať a funkčne hierarchizovať jednotlivé zložky intonácie v ich základnom a aktualizáčnom využití. Iba takto dokáže ich funkčnou kooperáciou prostredníctvom svojho textu (T_2) vysielat' estetickú informáciu. Alebo ešte inak: Neopakovateľnou konfiguráciou tých istých výrazových prostriedkov (zložiek intonácie ako štýlém) v obidvoch funkciách, ich jedinečným vrstvením a hierarchizáciou, prekvapivými dotykmi a vzájomným funkčným suplovaním si vytvára funkčnú bázu na jedinečnú interpretáciu cudzieho textu (T_1) tak, aby ho emocionálno-esteticky odtienil ako svoju individuálnu výpoveď (T_2). Popri funkčnej aktualizácii zvukových prostriedkov reči môže recitátor využívať nielen kinetické prostriedky, ale aj kostým, špecificky upravený priestor, osvetlenie, ba aj rekvizitu. Súvisí to aj s tým, že médiom pri ústnej komunikácii je vlastne celé ľudské telo, čo vo zvýšenej miere platí o umeleckom prednese, kde sa ráta so zámerným využívaním jednotlivých zložiek kinetiky. Ich využívanie však musí byť citlivo zladené s verbálnym výstrojom T_1 a zosynchronizované s uplatňovaním zvukových prostriedkov reči v základnej a aktualizáčnej funkcii. Ide totiž o silné výrazové prostriedky, no ak ich recitátor využíva necitlivo alebo samoúčelne, môžu ho aj zradit'.

Z hľadiska vymedzovania interpretačného zámeru recitátora v rozmedzí autorského zámeru – čo je v istom zmysle aj identifikácia a diferenciacia T_1 a T_2 – je dôležitý vzťah medzi kontextom₁ a kontextom₂. Kontextom sú všetky vonkajšie okolnosti, ktoré síce modifikujú text ako produkt aktuálnej komunikačnej udalosti, no nie sú bezprostredne viazané na konkrétnu komunikačnú situáciu. Ich vplyv je v aktuálnom texte implicitne prítomný, s čím súvisí možnosť prebúdať a individuálne aktualizovať potenciálne významy v sémantickom priestore slov, kontextov a celého textu. Tieto vonkajšie okolnosti nie sú síce imanentnou súčasťou relevantných faktorov aktuálnej komunikačnej situácie, ktorá „obligátne“ podmieňuje obsahovú a formál-

nu tvár textu, no v čase tvorby textu autora viac alebo menej ovplyvňujú. Stopy tohto vplyvu sú explicitne alebo iba implicitne uložené nielen v hĺbkovom podloží textu, ale aj v jeho jazykovo-kompozičnom ustrojení. V naznačenom zmysle sú kontextom₁ všetky vonkajšie okolnosti vzniku T₁. Dôležité sú najmä dobové kultúrno-spoločenské a politické súvislosti, generačná zviazanosť autora, jeho príslušnosť k literárnemu smeru, jeho spoločensko-politické názory, ktoré mohli podmieňovať aj jeho občianske aktivity, ďalej jeho doterajšia tvorba, tvorivé princípy a v tej súvislosti potvrdzovanie alebo prekonávanie i popieranie doterajších umeleckých postupov, ale aj konkrétny podnet na vznik diela a pod.

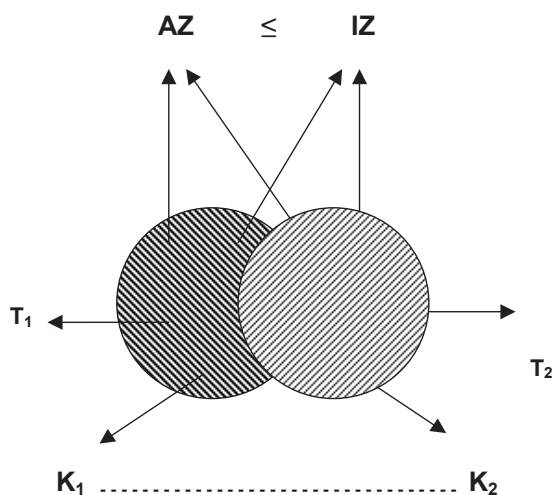
Všetky uvedené vonkajšie okolnosti (kontext₁) vzniku diela by mal recitátor dobre poznať, aby mohol odhaliť hĺbkový zmysel umeleckého textu a aby si takto čo najjednoznačnejšie vymedzil i pochopil zámer autora. Nemenej dôležité je to aj preto, že potom k recepcii vybraného textu pristupuje s istými znalosťami a skúsenosťami a že aj na ich pozadí si v procese analýzy a interpretácie umeleckého textu presnejšie určí svoju recepčnú stratégiu. Inak povedané, naznačené pochopenie autorského zámeru mu umožní presnejšie a zároveň jedinečne formulovať individuálny interpretačný zámer. Recepčná stratégia, o ktorú tiež opiera svoj interpretačný zámer, je pritom dôležitá aj preto, že sa v recitátorovi už (zároveň) v čase recepcie prebúdzajú budúci expedient. Práve táto nová rola bude od neho žiadať, aby mal na mysli iné, nové vonkajšie okolnosti, kontext₂, ktorý bude modifikovať jeho postoj a názor, ktorý zamýšľala odovzdať poslucháčovi ako svoje poslanstvo prostredníctvom „svojho“ textu (T₂). Práve tieto „iné“ okolnosti (kontext₂) – spoločensko-politická klíma, kultúrne podmienky, aktuálna dobová atmosféra – môžu recitátora stimulovať k tomu, aby zámerne alebo aj intuitívne aktualizoval konotačné možnosti slov, kontextov a celého interpretovaného diela, ktoré sú latentne uložené v T₁. Potom v recitátorovom T₂ môžu tieto dobové súvislosti aktuálne zarezonovať tak, že sa s nimi stotožní aj Exp₂. To práve je najväčšia výhra recitátora.

Túto situáciu možno ilustrovať na „osude“ básne Janka Kráľa *Šahy*. Netreba osobitne rozvádzať historický, ani sociálny a individuálny kontext, ktorý aktuálne podmienil vznik tejto básne, pretože je všeobecne známy. Všetky tieto vonkajšie súvislosti sú v nej explicitne prítomné. Preto je jej väzba na konkrétne dobové podmienky (stimulátory, determinanty jej vzniku) veľmi jednoznačná. Zdalo by sa teda, že zviazanosť Kráľovej básne (T₁) s dobovým kontextom (K₁) je taká pevná, že ju nemožno predeliť a aktualizovať v inom dobovom kontexte. Proti tomu hovoria aj epické (dejové) prvky, ktoré básne konkrétne ukotvujú, upínajú na historicky presne vymedzený priestor a čas.

A jednako sa stalo. S básňou *Šahy* v prvej polovici sedemdesiatych rokov minulého storočia vyhral Hviezdoslavov Kubín Peter Vilhan, poslucháč bývalej Pedagogickej fakulty v Banskej Bystrici. A hoci prednes textov bol časovo limitovaný, recitátor predniesol celú Kráľovu básneň, čím výrazne prekročil predpísaný časový limit. Ani porota, ani publikum mu nedávali najavo, že porušuje časovú normu;

naopak, v sále bolo hrobové ticho, ktoré aj po recitátorovej poslednej pauze zostalo na chvíľu visieť vo vzduchu ako prekvapenie i nečakané sprítomnenie toho, čo do vtedajšieho verejného priestoru nepatrí. Prítomní mali nástojčivý pocit, že im recitátor nezvestoval správu o tragickom osude človeka v revolučnom roku meruôsmom, ale že im nástojčivo pripomenul ich osud a údel v ich aktuálnom čase. V priestore „starého“ Kráľovho textu, ale vlastne v rozmedzí Vilhanovho interpretačného zámeru (T_2) silno zarezonovala a aktuálne sa spriežračnila ich individuálna, sociálna i politická situácia. Dokonca niektorí poslucháči tvrdili, že keby recitátor nebol vyslovil meno autora básne, boli by mali pocit, že je aktuálne viazaná na ich individuálny priestor a čas. Také silné bolo napätie medzi kontextom₁ a kontextom₂.

Na záver možno povedať, že vzťah medzi autorom a recitátorom, ale najmä vzťah medzi T_1 a T_2 a v ich textovom priestore medzi autorským zámerom a interpretačným zámerom recitátora a prípadne aj medzi kontextom₁ a kontextom₂, by bolo možné prirovnať k synonymám čiastočnej zhody. Aj v tomto prípade ide o prekryvanie a identifikáciu a zároveň aj o jemnú alebo aj výraznejšiu diferenciáciu. Tento vzťah identifikácie, subordinácie a diferenciácie možno vyjadriť graficky:

Vysvetlivky

AZ – autorský zámer; **IZ** – interpretačný zámer recitátora; **AZ = IZ**: väzba interpretačného zámeru recitátora na zámer autora (identifikácia, subordinácia); **AZ < IZ**: interpretačný vklad recitátora (diferenciácia); **T₁** – spisovateľov text (písomný prejav); **T₂** – spisovateľov text interpretovaný recitátorom (ústny prejav); **K₁** – kontext₁ (dobové kultúrno-literárne a spoločensko-politické podmienky vzniku autorovho textu); **K₂** – kontext₂ (dobová spoločensko-politická a kultúrna klíma v čase interpretácie spisovateľovho textu [T_1] recitátorom [T_2]).

Kvalitný umelecký prednes potom znamená, že recitátor zostane verný autorovi do tej miery, že poslucháčovi odovzdá východiskový myšlienkový a estetický rozmer interpretovaného textu (T_1). Jeho interpretačné umenie však spočíva v tom, že takto odovzdá aj alebo predovšetkým svoje interpretačné posolstvo poslucháčovi tak, aby ten uveril, že intelektuálny a emocionálno-estetický zážitok, ktorý práve vníma a precitňuje, pochádza z aktuálne vysielaného textu (T_2), ktorý mu v tejto chvíli odovzdáva recitátor. V tomto zmysle je umelecký prednes neopakovateľným stožnením recitátora a poslucháča.

Bibliografia

- ARISTOTELES: Poetika. Rétorika. Politika. Bratislava: Tatran 1980. 280 s.
- FINDRA, Ján: Umenie prednesu. 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1979. 212 s.
- FINDRA, Ján – TVRDONĚ, Emil: Ústny prejav a umelecký prednes. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1986. 240 s.
- FINDRA, Ján: Štylistika slovenčiny. Martin: Osveta 2004. 232 s.
- HOFFMANNOVÁ, Jana: Stylistika a... Praha: Trizonia 1997. 200 s.
- MISTRÍK, Jozef a kol.: Encyklopédia jazykovedy. Bratislava: Obzor 1993. 515 s.
- PAULINY, Eugen: Východiská štylistického rozboru. In: Jazyk a štýl modernej prózy. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1965, s. 80 – 82.
- PAULINY, Eugen: O autorskom zámere. In: Jazyk a štýl modernej prózy. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1965, s. 93.

AUTORI

- Univ. prof. PhDr. Vincent Blanár, DrSc., Grösslingova 67, 811 09 Bratislava
- Univ. prof. PhDr. Ján Findra, DrSc., Katedra slovenského jazyka a literatúry, Fakulta humanitných vied, Univerzita Mateja Bela, Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica
- PhDr. Anna Rácová, CSc., Ústav orientalistiky Slovenskej akadémie vied, Klemensova 19, 813 64 Bratislava
- Univ. prof. Ing. Július Zimmermann, Katedra všeobecnej jazykovedy, fonetiky a masmediálnych štúdií, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, Ul. 17. novembra 1, 080 78 Prešov
- Ing. Július Zimmermann, jr., Lynx, s.r.o., Gavlovičova 9, 040 17 Košice

STOCHASTICKÝ MODEL ROZPOZNÁVANIA REČI

JÚLIUS ZIMMERMANN – JÚLIUS ZIMMERMANN, JR.

ZIMMERMANN, Július – ZIMMERMANN, Július, jr.: Stochastic Model of Speech Recognition. Jazykovedný časopis, 2006, Vol. 57, No. 2, pp. 109 – 114. (Bratislava)

One of the basic forms of communication between man and a machine is the possibility to control a computer by human speech. One of the solutions to this problem is the coordination of training mode and the following recognition of the same acoustic speech utterances. The study explains mathematic principals of stochastic recognition of isolated words and continuous speech, identification and verification of speaker, and language identification. The recognition process consists of speech signal parameterize and its substitute by hidden Markov model, of recognition by posterior probability based on Bayes and its calculation by Baum-Welch algorithm and Viterbi algorithm.

1. Úvod

Systémy na rozpoznávanie reči sú založené na predpoklade, že rečový signál je zakódovanou sekvenciou jedného alebo viacerých znakov. Ak majú byť tieto znaky rozpoznané v akustickom rečovom prejave, musí sa signál najprv pretransformovať tak, aby si uchoval informácie o znakoch a súčasne aby bol vhodnou formou, vyhovujúcou matematickým algoritmom spúšťaným na počítači. Digitalizovaný signál sa preto rozdelí na diskrétny, rovnako dlhé časové intervaly a každý úsek sa nahradí parametrovým vektorom. Dĺžka týchto úsekov (10 – 30 ms) je odvodená zo skutočností, že reč možno v tomto intervale pokladať za stacionárny signál. Aj napriek tomu, že to nie je celkom pravda, táto aproximácia je racionálnym východiskom. Charakteristickými parametrami vektorov sú vyhladené spektrálne charakteristiky alebo lineárne predikčné koeficienty doplnené o ich prvú a druhú deriváciu.

Úlohou rozpoznávania je nájsť takú sekvenciu znakov z množiny všetkých znakov, ktorá najviac zodpovedá sekvencii parametrových vektorov reči. Riešenie úlohy je skomplikované tým, že rečový signál je stacionárny až nestacionárny, kváziperiodický, stochastický, vykazuje veľkú šírku pásma a obsahuje tranzienty (Zimmermann, 2002, s. 24 – 25). K týmto charakteristikám treba pridať ešte vysokú variabilitu artikuláčného aktu, náladu rečníka, akustické vlastnosti prostredia atď. Tranzienty sú príčinou toho, že z tvaru vlny nemožno explicitne určiť hranice medzi rozpoznávanými znakmi. Z toho vyplýva, že rečový signál nemožno pokladať za sekvenciu zret'azených statických útvarov.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti sú úlohy rozpoznávania rozdelené na východiskové rozpoznávanie izolovaných slov, na rozpoznávanie súvislej reči, na rozpoznávanie (verifikáciu a identifikáciu) rečníka a na identifikáciu jazyka. V prvej

úlohe k rozpoznávanému slovu treba nájsť jeden zodpovedajúci znak z konečnej množiny znakov (napr. povelov), druhá úloha je prevodom akustickej reči na text, tretia úloha buď overuje autentickosť registrovanej osoby na základe jeho hlasu, alebo určuje jednu osobu spomedzi skupiny osôb zapísaných v databáze a štvrtá úloha určuje národný jazyk, v ktorom bola výpoveď prednesená. Pretože z princípov riešenia prvej úlohy – rozpoznávania izolovaných slov – sú odvodené ostatné riešenia, budeme sa venovať najprv tomuto problému.

2. Rozpoznávanie izolovaných slov

Kľúčovými matematickými pojmami rozpoznávania je apriórna pravdepodobnosť, aposteriórna pravdepodobnosť, Bayesova teoréma a klasifikácia podľa maximálnej pravdepodobnosti.¹ Apriórnu pravdepodobnosťou je dané alebo predpokladané rozdelenie pravdepodobnosti javu, nezávislé od ďalších skúseností, pokusov alebo meraní. Aposteriórna pravdepodobnosť je podmienená pravdepodobnosť javu W , ak nastal jav O , v zápise $P(W|O)$. Teda jav O ovplyvňuje apriórnu pravdepodobnosť javu W na základe nových informácií, získaných empiricky. Z uvedených pravdepodobností v 18. storočí vychádzal T. Bayes, praotec indukčnej štatistiky; svojimi úvahami ovplyvnil teóriu hypotéz, zaviedol princíp ich dynamického overovania a ich následnej korekcie. S Bayesom súvisí teória štatistickej inferencie, umenia alebo vedy určovať platné závery z náhodne pozorovaných prvotných hodnôt.

Bayesova teoréma hovorí, že aposteriórnu pravdepodobnosť javu W po pozorovaní údajov O (teda podmienenú pravdepodobnosť javu W , ak nastal jav O) možno vyjadriť takto:

$$P(W | O) = \frac{P(O | W)P(W)}{P(O)} \quad (1)$$

kde $P(O|W)$ je podmienená pravdepodobnosť údajov O pri danom jave W , $P(W)$ je apriórna pravdepodobnosť javu W pred akýmkoľvek empirickým pozorovaním a $P(O)$ je nepodmienená pravdepodobnosť údajov. Z tohto vzťahu vyplýva aj Bayesov klasifikátor, určujúci pravdepodobnosť kategórie (javu) W , do ktorej treba zaradiť objekt s nameranými vlastnosťami (údajmi) O . Bayesov klasifikátor môže pracovať s ľubovoľným počtom premenných O , teda $O = o_1, o_2, o_3, \dots$ a s ľubovoľným počtom kategórií W , $W = w_1, w_2, w_3, \dots$. V úlohe rozpoznávania izolovaných slov kategóriou w_i bude slovo rozpoznané na základe vyhodnotenia sekvencie parametrových vektorov o_1, o_2, o_3, \dots získaných z rečového signálu. V rovnici (1) výraz $P(O)$ v menovateli môže byť zanedbaný, pretože je len normalizačnou konštantou. Po tomto upresnení môžeme vzťah (1) zapísať takto:

¹ V anglickej literatúre nájdeme dva termíny vyjadrujúce pravdepodobnosť: 1) *likelihood* – subjektívny odhad možnosti uskutočnenia javu, 2) *probability* – číselné vyjadrenie subjektívneho odhadu hodnotou z intervalu $<0,1>$, pričom nula predstavuje nemožnosť realizácie javu a jednotka istotu, že sa jav uskutoční.

$$P(w_i | o_1, o_2, o_3, \dots, o_d) = P(o_1, o_2, o_3, \dots, o_d | w_i)P(w_i) \quad (2)$$

Ak predpokladáme, že medzi vektormi $o_1, o_2, o_3, \dots, o_d$ nie je žiadna vzájomná štatistická závislosť, môžeme výraz $P(o_1, o_2, o_3, \dots, o_d | w_i)$ na pravej strane rovnice (2) zapísať takto:

$$P(O | w_i) = \prod_{k=1}^d p(o_k | w_i) \quad (3)$$

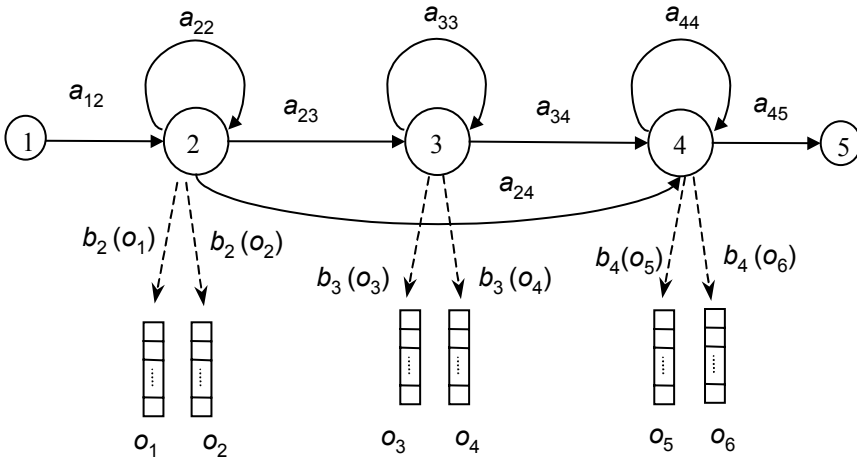
Na základe týchto úprav môžeme prepísať rovnicu (1) tak, aby vyjadřila Bayesov klasifikátor, ktorý hľadá maximálnu aposteriornu pravdepodobnosť kategórie, do ktorej zaradí rozpoznávané slovo:

$$\arg \max_{\text{všetkých kategórií}} P(w_i | O) = \prod_{k=1}^d P(o_k | w_i)P(w_i) \quad (4)$$

Predpoklad, že medzi vektormi $o_1, o_2, o_3, \dots, o_d$ nie je žiadna vzájomná štatistická závislosť, nie je matematicky rigorózný, preto sa v literatúre Bayesov klasifikátor pokladá za „naivný“. Napriek tomu jeho účinnosť pri rozpoznávaní prekračuje hodnotu 90 %. Možno si to vysvetliť tak, že výsledkom klasifikačnej úlohy je „len“ rozhodnutie majúce diskretný charakter, nie informácia s vlastnosťami spojitých dát.

Ak uvážime, že pravdepodobnosti $P(w_i)$ vo vzťahu (4) sú vopred dané, je zřejmé, že rozpoznávané slovo závisí len od pravdepodobnosti $P(o_k | w_i)$. Vzhľadom na mnohorozmernosť sekvencie vektorov $o_1, o_2, o_3, \dots, o_d$ je výpočet podmienenej pravdepodobnosti $P(o_k | w_i)$ nepraktický, preto sa parametrický model slova nahrádza skrytým Markovovým modelom: určovanie uvedenej pravdepodobnosti sa tak nahradí odhadom parametrov Markovovho modelu (Young et al., 2002).

Skryté Markovove modely (Hidden Markov Model – HMM) sú veľmi populárne na modelovanie sekvencií. Príklad päťstavového HMM je znázornený na obr. 1. HMM je model s konečným počtom stavov a systém sa môže nachádzať v každom časovom okamihu len v jednom z týchto stavov (Psutka, 1995, s. 159 – 163). HMM predstavuje dva stochastické procesy, proces prechodov medzi stavmi a stochastický proces generovania vektorov príznakov jednotlivými stavmi. Prvý spomenutý stochastický proces sekvencie stavov nie je priamo pozorovateľný (je skrytý), pozoruje sa iba postupnosť generovaných vektorov príznakov. Stav i je spojený s prechodovou sieťou, kde pravdepodobnosti prechodu zo stavu i do stavu j sú a_{ij} . V každom časovom skoku medzi rámcami reči mení model svoj stav z i do j s pravdepodobnosťou a_{ij} a generuje zo stavu j vektor príznakov o_i s pravdepodobnosťou $b_j(o_i)$. Všetky stavy sú emitujúce okrem prvého a posledného, ktoré slúžia na spájanie modelov.

Obr. 1. Príklad 5-stavového HMM.

Predpokladajme, že rozpoznávané slovo je parametrizované vektormi príznakov $O = o_1, o_2, \dots, o_T$ a sekvencia stavov je $X = 1, 2, 2, 3, 3, 4, 4, 5$ (obr. 1). Potom pravdepodobnosť generovania vektorov O modelom M prostredníctvom stavov X bude:

$$P(O, X | M) = a_{12}b_2(o_1)a_{22}b_2(o_2)a_{23}b_3(o_3)\dots \quad (5)$$

Pretože postupnosť stavov je v praxi neznáma (skrýty HMM), jestvujú dva spôsoby výpočtu tejto pravdepodobnosti. V prvom spôsobe sa vypočíta suma pravdepodobnosti generovania vektorov O modelom M pre všetky možné sekvencie stavov $X = x(1), x(2), x(3), \dots, x(T)$:

$$P(O | M) = \sum_{\substack{\text{všetky stavové} \\ \text{sekvencie}}} a_{x(0)x(1)} \prod_{t=1}^T b_{x(t)}(o_t) a_{x(t)x(t+1)} \quad (6)$$

pričom stav $x(0)$ predstavuje vstupný stav modelu a stav $x(T+1)$ je jeho výstupný stav. Výsledkom je pravdepodobnosť nazvaná Baum-Welchova pravdepodobnosť.

Iný spôsob výpočtu tejto pravdepodobnosti využíva Viterbiho algoritmus na nájdenie najpravdepodobnejšej sekvencie stavov a uvážením len tejto sekvencie sa určí Viterbiho pravdepodobnosť:

$$\hat{P}(O | M) = \max_{\text{všetky stavové sekvencie}} \left\{ a_{x(0)x(1)} \prod_{t=1}^T b_{x(t)}(o_t) a_{x(t)x(t+1)} \right\} \quad (7)$$

Ak by jestvovala množina modelov M_i zodpovedajúca rozpoznávaným slovám w_i , rovnica (4) sa dá vypočítať použitím vzťahu (1) za predpokladu, že

$$P(O | w_i) = P(O | M_i) \quad (8)$$

Uvedený algoritmus je úspešný za predpokladu, že sú známe parametre $\{a_{ij}\}$ a $\{b_j(o_t)\}$ pre každý model M_i . Parametre každého modelu sa určujú automaticky z množiny trénovacích dát (prehovorov slov, ktoré majú byť rozpoznávané) robustnou a účinnou reestimáciou. Čím väčší je objem trénovacích dát, tým viac model zahŕňa variabilitu reálnej reči a rečníka. Rozpoznávanie izolovaných slov teda pozostáva z dvoch etáp, z natrénovania skrytých Markovových modelov M_i pre každé slovo pomocou množstva vzorových výpovedí tohto slova a zo samotného rozpoznávania neznámeho slova so sekvenciou parametrov O nájdením maximálnej pravdepodobnosti $P(O|M_i)$.

3. Rozpoznávanie súvislej reči

V odseku 2 sme uviedli, že prvý a posledný stav HMM neemituje vektor príznakov, ale slúži na sériové spájanie modelov. Ak modely predstavujú celé slová, vzhľadom na obmedzenia vyplývajúce z nevyhnutného režimu trénovania systém môže rozpoznávať len obmedzený počet slovných spojení. Je prirodzené, že z hľadiska kombinatoriky je vhodnejšie pokladať súvislú reč za sekvenciu menších jednotiek než je slovo, teda foném, bifón alebo trifón. Kritériom pre voľbu rečovej jednotky je konzistentnosť a trénovateľnosť akustického modelu (Lee, 1989; Juhár, 1999). Konzistentný model rečovej jednotky má vysokú podobu akustickej realizácie v jej rôznych výskytoch, trénovateľný model znižuje nároky na trénovacie dáta pri robustnosti rozpoznávania. Najviac konzistentnou jednotkou je slovo, potom nasleduje trifóna, bifóna a nakoniec fonéma. Najtrénovanejšou jednotkou je fonéma, za ňou nasleduje bifóna, potom trifóna a nakoniec slovo.

Trifónové modely sú omnoho viac efektívnejšie než fonémové modely. Ak je v jazyku n foném, môžu vytvoriť až n^3 trifón. Zvládnutie tohto vysokého počtu rečových jednotiek sa dá uľahčiť fonetickými otázkami v rozhodovacom strome, čím sa eliminujú problémy rozpoznávania tých trifón, ktoré sa nenachádzajú v trénovacej databáze.

4. Rozpoznávanie rečníka

Odlíšnosti akustických vlastností rečového signálu jednotlivca sú výsledkom kombinácie anatomických odlišností vrozených v artikulačnom trakte a naučených individuálnych zvykov pri hovorení. V súčasnom prudkom rozvoji a nasadzovaní

automatizovaných systémov sa môžu uplatniť aj v zariadeniach na rozpoznávanie hovoriaceho, napríklad pri kontrole oprávnenosti vstupu, v bankovníctve cez telefón a v telefónnych kreditných kartách.

Rozpoznávanie rečníka zahŕňa verifikáciu a identifikáciu. Pri verifikácii sa porovnáva odtlačok (vzorka) hlasu s modelom hlasu rečníka zapísaného v databáze, ktorého chceme verifikovať. Výsledkom porovnania je miera podobnosti (skóre), z ktorej vyplýva odmietnutie alebo akceptovanie verifikovaného rečníka. Pri identifikácii sa porovnáva odtlačok hlasu s modelmi hlasov všetkých rečníkov zapísaných v databáze. Výsledkom porovnaní sú miery podobnosti, z ktorých sa vyberie maximálna hodnota.

Z povedaného vyplýva odlišnosť medzi rozpoznávaním reči a rozpoznávaním rečníka – namiesto databázy Markovových modelov slov, resp. subslovných jednotiek určených na rozpoznávanie sú trénovaním pripravené modely rečníkov. V textovo nezávislom rozpoznávaní musia byť trénovacie dáta foneticky bohaté a vyvážené (Zimmermann, jr., 2004). Pri vysokých nárokoch na úspešnosť rozpoznávania rečníka sa modelujú celé slová, resp. aj celé frázy. Ak sa má rozšíriť táto testovacia množina slov (fráz), musia sa nové výpovede najprv natrénovať.

5. Identifikácia jazyka

Identifikačný algoritmus v tejto úlohe najprv rozpozná fonémy, potom vypočíta ich štatistické modely a nakoniec vyhodnocuje výskyt sekvencií foném. Vychádza sa z predpokladu, že každý jazyk má iné spektrum foném a inú frekvenciu ich subsekvencií. Na základe tohto predpokladu sa zostavujú histogramy dvojíc, trojíc, ..., n -tíc foném pre každý identifikovaný jazyk (v procese tréningu aj testovania), pri identifikácii sa berie do úvahy vážená suma pravdepodobností n -tíc foném.

Identifikácia jazyka sa uplatňuje v aplikáciách pre cestovný ruch, prekladateľstvo, informačné systémy, ale aj v bezpečnostných a ochranných systémoch.

Bibliografia

JUHÁR, Jozef: Spracovanie signálov v systémoch automatického rozpoznávania reči. [Habilitačná práca]. Košice: Fakulta elektrotechniky a informatiky Technickej univerzity v Košiciach 1999.

LEE, Kai-Fu: Automatic speech recognition: The development of the SPHINX system. Boston: Kluwer Academic Publishers 1989.

PSUTKA, Josef: Komunikace s počítačem mluvenou řečí. Praha: Academia – nakladatelství Akademie věd České republiky 1995.

YOUNG, Steve – ODELL, Julian – OLLASON, Dave et al.: The HTK Book (for HTK Version 3.2). [online]. Cambridge University Engineering Department 2002. [cit: 2003-09-28]. Dostupné na internete: <htk.eng.cam.ac.uk>

ZIMMERMANN, Július: Spektrografická a škálografická analýza akustického rečového signálu. Prešov: Náuka 2002.

ZIMMERMANN, Július, jr.: Automatické rozpoznávanie hovoriaceho pomocou hlasového odtlačku. [Diplomová práca]. Košice: Fakulta elektrotechniky a informatiky Technickej univerzity v Košiciach 2004.

O PRIVLASTŇOVACOM TVARE S AFIXOM *-KER-/-GER-* V RÓMČINE

ANNA RÁCOVÁ

RÁCOVÁ, Anna: On the Possessive Form with the Affix *-ker-/-ger-* in Romany. Jazykovedný časopis, 2006, Vol. 57, No. 2, pp. 115 – 123. (Bratislava)

In textbooks of the Romany language and in papers on its grammar, the form with the affix *-ker-/-ger-* is described either as the genitive form of nouns or as the possessive adjective. On the basis of analysis of the views of various authors and also of the analysis of Romany texts, we came to the conclusion that the given form needs to be regarded as the possessive adjective.

Väčšina autorov sa zmieňuje o tvare s afixom *-ker-* (v singulári), *-ger-* (v pluráli) pri opise pádového systému v rómčine, či už v teoretických prácach alebo v učebniciach a príručkách rómskeho jazyka. Najčastejšie ho zaraďujú do pádového systému ako genitív, pričom si však uvedomujú jeho výnimočné postavenie v tomto systéme a niektorí sa usilujú aj zdôvodniť, prečo do tohto systému patrí alebo nepatrí. Náležitú pozornosť mu venoval napríklad J. Lípa (1963) pri opise humenského dialektu slovenskej karpatskej rómčiny (v jeho terminológii československej rómčiny). Podľa Lípu má rómčina v podstate iba tri pády, a to priamy pád, nepriamy pád a vokatív (s. 45). Priamy pád vyjadruje podmet aj predmet. Pri ďalšom opise však dochádza k istej disproporcii, pretože v snahe priblížiť „cigánske skloňovanie českým záujemcom“ hovorí pri opise významu priameho pádu o nominatíve a akuzatíve a navyše musí pripustiť, že priamy pád vo funkcii akuzatívu sa v texte vyjadruje tvarom nepriameho pádu. Podobne musí rozlíšiť aj rozličné funkcie a napokon aj tvary nepriameho pádu. Uvažuje preto o „modifikáciách nepriameho pádu“ a pri ich opise si „pre terminologické zblíženie s češtinou“ vypomáha klasickými označeniami pádov. Popri jednoduchom nepriamom páde, ktorý nemá ekvivalent v češtine a pri ktorom Lípa neuvádza ani koncovku, hovorí o nasledujúcich tvaroch („pádoch“), ktoré sa tvoria pripojením koncovky k nepriamemu pádu: o genitíve (*-kero*, *-keri* atď.), datíve (*-ke*), lokáli (*-te*), inštrumentáli (*-ha*) a ablatíve (*-tar*).

Popri podrobnom opise významov pádov venuje J. Lípa osobitný paragraf „genitívu z hľadiska tvaroslovného“ (s. 74), ktorý je z nášho hľadiska osobitne zaujímavý. Upozorňuje na to, že tvar genitívu sa líši od tvarov ostatných rómskych pádov tým, že nie je nemenný. Genitívnu koncovku *-kero*, *-gero* rozkladá na základ koncovky genitívu (*-ker-*, *-ger-*) a na koncovku, ktorou sa tvar genitívu skloňuje. A ďalej píše, že tvar genitívu sa skloňuje ako prídavné mená vzoru *lácho*. Uvádza príklady, z ktorých vyplýva, že genitív sa zhoduje so substantívom, s ktorým sa viaže, v rode,

čísle a páde (so substantívom v nepriamom páde priberá koncovku nepriameho pádu adjektíva): *le phraleskeri grašni*, *le phraleskera grašňake*, *le phraleskera grašňaha*. Uvedené príklady možno do češtiny preložiť buď genitívom, alebo prívlastňovacím prídavným menom: kobyła *bratra*, *bratrova* kobyła.

Už v tejto fáze našich úvah si však kladieme otázku, či možno pri opise systému nejakého jazyka považovať za smerodajné to, ako by sa čosi preložilo do iného jazyka. Prečo by sme napr. v tomto prípade mali uvažovať o genitíve, a nie o prívlastňovacom prídavnom mene? Vlastne práve táto prívlastňovacia funkcia uvedeného tvaru núti niektorých bádateľov uvažovať o tom, či naozaj ide v rómčine o genitív, alebo o prívlastňovacie prídavné meno. Aj J. Lípa uvádza zhody uvedeného tvaru s prídavnými menami: 1. vyjadruje zhodu s podstatným menom, ktoré určuje, 2. keď ako prívlastok určuje podstatné meno, stojí častejšie p r e d ním než za ním a 3. skloňuje sa rovnako ako rómske prídavné mená. Zároveň však vymenúva aj zhody s modifikáciami nepriameho pádu: 1. tvorí sa od všetkých podstatných mien v oboch číslach, jednotnom i množnom, 2. základom, od ktorého sa tvorí, je tvar nepriameho pádu a 3. prídavné meno, ktoré je prívlastkom podstatného mena v genitíve, má tvar nepriameho pádu rovnako, ako keď je prívlastkom pri podstatnom mene, napr. v datíve (*le phraleskera grašňake* ako *párňa grašňake*). Podľa nášho názoru touto treťou zhodou sa tvar na *-ker-*, *-ger-* najväčšie približuje genitívu substantíva. „Na základe zhôd s modifikáciami nepriameho pádu“ považuje Lípa „aj genitív za jednu z týchto modifikácií a teda za tvar (pád) podstatného mena (a nie za prídavné meno)“ (s. 75).

V podstate v Lípových šľapajach pokračujú aj ďalší českí autori M. Hüb-schmanová (1991) a H. Šebková (1999). Nevenujú sa síce teoretickým úvahám o pádovom systéme v rómčine, ale vo svojich učebniciach rómskeho jazyka jednoznačne hovoria o ôsmich pádoch, medzi ktoré popri nominatíve, vokatívne, akuzatívne, datíve, lokáli, ablatíve a inštrumentáli zahŕňajú aj genitív. Ani ony však nemôžu neupozorniť na isté rozdiely v porovnaní s ostatnými pádmami. Napríklad H. Šebková (op. cit., s. 253) hovorí, že od predchádzajúcich pádov sa genitív líši tvarmi, funkciami a postavením vo vete. Hovorí aj to, že genitív je v prvom rade prívlastňovacím pádom a ako taký sa správa zároveň aj ako prídavné meno. Uvádza, že aj v rómčine majú genitívne tvary niektoré vlastnosti, pre ktoré by sa mohli chápať aj ako prídavné meno: 1. majú rodové koncovky, ktoré sa zhodujú v rode, čísle a *páde* (kurz. autorka) prívlastňovaného mena, 2. môžu sa vyskytovať v rozličných pádoch a 3. zvyčajne stoja pred menom vyjadrujúcim prívlastňovaný objekt. Napriek všetkým uvedeným argumentom hovorí o genitívnych koncovkách a vlastne neupozorňuje na to, čím sa teda tieto tvary líšia od adjektíva. Navyše napríklad pri opise osobných zámen považuje za jeho genitív prívlastňovacie zámeno (ibid.).

O práce českých romistov, v ktorých je zrejماً opora o domácu, slavistickú tradíciu, sa pri opise rómčiny opiera vo svojej gramatike a cvičebnici rómskeho jazyka aj súčasný rómsky autor S. Cina (2001). Znamená to, že aj on zaraďuje genitív do systému pádov. Zaujímavá situácia nastáva, keď pri každom páde uvádza pádové otázky pre životné aj pre neživotné substantíva; v genitíve je však pádová otázka len

pre životné substantíva: *kaskero*, *-i*, *-e*, ktorú prekladá ako ‚čí, čia, čie‘, teda otázku na privlastňovacie prídavné meno. Zaujímavá je aj interpretácia príkladov, ktorými ilustruje tvrdenie, že genitív možno tvoriť aj od neživotných substantív, napr. *skamineskere pindre* prekladá pomocou slovenského genitívu ako ‚nohy stola‘, ale v zátku uvádza, že to *doslovne* (kurz. autorka) znamená ‚stolove nohy‘, podobne ako *jagakero vudud* – ‚svetlo ohňa‘ (dosl. ‚ohňove svetlo‘).

Trochu opatrnejší v pomenovaní tvaru na *-ker-*, *-ger-* je V. Elšík (1997). Nehovorí o ňom ako o genitíve, ale ako o posesívnom páde. No považuje ho za súčasť paradigmy rómskeho substantíva. Ďalej však hovorí, že posesívne tvary predstavujú osobitný prípad: tvoria subparadigmou analogickú s paradigmatom adjektíva, čím je flektívna paradigma substantíva asymetrická. Uvádza tiež, že syntakticky sa posesívny pád správa skôr ako adjektívum, čo predstavuje aj možnosť ďalšej formálnej substantivizácie: posesív + datív: *pbral-e-s-KER-en-GE* = ‚to those of the brother‘.

Opačný postoj ako všetci uvedení autori, ktorí považujú tvar na *-kero*, *-keri*, *-gero*, *-geri* za pád substantíva, zaujíma pri opise severoruského rómskeho dialektu (ktorý sa však v tomto ohľade nelíši od slovenskej karpatskej rómčiny) ruská romistka T. V. Ventceľová (1976; 1983) a v súlade s ňou aj ruský lingvista G. A. Zograf (1976). Zograf dochádza k rovnakým záverom zrejme nielen preto, že pri opise morfolologickej stavby rómčiny sa opiera o Ventceľovej práce, ale dospieva k nim na základe analýzy celkového systému pádov novoinďických (indoárijských) jazykov.

T. V. Ventceľová (1983, s. 53) uvažuje v rómčine o šiestich pádoch, a to o nominatíve, akuzatíve, datíve, lokatíve (prepozíčnom alebo posesívnom), ablatíve a inštrumentáli. Okrem toho pri substantívach I. triedy uvádza osobitný vokatívny tvar. Všetky uvedené pády sa tvoria od dvoch základov, a to od základu nominatívneho (priameho) pádu a od základu nepriamych pádov, ku ktorému sa pripájajú pádové koncovky, ktoré sa vyvinuli z postpozícií. Tvar na *-kero* atď., ktorý má v severoruskom dialekte podobu *-k'iro*, *-k'iri*, *-g'iro*, *-g'iri*, považuje za posesívne adjektívum, ‚ktoré možno odvodiť od každého substantíva. Kombinácie pozostávajúce z týchto adjektív a substantív sa môžu skloňovať vo všetkých pádoch. Preto tvary na *-k'iro* a *-g'iro* nemožno považovať za tvary genitívneho pádu‘.

Posesívnemu adjektívu venuje osobitnú kapitolku (op. cit., s. 63 – 64). Opis jeho funkcií ju utvrdzuje v presvedčení, že tvary na *-k'iro* atď. nemožno považovať za genitív substantíva. Posesívne adjektíva sa v rómčine môžu tvoriť od každého substantíva pomocou určitých sufixov pripojených ku kmeňu (stem) nepriameho pádu (t. j. koreňu + afixu nepriameho pádu): *-k'iro* atď., pričom dochádza k zhode so substantívami, ktoré modifikujú (ibid., s. 63). V nepriamych pádoch môžu mať posesívne adjektíva buď spoločnú koncovku *-e* pre všetky pády, alebo pádové afixy a koncovky, ktoré sa úplne zhodujú v rode, čísle a páde so substantívom, ktoré modifikujú, napr. *romesk'ire* (alebo *romesk'ir-es-t'ir*) *gades'tir* – ‚od mužovej košele‘.

Posesívne adjektíva sa používajú atributívne, napr. *dak'iro* ‚matkin‘. Dajú sa použiť aj ako substantíva, niektoré boli substantivizované, napr. *p'ibnask'iro* ‚samovar‘ od *p'iben* ‚nápoj‘ (ibid., s. 48). Severoruský rómsky dialekt má ďalej adjektíva

s prefixom *b'i* ‚bez‘, ktorý označuje chýbanie kvality alebo atribútu. Tieto adjektíva sú utvorené pomocou sufixu *-k'iro*, *-g'iro*, s výnimkou *b'ibachtalo (-i)* – ‚nešťastný (-á)‘, napr. *b'ibal-eng'iro (-i)* – ‚bezvlasý (-á)‘ (ibid., s. 49).

K rovnakým záverom ako T. V. Ventcelová dochádza aj G. A. Zograf (1976). Pri podrobnej analýze morfolologickej stavby nových indoárijských jazykov venuje primeranú pozornosť aj rómčine, ktorá patrí do skupiny jazykov, v ktorej je jasný protiklad priameho pádu, nepriameho pádu a vokatívu. Uvažuje teda podobne ako J. Lípa, ale na rozdiel od Lípu nepovažuje akuzatív za priamy pád, ale zaraďuje ho medzi nepriame pády. A o jednotlivých nepriamych pádoch nehovorí ako o modifikáciách nepriameho pádu. Prirodzene, venuje pozornosť aj sufixu *-kiro*, *-giro*, ktorý nazýva „pervoobrazným“ sufixom adjektívneho tvaru, o ktorom sa v tradičných gramatikách hovorí ako o ukazovateli genitívu. Zdôrazňuje však, že od ostatných pádov sa líši formálne aj funkčne. Tvori sa síce tak ako rómske pády, t. j. tak, že k nepriamemu pádu sa pripája pádová koncovka, ktorá však navyše priberá osobné koncovky singuláru a plurálu, čo je charakteristické pre adjektívum. Ďalej píše: „Slová a spojenia slov vytvorené takýmto ukazovateľom sa podobajú adjektívam nielen formálne, ale aj funkčne; vo svojom základnom – atributívnom využití majú rovnakú syntaktickú pozíciu aj distribúciu ako adjektívum. Hlavný rozdiel od adjektíva spočíva v ich schopnosti nielen určovať substantívum, ale aj spájať sa s odvodenými postpozíciami (myslí tým koncovky nepriameho pádu – A. R.), čo nie je vlastné adjektívam, s výnimkou privlastňovacích zámen.“ Na tomto základe označuje takéto tvary ako „privlastňovacie adjektívum“ (op. cit., s. 108; opiera sa pritom o J. Blocha, 1965, s. 180 – 181) a ukazovateľ *-k'iro*, *-g'iro* nazýva „adjektívna postpozícia“ (ako Barannikov, 1935, s. 38).

Zaujímavé sú Zografove úvahy, v ktorých uvádza daný rómcky tvar do širšieho kontextu nových indoárijských jazykov, pretože ukazovateľ adjektívneho tvaru sa vyskytuje v systéme pádov vo všetkých nových indoárijských jazykoch. Po analýze dochádza k záveru, že problém v interpretácii tohto tvaru spôsobuje skutočnosť, že daný tvar je v nových indoárijských jazykoch jediným univerzálnym ekvivalentom dvoch vo flektívnych jazykoch zvyčajne rozlišovaných formálnych tvarov, a to tvaru genitívu substantíva a zodpovedajúceho privlastňovacieho (vzťažného) adjektíva: ‚čiapka otca‘ a ‚otcova čiapka‘ je napr. v bengálčine *báp-er tupí*, v rómčine *dad-es-keri stadi*. G. A. Zograf pripúšťa, že čo do sémantickej šírky a hlavne prípustnosti neohraničeného rozširovania určujúceho člena sa viac ponáša na genitív substantíva, napr. v hindčine *méré pyaré báp kí topí* ‚môjho drahého otcova (otca) čiapka‘, štruktúrne však zodpovedá adjektívu (Zograf, 1976, s. 108). Napokon dochádza k záveru, že o genitíve je odôvodnené uvažovať v takých indických jazykoch, ktoré stratili kategóriu rodu, tvar všeobecného nepriameho pádu aj primárny protiklad v čísle, t. j. tie parametre, v rámci ktorých sa uskutočňuje skloňovania adjektív (op. cit., s. 109). K takým jazykom patria východné novindické jazyky, napríklad bengálčina, ale nie rómčina.

Po analýze názorov uvedených autorov na tvar s afixom *-ker-*, *-ger-* sa dá povedať, že títo autori sa v podstate nelíšia v pohľade na tvorbu a funkcie uvedeného tva-

ru, ale vlastne na základe rovnakých východísk prichádzajú k odlišnému názoru na to, či daný tvar treba považovať za genitív substantíva alebo za adjektívum. Zdá sa, že u tých autorov, ktorí sa väčšmi opierajú o tradičné gramatiky a majú potrebu „úplného“ pádového systému, najväčšmi zaváži skutočnosť, že tvar na *-ker-*, *-ger-* sa tvorí rovnako ako nepriame pády v rómčine, teda prostredníctvom afixu *-es-*, *-en-*, ku ktorému sa pripája príslušná koncovka, a sú ochotní zanedbať skutočnosť, že na rozdiel od všetkých ostatných rómskych pádov sa ku koncovke *-ker-*, *-ger-* pripája ešte adjektívny sufix, ktorý sa mení v rode a čísle podľa určovaného substantíva, ako aj skutočnosť, že tento tvar sa môže ďalej skloňovať, t. j. priberať koncovky iných pádov. Navyše ich v presvedčení, že ide o genitív, zrejme podporuje možný (niekedy aj jediný možný) spôsob prekladu tohto rómskeho tvaru do vlastného jazyka (češtiny, slovenčiny) pomocou genitívu (napr. *pirakeri fenek* ‚dno hrnca‘). Vlastne, ako sme videli, z analyzovaných autorov výslovne zdôvodňuje svoje rozhodnutie považovať daný tvar za genitív substantíva, a nie za adjektívum, len J. Lípa.

Oveľa presvedčivejšie sa nám javia uvedené dôvody ruských lingvistov, ktorí odmietajú daný tvar považovať za genitív substantíva a považujú ho za prívlastňovacie adjektívum. Pridali by sme k nim ešte skutočnosť, že aj vo výpovedi sa tento tvar nespráva ako pád. Na rozdiel od rómskych pádov neviaže sa so slovesom.

Tento náš záver potvrdzuje aj analýza vybraných textov v slovenskej karpatskej rómčine. Zisťovali sme v nich funkciu a distribúciu tvaru na *-ker-*, *-ger-* ako aj to, či v týchto ukazovateľoch dochádza v súčasných textoch, najmä v novinových článkoch a odborných štúdiách, ktoré vznikli ako preklady zo slovenčiny do rómčiny, k nejakému posunu oproti jednoduchším pôvodným rómskym textom – rozprávkam a rozprávaniam.

Analýza rozprávok a rozprávání (Fabianová, 1992; Giňa, 1991; Reiznerová, b. r.) ukázala, že tvar s afixom *-ker-*, *-ger-* je oveľa menej frekventovaný než substantívne pády. Vyskytuje sa v nich len v posesívnej alebo posesívno-atributívnej funkcii. Vyjadrujú sa ním rozličné odtienky posesívnych vzťahov.

1. Skutočné vlastníctvo:

O Škiparis imar dikhelas... sar le *Škipariskeri žeba šuvľov* le bare lovenca. (Giňa, s. 10) Škipár už videl,... ako sa *Škipárovo vrecko* nadúva bankovkami. – O veš sas le *chulaskero*. (Giňa, s. 40) Les bol statkárov. – Sako pre leste urďa „feder“ renti. La *dakeri rokľa*, le *dadeskeri cholov*... (Fabianová, s. 6) Každý si obliekol „lepšie“ šaty. *Maminu sukňu, otcove nohavice*...

2. Príslušnosť k osobe (tá zahŕňa celú škálu vzťahov):

Andro anglune lavici bešľard'a barvale *gadžengere rakloren*. (Fabianová, s. 6) Do prvých lavíc posadila *deti* bohatých *sedliakov*. – Phen mange Čhoneja, soske o Del kale žuže *čhavoreskero dživipen* il'a? (Reiznerová, s. 21) Povedz, Mesiačik, prečo Boh vzal takého čistého *diet'ata živoť*? (t. j. ktorý patril takému čistému diet'aťu). – ...imar ňiko ňigda pes na dodžanela, kaj pašloľas le *Romengri phuv*. (Reiznerová, s. 23) ...už sa nikto nikdy nedozvie, kde ležala krajina Rómov. –

O d'ivesa denašenas, the avi'la the *Fel'akero d'ives*... (Reiznerová, s. 12) Dni ubiehali a nadišiel aj Felin deň... – ...jekhpaluneder *lavica* sas lel *Romengeri*. (Fabianová, s. 4) ...najzadnejšia lavica bola rómska.

3. Príslušnosť ku zvieraťu:

O murša le *čiriklengere pora* pal e stad'i ispindenenas... (Reiznerová, s. 7) Muži si strkali za klobúky *vtáče perá*.

4. Príslušnosť k veci:

Kije *blaka* lengere bange *khereskeri* pen zgele o čhave. (Giňa, s. 8) K *okienku* ich krivej *chatrče* sa zbehli deti.

Ako vidno z uvedených príkladov, posesívny tvar zvyčajne stojí tesne pred substantívom, na ktoré sa vzťahuje, ale táto jeho pozícia nie je záväzná. Môže stáť aj za určovaným substantívom:

O veš sas le *chulaskero*. (Giňa, s. 40) Les bol statkárov. – ...jekhpaluneder *lavica* sa le *Romengeri*. (Fabianová, s. 4) ...najzadnejšia lavica bola Rómov.

V takejto pozícii môže byť od určovaného substantíva oddelený ďalšími atribútmi:

Kije *blaka* lengere bange *khereskeri* pen zgele o čhave. (Giňa, s. 8) K *okienku* ich krivej *chatrče* sa zbehli deti.

Posesívny tvar sa vždy zhoduje s určovaným substantívom v rode, čísle a páde. Zhoda v páde sa vyjadruje dvoma spôsobmi. Ak je určované substantívum v nepriamom páde, t. j. v inom páde ako v nominatíve, posesívny tvar príberá buď adjektívnu koncovku nepriameho pádu, alebo má pádovú koncovku zhodnú s pádovou koncovkou určovaného substantíva:

Andro anglune lavici beš'ard'a barvale *gadžengere rakloren*. (Fabianová, s. 6) Do prvých lavíc posadila *deti* bohatých *sedliakov*.

Vičinaha ko Del mi avel mi bolel *Kal'akeren čhavoren*. (Reiznerová, s. 13) Budeme volať k Bohu, nech príde, nech pokrstí Kaline deti. – O čhonoro leske zašvicind'a pro muj, e Kal'i prindžard'a la *Fel'akeres dades*, the jov la prindžard'a. (Reiznerová, s. 20) Mesiačik jej zasvietil do tváre, Kali spoznala Felinho otca a on spoznal ju.

Pri dvojitom posesívnom vzťahu sa jeden môže vyjadriť nominatívom:

Tel o duj trin d'ives visard'a o *Škiparis* le *greskeri parsuna* bije lo'i oku'ara the bijo parne pašvare. (Giňa, s. 12) O dva tri dni sa vrátila Škipárovhovo koňa podoba bez červených okuliarov aj bez bielych rebier.

Rovnaké vlastnosti a funkcie má tvar s afixom *-ker-* aj v preklade jednoduchého textu detskej Biblie (Godla, 1998) zo slovenčiny do rómčiny. Najčastejšie sa vyskytuje v podstate v ustálených spojeniach *Devleskero nipos* Boží ľud, *Devleskero solgas* Boží služobník, *Devleskero manuš* Boží človek, *Devleskero Lav* Božie slovo, *Devleskere rajipen* Božie kráľovstvo, *Devleskero kamipen* Božia milosť, *Devleskere pheñiben* Božie zákony. Posesívny tvar teda vyjadruje príslušnosť k osobe (Bohu) podobne ako nasledujúce príklady: Ko sas le *Davidoskro amal*? Kto bol Dávidov priateľ? – Sar pes vičinenas le *Adamoskre* the la *Evakre* čhave? Ako sa volali Adamovi a Evini synovia? atď.

Príslušný tvar rovnako vyjadruje aj skutočné vlastníctvo:

Ada levos kamel te chal le *Davidoskere bakroren*. Tento lev chce zožrať Dávidove ovečky. – No le *Noemoskero korabos* ačhelas pro pañi. No Noemova loď zostala na vode.

Na rozdiel od vyššie uvedeného príkladu na dvojité privlastňovanie sa v Biblii vyskytujú dva posesívne tvary určujúce príslušné substantívum:

Aver *šeralo le Devleskere niposkro sas* o Jozue. Ďalším vodcom Božieho ľudu bol Jozue.

Predchádzajúce zistenia potvrdzuje aj ďalší analyzovaný text, preklad odbornej vedeckej štúdie (Palubová, 2003) zo slovenčiny do rómčiny. Analýza jasne ukázala veľkú disproporciu v používaní slovenského genitívu a rómskeho tvaru s afixom *-ker-*, *-ger-* (302.22). Autori prekladu (J. Krčík, J. Poss) používali tento tvar najčastejšie na vyjadrenie rozličnej príslušnosti: *boldengeri moralka* kresťanská morálka, *avra lumakeri, avra realitakeri zor* sily naprirodzeného sveta, *dživibnaskero kotor* životné obdobie, *manuškeri the mulengeri luma* pozemský a záhrobný svet, *muleskeri vodi* duša mŕtveho, *manušeskeri vodi* duša človeka, *manušengero paťaviben* ľudové náboženstvo, *Devleskeri kris* Boží súd, *Devleskeri bar* Nebeský raj, *dživipnaskero agor* koniec ľudského bytia, *boldengeri tradicija* kresťanská tradícia, *mulengro than* záhrobie, *muleskero šero* hlava zomretého, *romeskeri famel'ija* mužova rodina, *manušeskero muj* tvár človeka, *Gašparkuskeri chol'i* Gašparkov hnev, *mišoskeri chevori* myšacia diera, *Žlkovskeri famel'ija* rodina Žlkovských, *Devleskero nav* Božie meno, *čhavoreskero pindro* noha dieťaťa, *Romengero paťaviben* viera Rómov, *avre nipengere lumi* svet ostatných národov.

V niektorých prípadoch sa tvarom na *-ker-* vyjadruje atribút príslušného substantíva: *šargonebalengero raklo* žltovlasý chlapec.

Na pomedzí medzi posesívnym a atributívnym vzťahom sú tvary s afixom *-ker-* s predponou *bi* s významom ‚bez‘: *bimujeskero mulo* prízrak bez tváre, *biromeskere čhaja* slobodné dievčatá.

Z výrazného nepomeru používania genitívu substantíva v slovenčine a tvaru s afixom na *-ker-* v rómčine vyplýva, že tieto tvary majú v daných jazykoch odlišné funkcie. Väčšinu slovenských genitívov prekladatelia prekladajú inými prostriedkami. Napríklad slovenskú vetu *Vzhl'adom na doteraz publikované poznatky o náboženských predstavách a poverovom myslení Rómov* (G) môže prekvapiv' istý mterialistický, „moderný“ pohľad, vyšší stupeň racionality (G) a väčšia miera znalosti (G) oficiálneho učenia (G) katolíckej cirkvi (G) prekladajú *Te dikhas pr'oda, so sas publikimen pal oda, sar o Roma den god'i pal o Del, šaj avel baro naužardo, hoj Roma dikhen le Devles materijalistickone „modernone“ dromeha, hin buter racijonalna the džanen feder, so phenel pal o Del katolicko khangeripen* (op. cit., s. 196). Vetu *Znamením nešťastia* (G) a *smrti* (G) je *bezdôvodný smiech konkrétneho človeka* (G) ako *Sikhaviben pal e bibacht the pal o meriben hin the te vareko asal the na džanel sostar, vaj vareko asal avka, sar šoha na asalas* (ibid., s. 198).

Ďalšie príklady zo s. 195: fenomén smrti v ľudovom náboženstve Rómov *meriben sar o fenomenos andro Romano manuškano pa'aviben*, výskum ľudového náboženstva *rodipen pal o romano pa'aviben*, percentuálny podiel Rómov v týchto obciach *andre ola gava dživen 10 – 15% Roma*, obyvatelia skúmaných obcí *manuša andre savore gava*.

Pravda, hojné používanie opisov v rómčine svedčí aj o neexistencii strohejšieho odborného štýlu a do istej miery možno aj o rómčine prekladateľov, ale v konečnom dôsledku je dôkazom toho, že používanie tvaru s afixom *-ker-* je obmedzené prevažne na posesívno-atributívne účely.

Tento záver potvrdzuje aj analýza prekladov novinových článkov (RNE), ktoré sa vyznačujú širším používaním odborného jazyka. Tvary s afixom *-ker-*, *-ger-* sa však vo väčšej miere požívajú v atributívnej funkcii: *vakeribnaskre čhiba* rokovacie jazyky, *Europakri unija* Európska únia, *školakre sistemi* školské systémy, *palonovembroskri revolučno euforija* ponovembrová revolučná eufória, *relacijakro vacht* vysielací čas a pod. Rovnako často sa vety so slovenským genitívom prekladajú pomocou opisu: v našej správe pre Ministerstvo školstva v SR *andre amaro l'il prekal e Ministeria pal e edukacija andre SR* (Godla, s. 6), konferenciu riadili členovia Generálneho direktoriátu *e konferencija dirigenas o džene andal Generalno direktorijatis* (Godla, s. 6).

Analýza textov nás teda utvrdila v predpokladaných záveroch. Rómsky tvar s afixom *-ker-*, *-ger-* považujeme za posesívne adjektívum, v ktorom je uvedený afix príznakom posesívnosti. Hoci sa tvorí ako rómske substantívne pády tak, že afix *-ker-*, *-ger-* sa pripája k základu nepriameho pádu, od substantívnych pádov sa výrazne líši tým, že záväzne priberá adjektívne koncovky mužského a ženského rodu singuláru aj plurálu, ktorými sa zhoduje s určeným substantívom v rode a čísle (*dad-es-ker-o kher*, *Fel'a-ker-i rokl'a*, *gadž-en-ger-e khera*). So substantívom, na ktoré sa vzťahuje, sa zhoduje aj v páde, a to buď tak, že pri skloňovaní priberá koncovky nepriameho adjektívneho pádu podobne ako akostné adjektíva typu *lačho* dobrý (*gadženger-e raklor-en*, *Devlesker-e čhavoren-ge*, *Devlesker-e nipos-ke*), alebo priberá pádovú koncovku určeného substantíva (*Fel'aker-es dad-es*, *Kal'aker-en čhavoren-en*). Uvedený tvar má v textoch posesívnu, posesívno-atributívnu alebo atributívnu funkciu.

Bibliografia

BARANNIKOV, Aleksej Petrovič: The Ukrainian and South Russian Gypsy Dialects. Leningrad: 1935.

BLOCH, Jules: Indo-Aryan from the Vedas to Modern Times. English Edition Largely revised by the Author and Translated by A. Masters. Paris: 1965.

CINA, Stanislav: Gramatika a cvičenia z rómskeho jazyka. Spišská Nová Ves: Vedecko-výskumné a poradenské centrum pri PF UKF v Spišskej Novej Vsi 2001.

ELŠÍK, Viktor: Morphology-based typology. In: *The Typology and Dialectology of Romany*. Ed. Y. Matras – P. Bakker – H. Kyuchukov. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publ. Company 1997, s. 23 – 59.

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena – ŠEBKOVÁ, Hana – ŽIGOVÁ, Anna: *Romsko-český a česko-romský kapesní slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1991.

LÍPA, Jiří: *Příručka cikánštiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1963.

ŠEBKOVÁ, Hana: *Romaňi čhib. Učebnice slovenské romštiny*. Praha: Fortuna 1999.

VENTCEL, Tat'jana V. – ČERENKOV, L. N.: *Dialekty cyganskogo jazyka*. In: *Jazyki Azii i Afriki*. 1. Moskva: Nauka 1976, s. 283 – 332.

VENTCEL, Tat'jana V.: *The Gypsy Language*. Moscow: Nauka 1983.

ZOGRAF, Georgij Aleksandrovič: *Morfologičeskij stroj novych indoarijskich jazykov*. Moskva: Nauka 1976.

EXCERPOVANÉ TEXTY:

FABIANOVÁ, Tera: *Sar me phiravas andre škola*. České Budějovice: Nakladatelství a vydavatelství ÚDO v spolupráci se Společenstvím Romů na Moravě 1992.

GIŇA, Andrej: *Bijav*. Praha: Apeiron 1991.

GODLA, František: *Te na phiras andro Štrasburgos pre ňisoste*. In: *Romano nevo Ťil*, 2003, roč. 13, č. 594 – 596, s. 6.

GODLOVÁ, Erika: *UŤiŤom sar Romaňi o kada hin mire dživipnaskro drom*. In: *Romano nevo Ťil*, 2003, roč. 13, č. 591 – 593, s. 11, 16.

PALUBOVÁ, Zuzana: *Meriben sar fenomenos andro romano manuškano paŤaviben pašal e Trnava the Ňitra (gava Madunice, Lukačovce, Čajakovce)*. In: *Boh všetko vidí. O Del sa dikhel. Duchovný svet Rómov na Slovensku. Romano paŤaviben pre Slovensko*. Ed. M. Kováč – A. B. Mann. (Preklad zo slovenčiny do rómčiny J. Krčik – J. Poss.) Bratislava: Chronos 2003, s. 195 – 210.

REIZNEROVÁ, Margita: *KaŤi*. (bez údajov).

TAYLOR, Kenneth N.: *Miri jekhto Biblija andro obrazki. Moja prvá Biblia v obrázkoch vo východoslovenskej rómčine*. (Preklad zo slovenčiny do rómčiny F. Godla.) Bratislava: Medzinárodná biblická spoločnosť – Slovensko 1994.

SOCIOLOGICKÝ ČASOPIS – CZECH SOCIOLOGICAL REVIEW

2006, roč. 42, č. 2

Vydává Sociologický ústav Akademie věd České republiky

Monotematické číslo

Analýza promluv a textů, analýza diskurzu

Hostující editor Jiří Nekvapil, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha

State

Martin Hájek – Jiří Kabele – Kateřina Vojtíšková: „Zázemí“ a „bojiště“ v usilování o spravedlnost: textová analýza odborářské, feministické a lidskoprávní mediální komunikace. – Dana Řeháčková: Konstruování maskulinity v časopisech životního stylu pro muže. – Tereza Pospíšilová: Odpovědnost pod tlakem: veřejná vykazatelnost během přistupování České republiky k Evropské unii v letech 1998–2000. – Jiří Homoláč: Diskurz o migraci Romů na příkladu internetových diskusí. – Jiří Nekvapil – Ivan Leudar: Prezentace událostí 11. 9. 2001: Bush, bin Ládin a jiní v interakci.

Metodologická rubrika

Petr Kaderka: Reklama v neziskovém sektoru: analýza recepce nekomerční reklamy v moderovaných skupinových diskusích.

Esej

Dušan I. Bjelić: Francouzské líbání „reálného“ a praxeologická terapie: etnometodologické vyjasňování nové francouzské teorie médií.

Recenzie

Louise J. Philips – Marianne W. Jorgensen: Discourse Analysis as Theory and Method. – Reiner Keller: Diskursforschung. Eine Einführung für SozialwissenschaftlerInnen. – Norman Fairclough: Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research. – Paul Chilton: Analysing Political Discourse. Theory and Practice. – Gene H. Lerner (ed.): Conversation Analysis: Studies from the First Generation. – András Kovács – Ruth Wodak (eds.): NATO, Neutrality and National Identity: The Case of Austria and Hungary. – Světlá Čmejrková – Jana Hoffmannová: Jazyk, média, politika. – John E. Richardson: (Mis)Representing Islam. The Racism and Rhetoric of British Broadsheet Newspapers. – Dušan I. Bjelić – Obrad Savić (eds.): Balkan as Metaphor: Between Globalization and Fragmentation.

RECENZIE

MARTINCOVÁ, Olga a kol.: *NEOLOGIZMY V DNEŠNÍ ČEŠTINĚ*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR 2005. 248 s.

Neologizačný proces má charakter „transjazykovej“ univerzálie a jeho intenzita je určená vývinom mimojazykovej skutočnosti, sústavným napredovaním vedeckého poznania či technického rozvoja, v posledných desaťročiach osobitne napredovaním informačných technológií, ale tiež pohybmi a zmenami v sociálnej sfére, v politike i v životnom štýle kultúrnych etník. Jazyk reflektuje naznačený mimojazykový vývin prostredníctvom „jazykovej práce“ celonárodného spektra používateľov (teda nielen spisovateľov či kodifikátorov), pričom všetky inovácie vnášané spoločnosťou do jej verbálneho komunikačného systému smerujú k uspokojovaniu novovzniknutých komunikačných potrieb – primárne pomenovacích (pri označovaní nových reálií či pojmov ako *vtáčia chrípka*, *počítačový pirát*), sekundárne povedzme aj smerujúcich k štýlovej či emocionálnej variabilite vyjadrovania (porov. hovorové *tangáče* popri neutrálnom *tango bielizeň*; familiárnejšie *depka* popri neutrálnom *depresia*, hanlivejšie pomenovanie *policajt* pred rokom 1989 pri zneutralizovanom citovom hodnotení toho istého slova dnes). Najmarkantnejšie sa inovačné jazykové zmeny odrážajú na lexikálnej rovine. Keďže neologizácia lexiky a produkty takejto jazykovej kreativity sú prejavom sústavných pohybov v jazyku, v žiadnom komunikačnom spoločenstve nemožno rátať s permanentne aktuálnymi odbornými a lexikografickými príručkami, ktoré by bez sklzu mapovali takýto stav vo vývine slovnéj zásoby na časovej osi (zjednodušene na osi (re)štruktúrujúcej pomenovacie prostriedky v škále od najnovších jednotiek cez zastarávajúce, zastarané, archaické výrazy až po historizmy). Bohemisti v Čechách predsa aj v poslednom desaťročí pripravili hneď v jednom autorskom kolektíve pod vedením Olgy Martincovej niekoľko odborných podujatí aj publikácií orientovaných na otázky neologizácie češtiny (porov. zborníky z konferencií *Nová slovní zásoba ve výkladových slovnících* z roku 2000 a *Internacionalizmy v nové slovní zásobě* z roku 2003; dva slovníky neologizmov, a to *Nová slova v češtině 1, 2* v rokoch 1998 a 2004 či najnovšie súbor štúdií v publikácii *Neologizmy v dnešní češtině* zo sklonku roka 2005). Pozornosť budeme venovať práve poslednej práci.

Keďže posudzovaná kniha z dielne autorského kolektívu Olgy Martincovej (v zložení Olga Martincová, Alben Rangelova, Jindra Světlá, Ladislav Janovec, Pavla Kochová, Jitka Mravinacová, Zdeňka Opavská) nadväzuje na spomínané predchádzajúce výstupy v jadre identického kolektívu riešiteľov problematiky neologizmov, osobitne na uvedené dve lexikografické práce, autori knihy z roku 2005 si nekladú za cieľ riešiť terminologické otázky či spoločnú typológiu neologizmov, ani si nestanovujú jednotnú metodológiu skúmania. V úvodnom slove (s. 7 – 11) preto O. Martincová charakterizuje výsledný výstup ako „súbor štúdií“, ktorý je výsledkom samostatného prístupu každého z autorov a čitateľovi na-

značuje možnosť diskutovať, či všetky uplatnené typológie alebo interpretácie jazykového materiálu sú adekvátne a nosné. Kniha prináša 16 kapitol, osobitne pozornosť sa venuje neologizmom jednak na pozadí slovnodruhového triedenia nových slov či viac-slovných spojení, jednak na pozadí odlišenia novotvarov od neosémantizmov, domácich neologizmov od cudzích či internacionálnych jednotiek a sledujú sa tiež lexikálne inovácie roztriedené do niekoľkých kapitol na báze slovotvornej typológie nových odvodenín, zloženín či iniciálových skratiek. Bez nároku na detailnú reinterpretáciu všetkých kapitol načrtnem kľúčové nové informácie prameniace zo systematického výskumu lexikografického materiálu českých neologizmov, ako aj zo skúmania nepublikovaného neologického elektronického archívu Ústavu pro jazyk český AV ČR v rozsahu okolo 192 tisíc záznamov i z analýz Českého národného korpusu.

Už prvá štúdia o nových *pomenovaniach osôb* od Z. Opavskej prezentuje bohatosť uplatňovaného ilustračného materiálu čerpaného z rôznych (nepříznakových i príznakových) vrstiev českého národného jazyka. Tak v použítom registri popri štylisticky neutrálnej lexike figurujú aj profesionalizmy – najmä v spätosti s označovaním osôb v oblasti informatiky (*aplista*, *datař*, *macař* / *mekař*, *pécéčkář* / *písíčkář*), ale aj sociálne ukotvené prostriedky – mládežnícke slangizmy (*gamesník*, *pařan*, *skejťák*) alebo tiež výrazy príznakové z hľadiska expresívnosti (*esemeskáč*). Autorka pritom výstižne upozorňuje na diferencovanú distribúciu prostriedkov tohto registra názvov osôb v závislosti od štylistického, komunikačného a frekvenčného uplatňovania. V niektorých prípadoch upozorňuje aj na viacnásobnú valorizáciu a štýlovo-komunikačnú diferenciaciu jednej základovej jednotky v procese slovotvornej synonymizácie – *snowboardař* / *snowboardista* / *snowboardák* a tiež na tvorbu reťazcov lexikálnych synonym (*surfování* (po internete) / *surfing* / *broušení* / *broušení* / *brouzdání* / *brousení*). Popri „kánonických“ (systémovo ukotvených) neologizmoch sa tu priebežne prezentujú – a to platí nielen v tejto kapitole, ale prakticky v celej publikácii – aj príležitostné výrazy s nádychom „efemérnosti“, ako napríklad *internetoplavec*, *vážnohudebník* či *čechoběžník*. Tu sa núka otázka, či by azda nebolo osožné naznačiť aspoň rámcovú typológiu škály sledovaných prostriedkov z rôznych vrstiev národného jazyka zastrešených binárnym odčlenením systémovo už viac-menej fixovaných „languových“ výrazov na jednej strane od čisto uzuálnych „parolových“ okazionalizmov na druhej strane. V predslovoch k slovníkom *Nová slova v češtině* je síce teoretická stratégia triedenia výrazov z komunikačného hľadiska i pozícia zachytených okazionalizmov ako nositeľov istých vývojových tendencií jasne vymedzená (vrátane zaujímavého kvantitatívneho údaju o tom, že len približne 60 % jednotiek s príznakom novosti nájde svoje dlhodobjšie využitie v jazyku a následne aj miesto vo všeobecnom výkladovom slovníku), pravda, v záujme nerušeného čítania recenzovanej knihy ako „autonómnej“ publikácie by v nej tieto informácie nemuseli pôsobiť redundantne. V kapitole je uplatnené hlavne slovotvorné kritérium, keď sú názvy pracovníkov rôznych sociálnych štruktúr rozvrstvené podľa onomaziologickej štruktúry na konateľské mená (*anketař*, *butikář*) a na činiteľské mená (*bavič*, *moderátor*, *tetovač*) a tie ďalej na isté tematické podskupiny podľa organizovaného hnutia (*grínpisák*), podľa záujmovej činnosti (*aikidista*, *pétanquista*) a pod. Osobitná kapitola je v podaní tej istej autorky sústredená na charakteristiku *pomenovaní ženských osôb*, pričom vyústením celého náčrtu je konštatovanie, že nové názvy ženských osôb sú do veľkej miery vecou slovotvorby, a to aj v prípade cudzojazyčných prevzatí, lebo neadaptované názvy (napríklad také ako *babysitter*, *cheerleader*) sú okrajové a pod tlakom prirodzeného rodu

označovaných osôb sa ľahko a rýchlo adaptujú (napríklad *au-pair* → *aupairka*). Vzhľadom na kvalitatívne inovácie systému jazyka je cenné a prínosné zistenie, že tvorenie sledovaných jednotiek popri tradičnom prechýľovacom derivačnom modeli so sufixami *-ka*, menej *-yně*, *-ice* či *-ovna* (*au pairka*, *zemanovkyně*) podlieha tiež menšinovému neprechýľovaciemu modelu tvorenia (bez opory v základovom substantíve označujúcom mužskú osobu – *bejvalka* = expr. bývalá manželka; *aerobička* = žena venujúca sa aerobiku) aj veľmi produktívnemu kompozičnému (radixoidno-afixoidnému) modelu (*ultravytrvalkyně*, *topfavoritka*, *technotanečnice*, *pornokrálovna*) a v registri sú zastúpené napokon aj viacslovné pomenovania ako *sexuální turistka*.

Autorka kapitoly o *abstraktách* J. Světlá prezentuje abstraktá ako názvy dejov, ktoré vznikajú transpozíciou ako „prechodom pomenovaní označujúcich substanciu, vlastnosť, dej z jednej slovnodruhovej kategórie do inej“ (s. 54) postupmi sufixácie a konfixácie (*reprivatizace*, *detabuizace* / *odtabuizace*). Túto tézu citovanú podľa M. Dokulila a jeho *Tvorenia slov v češtině 1* (1962) následne vo svojom výbere bohatého dokladového materiálu spontánne a bez slov jemne spresňuje v tom zmysle, že v ňom figurujú povedzme aj produkty desubstantívnej substantivizácie (tzv. nomen essendi – deriváty z „kontroverznej“ transpozičnej kategórie predmetenia existencie, ktorú v súčasnosti časť slovenských lingvistov považuje za inkompatibilnú s transpozíciou, lebo nedochádza k zmene slovného druhu a ani k zmene syntaktických vlastností (porov. poznámku M. Ološtiaka č. 81 v knihe J. Furdíka: *Slovenská slovtvorba*, 2004, s. 169), napríklad ide o výrazy ako *mečiarizace*, *hamburgerizace*, *viktimizace*. Zo sémantickej stránky isté skupiny derivátov sa v spätosti so špecifickými afixmi vyznačujú aj štylistickou alebo citovohodnotiacou obsahovou zložkou: tak slová na *-ace* sú odborné (*domestikace*), slová so sufixami *-izace*, *-fikace* patria spravidla do publicistickej či politickej komunikácie (*bulvarizace*, *autentifikace*). Okazionalizmy sa tu označujú ako expresívne jednotky (*vlezdozadkizmus*, *jánapřátelizmus*, *hypermarketizmus*) – porov. s. 62 – 68. Pravda, takéto jednotky sa popri záväznej vlastnosti expresívnosti vyznačujú celým zväzkom špecifických definičných vlastností (spomeňme aspoň absolútne platné znaky ako nominačná fakultatívnosť, závislosť od kontextu, príslušnosť k reči), ako sa to v slovakistickej produkcii poníma v duchu monografie Ľ. Liptákovej – *Okazionalizmy v hovorenej slovenčine*. Prešov: Náuka 2000. Osobitná kapitola v podaní J. Světlej je špecificky zameraná na tvorenie *názvov akcií a poplatkov*, ktoré podľa autorky predstavujú „malú, no sémanticky zaujímavú skupinu“ (s. 73). Zaujímavé je iste predovšetkým slovtvorné vyprofilovanie a následné morfológické ukotvenie (s posilnením produktivity príslušných morfológických paradigmat) tejto malej skupiny výrazov so sufixmi *-iáda* (názvy akcií) a so sufixmi *-né* / *-ovné* (v prípade názvov poplatkov: *listovné*, *tlumočné*, *reprízne*, *výpalné*).

Prvú sériu kapitol venovaných substantívnym názvom dopĺňajú príspevky P. K. Ochovej, L. Janovca a A. Rangelovej s výsostne slovtvornou charakteristikou substantívnych neologizmov, konkrétne produktov prefixácie, sufixácie a substantívnej kompozície. V kapitole o prefixoch cítiť azda najväčšmi terminologickú či klasifikačnú zdržanlivosť, ktorú celkom nezahľadá ani autorkino konštatovanie v závere kapitoly, že „prefixácia sa prelína s afixoidným tvorením a medzi oboma slovtvornými spôsobmi existuje neostrá hranica“ (s. 83). Tak možno na príslušných stránkach „stretnúť“ „prefixy“ *anti-* a *post-* (s. 78 – 80), o čosi neskôr „komponent“ *vice-* (s. 80), ale aj „internacionálne predpony“ *sub-* a *super-* (s. 81) či tiež „prechodné nevyhranené morfémy“ (medzi prefixom a radixom) *polo-*, *pidi-*, *para-*, *ultra-*, *super-*...

(s. 82). Azda autorkino pracovné vymedzenie chápania afixov, afixoidov, radixoidov a komponentov by vnieslo viac svetla do spomenutých tried slovotvorných segmentov.

Elegantne sa vysporadúvajú s neustálenými názormi na segmenty oscilujúce medzi kořeňom a sufixom autori štúdie o sufixoidných lexémach L. Janovec a A. Rangelova. Okrem jasného prehľadu tradičných termínov s odkazmi na príslušných českých autorov a ich predmetné publikácie (s. 85 – 86) si autori formulujú aj svoje vlastné pracovné označenie, presnejšie synonymický rad označení „koncovej časti“ sufixoidných lexém, s ktorými potom bez zábran pracujú v celej štúdií. Náležitá pozornosť pri skúmaní výskytu „koncových častí“ takýchto nových výrazov je pritom venovaná aj sémantike sledovaných foriem. Autori pritom nachádzajú sémantické inovácie na úrovni sufixoidných lexém s už dávnejšie fixovaným segmentom ako napr. *-log*, kde od pôvodného významu označenia „odborníka špecializovaného na predmet v prvej časti výrazu“ dochádza ku generalizácii významu názvov osôb označujúcich „toho, kto sa sústavne zaoberá vecou pomenovanou prvým základom“ – porov. *ufolog*, *pornolog*; pri lexémach motivovaných v prvej časti vlastným menom sa význam ďalej člení na dva podvýznamy (*tolkienolog* – „ten, kto sa sústavne zaoberá osobnosťou označenou prvým komponentom“ a *cimrmanolog* – „ten, kto sa sústavne zaoberá postavou označenou prvým komponentom“). Autori dôkladne sledujú štruktúrne, motivačné či individuálne významy registrovaných sérií lexém s identickou koncovou časťou, na základe čoho odkrývajú isté vývinové tendencie či dobové špecifiká, povedzme pri segmente *-filie* posilnenie až stabilizáciu významového odtienku s axiologickým posunom do negatívnej časti hodnotiacej škály: „nadmerná, módna obľuba niečoho“ (*internetofilie*, *keltofilie*), čím sa tento segment dostáva do synonymického vzťahu k segmentu *-mánie*. Aj pri tomto tradičnom („neneologickom“) segmente zasa vďaka rozboru kontextových uplatnení príslušných novoutvorených kompozít autori kapitoly konštatujú zaujímavé inovácie: veľa kompozít tejto produktívnej série má okazionalný ráz (*jágramánie*, *hamburgerománie*, *hypermarketománie*), pričom v lexikálnych významoch sledovaných jednotiek sa posilňuje séma negatívneho hodnotenia smerom k depreciatívnosti. Celkovo je táto kapitola peknou ukázkou vyváženej analýzy lexém i ich aktualizovaných lexíí v časovom kontinuu.

V kapitole o *nových slovesných pomenovaniach* od O. Martincovej možno nájsť prehľadnú deskripciu súčasných nosných tendencií v dynamike verbálnej lexiky, jednak na pozadí mimojazykových stimulov (denotačných potrieb označovať nové deje či ekonomizačných úsilí o jednoslovnosť: *nasazovat botičky na kola aut* → *botičkovať*), jednak na báze vnútrojazykových potencií češtiny, kde dominuje aktívna vidovej sústavy umožňujúca tvorbu rovnakokoreňových prefigátov pružne modifikujúcich i (v menšej miere) pretvárajúcich povahu označovaného deja i celkový lexikálny význam. Štatisticky medzi novými slovesami prevládajú jednotky s cudzím slovotvorným základom. Typickým znakom novej vrstvy slovíes z oblasti profesijnej či slangovej komunikácie je inklinácia k štylisticky príznakovým formám so slovotvornými formantmi *-i/-í* (*konektit se*, *snowboardit*) a *-nou/-nu-* (*mailnout*, *hacknout*). Jedinečným a doterajšiu teoretickú poznatkovú bázu posúvajúcim zistením je odhalenie podmienenosti smerovania motivačnej intencie v dvojiciach „sloveso a dejové substantívum“. Ak doterajšie systémovolingvistické motivatologické poznatky sa zakladali len na platnosti (syntaktickej) derivácie v smere „sloveso → meno“, O. Martincová analýzou výskytov jednotiek sledovaných dvojíc v časovom horizonte odhalila, že dejové mená s konkretizovaným významom (ako názvy technologických postupov, komplexných procesov a pod.) sú primárne a bý-

vajú doložené skôr než príslušné slovesá (*privatizace* → *privatizovat*), zatiaľ čo dejové mená s nekonkretizovaným významom sú doložené v opačnom poradí (*sprejovat* → *sprejování*). O. Martincová poukazuje aj na ďalšie špecifikum, a síce v neformálnom vyjadrovaní: je ním živá tendencia verbalizovať substantíva na báze inštrukčného významu „robiť niečo“, napríklad *hokejovat*, *cyklistikovat*, *karatovat* a výrazný nárast registruje autorka aj v kategórii stavových sloviess odvođených od názvov osôb so štruktúrnym významom „byť vo funkcii toho, koho označuje základové substantívum“: *webmasterovat*, *providerovat*. Súčasťou kapitoly je veľmi podrobný náčrt tried slovesných prefixov z hľadiska ich produktivity (od neproduktívnych *vz-* a *s-* po najfrekventovanejšie a súčasne sémanticky i funkčne najrozptýlenejšie domáce prefixy *na-*, *vz-*, *za-* a cudzie prefixy *de-*, *re-*, *ko-*).

L. Janovec venuje samostatnú kapitolu *nevetným frazémam* v novej lexikálnej zásobe, pričom vo svojich úvahách dôsledne nadväzuje na teoretické východiská z frazeologických prác J. Mlacka. Hoci (na prvý pohľad) by sa mohlo zdať, že frazémy ako „nadslovné celky“ idú proti tendencii k ekonomickosti vyjadrovania, a to najmä v „živej“ komunikácii, výskumy poukazujú na fakt, že neofrazémy majú stúpajúcu tendenciu nielen v písanej (hlavne publicistickej a mediálnej) komunikácii, ale špecifické skupiny (slangových) frazém sa objavujú aj v reči záujmových skupín (napríklad skatebordistov), kým menej často sa momentálne objavujú frazémy v pôvodnej krásnej literatúre. Pomyselné napätie medzi neofrazémami a ekonomickosťou vyjadrovania teda reálne neblokuje tvorbu nových frazém, prípadne ich variantov a aktualizácií. Pravda, istý spontánny sklon k ekonómii možno predsa badať, a to na pozadí pretvárania pôvodne slovesných frazém na kratšie menné frazémy a ich alternatívne uplatňovanie – všimnime si: *dělat mrtvého brouka* → *mrtvý brouk*, ale zostručňovanie (sprevádzané generalizáciou významu) funguje aj smerom od substantívnej jednotky k predložkovej minimálnej frazéme: *dům na klíč* → *na klíč*. Ani v tejto kapitole nie je pohľad na neologizmy ochudobnený o aktualizácie okazionálneho charakteru. Tak popri tradičnej *třešinke na dortu* registruje autor aj *feferonku na dortu*, namiesto *všemocnej ruky* nachádza v texte *všemocnú končetinu*. Napokon autor konštatuje, že prejavom dynamiky frazém je aj ich možnosť slúžiť ako derivačné východisko pre jednoslovné lexémy (*házet na někoho salám* → *salámista*) i pre iné frazémy tvoriace celé hniezda (*prát špinavé peníze* – *prání špinavých peněz* – *prádelna špinavých peněz* – *pračka špinavých peněz* – *propírat špinavé peníze*).

Hoci v lexikologických prácach doma i v širšom lingvistickom svete sa lingvisti občas sporia o štatúte neosémantizmov a nie vždy sa týmto výlučne kvalitatívnym jazykovým inováciám už ustálených foriem priznáva štatút neologizmov, v posudzovanej príručke je – podľa mňa oprávnene – venovaná dôkladná pozornosť aj tomuto fenoménu. A. R a n g e l o v a, ktorá sa zaoberá podobami neosémantizačných procesov a neosémantizmami na úrovni domácej lexiky, vo svojom prehľade čitateľovi pripomína fakt, že polysémizačný proces na báze metonymie a metafory prechádza naprieč rôznymi komunikačnými sférami, vrátane sféry odbornej (vedeckej aj popularizačnej) komunikácie. Neosémantizmy sú tak rovnako produktívne v počítačovej terminológii (napríklad počítač *zamrzá*, *má vírusy*) ako povedzme v politickom či mediálnom diskurze (kde je napríklad reč o *tieňových ministroch* či o *kolapse štátnej správy*). Niektoré termíny sa na základe sémantických posunov mapujúcich v nových podmienkach nové denotáty presúvajú z jednej terminológie do ďalšej, čiže sa reterminologizujú: tak napríklad *menu* nepatrí už výlučne len do kulinárskej lexiky, ale aj do počítačiarkej. Menej „nápadnými“ sú významové zmeny spočívajúce len v prehodnotení či pridaní / odňatí axiologic-

kých sém vo významovom spektre lexikálnych prostriedkov – to pozoruje A. Rangelova najmä pri metonymických prenosoch – porov. fixáciu negatívneho emocionálneho hodnotiaceho komponentu v súčasnej sémantike výrazov ako (*politická*) *normalizácia*, *nomenklatúra*. Zastúpené (hoci menej frekventované až okrajové) sú v jej registri aj prípady revitalizácie dávnejších – prechodne utlmených – významov, prípadne ich funkčných hodnôt v súlade s revitalizáciou samotných pomenovaných reálií: *policie*, *magistrát*, *starosta*. V sumári si zaslúži zmienku konštatovanie, že kvalitatívna (významová) derivácia uspokojuje rôzne pomenovacie potreby a je výsledkom sústavnej a všadeprítomnej jazykovej tvorivosti členov komunikačného spoločenstva vďaka jeho univerzálnej dispozícii (danej do vienka rovnako povedzme narkomanom či bezdomovcom ako akademikom či spisovateľom). To, že ide o „interjazykovú“ či „nadjazykovú“ dispozíciu, pripomína tematicky príbuzná štúdia J. Mravinacovej venovaná sémantickým kalkom pod vplyvom cudzojazyčných sémantických motivantov.

Jazykové kontakty češtiny s cudzojazyčnou lexikou sú aj predmetom ďalšej štúdie J. Mravinacovej, a to o *preberaní cudzích lexém*. Popri všeobecnejšie platných informáciách o dominancii anglicizmov / amerikanizmov v spektre ostatných (výrazne menšinových) cudzojazyčných prevzatí (nielen) v češtine sa autorka sústreďuje na systematický náčrt podôb adaptácie anglicizmov v češtine na úrovni ortografickej, výslovnostnej a morfologickej. Autorkine interpretácie adaptácie cudzích neologizmov v češtine sú veľmi blízke výsledkom našej interpretácie neologizmov v slovenčine na základe sociolingvistickej ankety (Orgoňová, O. – Bakošová, J.: *Adaptácia neologizmov ako jeden z aspektov ich včleňovania do systému slovenčiny*. *Studia Academica Slovaca*, 2005, roč. 34, s. 65 – 102), čo iste súvisí s typologickou blízkosťou našich jazykov, ale aj s jestvujúcou kontaktovou situáciou či kultúrno-spoločenskou príbuznosťou. Tak napríklad foneticko-fonologická adaptácia anglicizmov v češtine nepodlieha priamo a jednostranne „počešťovaniu“, ale do istej miery sa uštalujú podoby veľmi blízke pôvodnej výslovnosti, čo je dané vzrastajúcim počtom používateľov s dobrou znalosťou angličtiny (porov. napríklad výslovnosť *public relations* [pablik rílejšns], *unplugged* [anplagd]). Pomerne bežným javom je rozkolísaná či variantná výslovnosť často podmienená odlišnosťou pravopisnej podoby – porov. *banner* [benr, baner]. V zmysle známej tézy J. Furdíka z *Dynamiky slovnej zásoby slovenčiny* (1989) o adaptačnej funkcii slovotvorby v súvisi s morfológiou platí aj v súčasnej češtine téza, že anglicizmy sa „hladko“ včleňujú priberaním domácich tvarotvorných formantov do deklinačných či konjugačných paradigiem preberajúceho gramatického systému. Výrazy ako *handsfree*, *graffiti*, *know-how* a pod. sú v registri ako neadaptované jednotky tiež zastúpené, ale výrazne menšinové až periférne. Z ďalšieho náčrtu slovnodruhových kategórií nových prevzatí je osobitne zaujímavá pasáž o slovesách. Tu sa pripomína systémovo dôležitý poznatok, že slovesá na rozdiel od mien sa vždy adaptujú. Ďalej autorka upozorňuje, že v mnohých prípadoch nemusí byť jasné, či ide o adaptované anglické sloveso alebo o sloveso derivované v češtine od prevzatého substantíva (príklady: *raft* – *raftovať*, *benefit* – *benefitovať*). Zrejme – na rozdiel od O. Martincovej vo vyššie komentovanej kapitole o domácej dejovej lexike – si v pramennom materiáli nevšima prvé výskyty výrazov z dvojíc sloviess a príbuzných dejových mien, a tak vo svojich interpretáciách materiálu sa prikláňa napokon k tradičnému systémovému pohľadu na smer slovotvornej motivácie s radením od slovesa k menu a precízne prepracúva systematiku nových pomenovaní deja s cudzím motivantom. Pozornosť pritom sústreďuje na ďalšie triedenie dvojíc sloviess cudzieho pôvodu a dejových mien podľa štruktúrnych významov mien: tak odčleňuje dvojice ako

remixovat → *remix* (kde meno označuje výsledok deja) od dvojíc typu *skenovat* → *sken* (kde meno označuje miesto deja) na jednej strane a na druhej strane samostatne triedi na pozadí slovesných motivantov verbálne substantíva s nenulovým „ingovým“ formantom do skupín a) syntaktických derivátov s významom deja (*carving* = carvovanie, *lobbing* = lobovanie); b) lexikálnych derivátov s významom označujúcim druh činnosti (*bungee jumping*, *face-lifting*); c) derivátov s nedejovým metonymickým či metaforickým významom (*holding* = holdingová spoločnosť). Osobitne sa venuje reťazcom rovnakokoreňových derivátov od prevzatých slovies ako príkladom ich vyššieho stupňa adaptácie do lexikálneho systému češtiny – tak vznikli napríklad reťazce *resetovat* – *resetování*, *resetovací*, *resetovatelný*.

Aj v kapitole o *nových viacslavných pomenovaniach* (autorkou je O. Martincová) sú cenné informácie o systematike pomenovacích typov a o ich dynamike. Autorka sa hlási ku klasifikácii viacslavných pomenovaní podľa A. Jarošovej (*Nová slovní zásoba ve výkladových slovníkách* z roku 2000) a po dôslednej analýze neologického materiálu bežnej (nie terminologickej) lexiky sumarizuje svoje zistenia konštatovaním, že pozornosť si zasluhuje kvantitatívny nárast viacslavných substantívnych pomenovaní s určovacím pomerom medzi zložkami a tiež internacionalizačné nominačné tendencie. K dominantným pomenovacím postupom patrí pritom syntaktické tvorenie (*penzijní přípojištění*, *veřejný ochránce práv*), preberanie viacslavných spojení (*reality show*), kalkovanie (*případová studie*, *pevný disk*), sémantické tvorenie metaforickou či metonymickou deriváciou (*elektronický podpis*, *inzulínové pero*), slovtvorná derivácia (*provzdušňování trávníků* → *provzdušňovač trávníků*), pretváraním jednoslavných pomenovaní na viacslavné (*banner* → *bannerový proužek*). Niektoré uvádzané postupy sa môžu uplatňovať kombinovane pri vzniku toho istého pomenovania (porov. syntaktické a slovtvorné tvorenie v prípade „prevzdušňovača trávníkov“). Popri nových pomenovaniach s určovacím pomerom zložiek sú zastúpené koordinačné substantívne pomenovania (typ *mechanik elektronik*) či apozičné pomenovania (typ *chemik analytik*). Pri posledných dvoch typoch sa autorka odvoláva na svoju staršiu štúdiu z roku 1988, pričom dodáva, že takéto tvorenie je stále živé, ale s obmedzenou produktivitou. Internacionalizačné modely tvorenia sa vyznačujú popri istom stupni neadaptovanosti (porov. *push-up podprsenka*, *string kalhotky*) aj uplatňovaním ekonomizačných skrátených určujúcich členov: *profi armáda*, *aku vrtačka*, *kombi lednička*. Pomenovacie útvary s morfológicky nevyhranenými výrazmi cudzieho pôvodu ako *etno hudba*, *día kompot*, *demo verze* sú na rozhraní viacslavných spojení a jednoslavných motivátov s afixoidným členom. Výskyt foriem takýchto útvarov je zatiaľ variantný (*retro film* / *retro-film* / *retrofilm*) a v súvisi s tým sa uvedené podoby stávajú predmetom záujmu aj ako viacslavné jednotky aj ako kvázikompozitá s morfémmi prefixoidného typu. Ešte väčší sklon k stručnosti možno badať na pomenovaniach s určujúcou zložkou v podobe skratky (*ABS systém*, *DVD disk*), prípadne až v podobe jednopísmenkového komponentu: *U-rampa*, *e-banka*). Systémovo zaujímavým aj štylisticky a komunikačne prínosným je jav synonymickosti, ktorého stimul – ako to odkrýva O. Martincová – spočíva v počiatočnej nominačnej variabilite, pri ktorej sa tá istá entita pomenúva s dôrazom na rôzne aspekty obsahu, porov. *zpomalovací práh* aj *příčný práh*. Inokedy je príčinou vzniku neologických synonymným diferencovaná pomenovacia potreba rôznych komunikačných sfér – napríklad odborný administratívno-právny výraz *respitní péče* má svoj synonymný náprotivok v bežnom styku v podobe *odlehčovací péče*. Vzhľadom na frekvenčné parametre napokon O. Martincová na parolovej úrovni zisťuje, že v kategórii viacslavných substantívnych neologizmov majú pro-

minentné uplatnenie niektoré slová s extenzívnym významom, ako *centrum, studio, management, salon, park, servis, karta*. Tie sú najproduktívnejšími určenými členmi pomenovaní (napríklad *karta: platební k., kreditní k., debetní k., úvěrová k., parkovací k., k. zdravotního pojištění*).

Z. Opavská a P. Kochová uzatvárajú súbor štúdií kapitolami príznačnými nielen pre jazykovú neológiu, ale predovšetkým pre mimojazykový dynamický spôsob života a nové technológie. Ide totiž o príspevky zamerané na nové „krátke“ útvary ako prejavy sklonu k stručnosti vo vyjadrovaní. Prvá autorka poukazuje na nové výrazy s jednopísmenkovými komponentmi *e- / i- / m-* (*e-learning* = elektronické studium, *i-reklama* = internetová reklama, *m-komerce* = mobilní komerce). Druhá autorka skúma *iniciálové skratky* a konštatuje, že sú v češtine stále častejšie a súvisia s pomenúvaním domácich i cudzích (prevzatých) reálií. Iniciálové skratky majú sklon k morfológickému „sformovaniu“ a k vytváraniu skratkových slov (*DVD* → *dévéděčko / dývidýčko*; *PC* → *pécéčko / písíčko*). Iniciálové skratky – ako pomenáva P. Kochová – participujú aj na dosť rozsiahlom slovotvornom využití: k *PC* *pécéčko / písíčko* → *pécéčkový / písíčkový*; *pécéčkář / písíčkář*; *pécéčkářský / písíčkářský*.

Recenzovaná publikácia je aktuálnym a užitočným teoretickým komplementom k doterajším aplikačným lexikografickým prácam o neologizmoch v češtine po roku 1989. Je moderná svojím ponímaním „života“ lexikálnych prostriedkov na parolovej úrovni, mapovaním a následnou prezentáciou výrazov zo spektra rôznych vrstiev národného jazyka. Prináša balíček doplňujúcich, transformujúcich či celkom nových poznatkov systémového, ale aj komunikačno-pragmatického charakteru o dynamike novej uzuálnej i neuzuálnej lexiky (nielen spisovnej) češtiny, do veľkej miery platný aj vzhľadom na paralelné pohyby v slovenskej lexike. Bohatosť materiálových dokladov robí z knihy presvedčivý a pútavý doklad o stave češtiny reflektujúcej súčasnú mimojazykovú realitu českej society.

Olga Orgoňová

KRALČÁK, Eubomír: *ANALYTICKÉ VERBO-NOMINÁLNE SPOJENIA V SLOVENČINE. (Synchronno-diachrónny pohľad.)* Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta 2005. 204 s.

Monografia E. Kralčáka je prvým komplexným a systematickým opisom analytických verbo-nominálnych spojení v slovenčine. V minulosti tejto téme venovalo pozornosť množstvo bádateľov v rámci výskumov zameraných na sémantiku slovesa, proces multiverbizácie na pozadí lexikológie alebo na dané spojenia prihliadali pri analýze lexiky odborného štýlu, v ktorom sa tieto spojenia najväčšmi uplatňovali, a v inak zameraných výskumoch. V súčasnosti sú verbo-nominálne spojenia naďalej predmetom záujmu vedeckých výskumov, a to pre ich komplikovanú štruktúru, ktorá si žiada sémantickú analýzu, a pre ich charakter, ktorý ich umiestňuje na hranicu medzi rovinu lexikológie ako lexikalizované spojenia a rovinu syntaxe ako syntagmatické spojenia s vnútornou valenčnou štruktúrou. Napokon sú súčasťou multiverbizačných procesov, ktoré spôsobujú v slovnej zásobe neustály pohyb, a teda sú mimoriadne zaujímavé vzhľadom na synonymické a polysémické vzťahy, ktoré vytvárajú.

Autor si zvolil synchronno-diachronny prístup a hneď v úvodnej časti upozorňuje na prítomnosť analytických spojení v staroslovienečine a rovnako ich nezanedbateľné miesto v lexike štúrovskej slovenčiny. Za základnú koncepciu si stanovuje sémanticko-syntaktický a lexikálny opis analytických verbo-nominálnych spojení.

V prvej časti skúma dané spojenia zo synchronného hľadiska. Dôkladnému opisu predchádza prehľad doterajších výskumov v tejto oblasti so zreteľom na vyriešenie otázky terminologického rozptylu pri pomenovaní nominalizačných javov. Uvádza jednotlivé prínosné výskumy bádateľov v slovanskom kontexte a pri vymedzení problému z historického hľadiska načiera i do oblasti jazykovej kultúry a jazykovej kritiky.

Kritériá vymedzenia analytických spojení slovesa a mena vo vzťahu k voľným spojeniam delí na primárne a sekundárne v závislosti od toho, či je dané kritérium dostatočne univerzálne. Napríklad kategória ustálenosti je podľa autora vágna (môže ju stratiť), a teda kritérium ustálenosti hodnotí ako obmedzujúce a neuniverzálne. Zároveň však na konkrétnom príklade demonštruje potrebnú mieru ustálenosti: „Ukazuje sa, že spojenie *vydávať zvuky* možno hodnotiť ako analytické spojenie, ktoré má potrebnú mieru ustálenosti, teda nie je voľnou explikatívnou parafrázou“ (s. 31). Ďalej uvádza, že spojenia utvorené analogicky túto ustálenosť nemajú (*vydávať bzukot, šum, praskot*), ale vznikajú na báze sémanticko-syntaktického modelu. V tomto prípade hovorí o modelovej ustálenosti. Napokon jedným z kritérií na vytvorenie daného analytického spojenia je istá miera ustálenosti alebo konštituovanie na báze ustáleného modelu.

Opis samotných verbo-nominálnych spojení otvára kapitolou o štruktúre, kde sa zaoberá najskôr vzťahmi medzi komponentmi a ďalej i osobitne slovesným a menným komponentom. Vychádza z rozhodujúcej úlohy bázovej syntagmatickej štruktúry a upozorňuje na charakter dvojčlenných a trojčlenných štruktúr, kde obligatórne komponenty nie sú syntaktickými objektmi klasickej valenčnej štruktúry, ale sú interným valenčným objektom, teda ide o vnútrovalenčnú štruktúru. Slovesný komponent, ktorý je desémantizovaný alebo stráca časť svojej sémantickej náplne, nazýva v súlade s doterajšími teóriami *formálne (kategoriálne) sloveso*. V tejto časti výkladu sa opiera primárne o Kačalovu teóriu sémantických príznakov a rozlišuje kategoriálne a subkategoriálne významové komponenty. Pri sémantickej klasifikácii slovesného komponentu J. Kralčák berie do úvahy základné a zároveň rozhodujúce sémantické príznaky. Vychádza pri tom z M. Sokolovej klasifikácie slovies na základe príznakov akčnosť, dianie (akčné, stavové a procesné). S ostatnými sémantickými príznakmi, ako sú napr. mutačnosť, tranzitívnosť, kauzativnosť, autor pri klasifikácii formálnych slovies nepracuje a v súlade s vlastnou koncepciou ich považuje za rozširujúce. Na druhej strane okrem jadra skupiny formálnych slovies (akčné, stavové a procesné) rozlišuje aj formálne slovesá, ktoré vyjadrujú fázovosť (intervalovosť) deja, a formálne slovesá s príznakom modálnosti v spojení s modálnym abstraktným substantívom. Tu by sme poznamenali, že modálny príznak vyplýva z celého spojenia slovesa a mena, resp. je vlastný abstraktnému mennému komponentu, ktorý je modálnym substantívom, a samotné formálne slovesá nie sú nositeľmi príznaku modálnosti. Ide najmä o slovesá *byť, mať*, ktoré v spojení nadobúdajú modálne významy, napr. *mať možnosť, mať schopnosť, byť vstave*. Z toho vyplýva, že formálne sloveso *mať* je síce primárne stavovým slovesom v spojení *mať odvahu*, ale v spojení *mať* + abstraktné substantívum ho autor klasifikuje ako modálne sloveso. Dané modifikátory teda odlišuje od ostatných formálnych slovies na pozadí celej štruktúry spojenia, v rámci ktorej vystupuje príznak modálnosti.

Uvedený príklad potvrdzuje na jednej strane charakter celistvosti a jednotnosti daných spojení napriek tomu, že sú konštituované na báze dvojčlennej (alebo trojčlennej) determinatívnej syntagmy ako spojenia slovesa a mena, a na druhej strane aj prístup autora k opisu daných spojení, keďže oba komponenty spojenia analyzuje samostatne, nie však izolovane. Celkové triedenie formálnych slovies organizuje najskôr podľa princípu funkcie daného slovesa, a to na dve skupiny – operátory (spájajú sa s menom, s ktorým vytvárajú analytické predikáty) a modifikátory (modifikujú infinitív). Ďalej ich autor člení podľa relevantných príznakov dynamickosť, akčnosť, intervalovosť a modálnosť. Okrem sémantickej klasifikácie autor venuje v tejto časti opisu priestor i vyriešeniu otázky ďalšieho terminologického problému v slovenskej jazykovede. Ide mu pritom o vytvorenie systému v súbore termínov formálne, kategoriálne a funkčné slovesá, ktoré sa objavujú u jednotlivých autorov. Sám autor uprednostňuje termín formálne slovesá pred termínom funkčné slovesá (ktorý sa bežne používa v nemeckej a českej jazykovede) a opiera sa pritom o Krátky slovník slovenského jazyka a pripravovaný Slovník súčasného slovenského jazyka. Pri používaní termínu kategoriálne slovesá sa zasa objavujú isté obsahové nejasnosti, keďže tu chýba špecifická charakteristika na odlišenie tejto kategórie od sponových slovies. Formálne slovesá vyčleňuje v rámci celej skupiny kategoriálnych slovies na základe špecifických významových a gramatických vlastností; dôležitú úlohu tu zohráva proces transformácie z pôvodných plnovýznamových lexém, v rámci ktorého sloveso stráca individuálne sémy rovnako ako transpozícia sémanticko-syntaktickej štruktúry.

Pri klasifikácii menných komponentov, ktoré sú nositeľmi individuálnych sém, vychádza z triedenia na významové skupiny abstraktných substantív. Navyše okrem klasickej štruktúry sloveso + podstatné meno upozorňuje aj na spojenie s adverbium, ktoré stojí v pozícii menného komplementu slovesa len sekundárne, no rovnako musí spĺňať isté kritériá, aby mohlo spolu so slovesom konštituovať analytické pomenovanie. Spojenie slovesa a adjektíva na rozdiel od M. Sokolovej nezaraďuje medzi sledované javy, ale považuje ich za analytické sponovo-menné predikáty, keďže nedochádza k transpozícii predikátového modelu, a teda základné kritérium na vymedzenie analytických verbo-nominálnych spojení nie je splnené.

V ďalšej kapitole autor postupuje v opise daného javu metódou klasifikácie tentokrát celých spojení slovesa a mena podľa stanovených sémantických príznakov, a to tak, že prihliada na význam pomenovania ako celku a zároveň berie do úvahy význam jednotlivých komponentov. Tak môže dochádzať k už spomínaným nezhodám v klasifikácii, keď jedno sloveso môže prislúchať k viacerým kategóriám v dôsledku uplatnenia rôznych kritérií pri ich začleňovaní, čo vyplýva z ich zložitej sémantickej štruktúry. V tomto prípade napr. analytické spojenie *mať záujem* uvádza dvakrát: 1. ako akčné neintervalové sloveso (akčný význam so stavovým slovesom), 2. ako modálny funktor vyjadrujúci vôľu. Iný príklad je spojenie so slovesom *mať*, ktoré pri opise lexiky z diachrónneho hľadiska zaraďuje do dvoch odlišných skupín členených podľa sémantických príznakov. Pri kontextovom ukotvení výrazov však badať odlišnosti vo význame na úrovni existencie, resp. neexistencie príznaku akčnosť, dynamickosť. Ide o spojenie *mať lásku*, ktoré môže byť: 1. akčné verbo-nominálne spojenie s pôvodným stavovým slovesom (*on nemá láski k svojim ... on má len lásku ku gágoru svojmu*), 2. stavové spojenie so slovesom *mať*, tu však autor uvádza – vo význame *byť láskavý* (*alebi vás pekne prosila, kebi ste mali tú lásku a rozkázali*).

Intenčno-valenčnú charakteristiku spojení podáva s úvodným prehľadom teórií o intencii slovesného deja, intencnej hodnote a slovesnej valencii v slovenskej a českej lingvistike.

Ďalej diferencuje intenčné a valenčné typy v súlade so súčasnými tendenciami, vychádza pritom z Kačalovej teórie o štyroch intenčných typoch.

Zaujímavá je kapitola o valenčných štruktúrach podľa pôvodu, ktorá zachytáva špecifikú a zložitú valenčnú štruktúru verbo-nominálneho spojenia spočívajúcu v existencii troch potenciálnych konštituentov intenčnej hodnoty – formálneho slovesa, deverbativizovaného dejového substantíva a základového slovesa, z ktorého je toto substantívum utvorené. Tento jav nazýva „prelínanie intenčných polí (resp. intenčných hodnôt)“, z ktorého vyplývajú prípadné zmeny vo valencii. Valenčnú štruktúru celého analytického spojenia potom možno opísať len so zreteľom na valenciu všetkých troch konštituentov, čo viedlo autora k formulácii štyroch typov analytických verbo-nominálnych spojení podľa toho, ktorý z konštituentov sa prejavil ako rozhodujúci. Každý individuálny komponent si so sebou nesie svoje špecifiká na úrovni pôvodnej valenčnej schémy, preto sa autor nepúšťa do formulovania všeobecných pravidiel. Okrem troch potenciálnych valenčných štruktúr berie do úvahy aj prípad ich vzájomnej kombinácie, a keďže ide o kombináciu troch konštituentov, miera heterogénnosti je ešte vyššia ako pri „jednoduchých“ (nekombinovaných) troch typoch.

Komplexný charakter opisu daného javu uzatvára pohľad na lexikálnu stránku daných spojení. Tu sa zaoberá otázkou obsahovej a formálnej štruktúry pomenovaní, triedí spojenia podľa spôsobov motivácie a podľa povahy (zväčša jestvujúceho) jednoslovného korelátu. V rámci lexikálnej roviny vytvára autor na princípe významových kategórií a užších významových subkategórií ďalšiu klasifikáciu pomenovaní tak, že v každej subkategórii uvádza základné determinatívne paradigmy spojení. Napokon pozornosť venuje procesu lexikalizácie a v osobitnej kapitole aj tradičným otázkam hraníc medzi frazémami a analytickými verbo-nominálnymi spojeniami. Po prehľade často protichodných teórií z oblasti frazeológie v slovenskej i zahraničnej jazykovede autor člení slovesno-menné spojenia na typy (frazeologické a nefrazeologické) podľa miery obraznosti celého spojenia, teda v závislosti od toho, či dochádza k sémantickej transformácii, a podľa iných relevantných vlastností spojenia.

V druhej časti monografie autor pokračuje v opise daných spojení s diachrónnym prístupom v súlade so stanovenou koncepciou sémanticko-syntaktickej a lexikálnej klasifikácie. Po úvodných kapitolách, v ktorých charakterizuje lexiku a frazeológiu štúrovskej slovenčiny spolu s produktívnymi slovtvornými postupmi obdobia, člení analytické spojenia slovesa a mena v štúrovskom období najprv na veľkú skupinu predikátov a modálnych sloviess. V rámci prvej skupiny delí spojenia najskôr podľa príznakov dynamickosť, akčnosť a užšie podľa príslušnosti k už vymedzeným významovým skupinám a ďalej nasleduje členenie sloviess s príznakom intervalovosť. Modálne spojenia netvoria natoľko početnú skupinu a sú organizované na princípe členenia na základné modálne významy. Niekoľkovrstvové členenie výrazov, v ktorom sa uplatňujú rôzne kritériá (sémantické, lexikálne, sémanticko-syntaktické), sprevádza bohatý vyexcerpovaný materiál v podobe individuálnych spojení, no najmä veľké množstvo príkladov v podobe celých viet z textov prevažne publicistického a umeleckého štýlu.

Zaujímavá je posledná podkapitola publikácie, v ktorej autor uvádza špecifiká fungovania sledovaných spojení v štúrovskej slovenčine. Súčasťou tejto podkapitoly je aj konfrontácia celého súboru verbo-nominálnych spojení v súčasnej slovenčine so stavom v štúrovskej slovenčine prostredníctvom porovnávania zozbieraného materiálu, ktoré vyústilo do formulovania zhôd a odlišností medzi spojeniami na rôznych rovinách. Na porovnanie odlišností

v produktivite sledovaných výrazov autor uvádza graficky upravený prehľad podôb vybraných spojení v štúrovskej slovenčine a ich podoby v súčasnom jazyku. Tabuľka jasne poukazuje na to, že väčšina spojení v štúrovskom období už nie je produktívna vo svojej pôvodnej podobe.

Autor si pri koncipovaní monografie okrem synchronno-diachrónneho pohľadu na danú tému zvolil za základnú koncepciu deskriptívny prístup, ktorý je v súlade so stanoveným modelom pozostávajúcím z prehľadu doterajších teórií a následnej klasifikácie spojení, osnova-nej na základoch sémanticko-syntaktických a lexikálnych kritérií. Triedenie materiálu do širších a užších kategórií, v rámci ktorých ešte jestvujú ďalšie niekoľkonásobné členenia, si vyžaduje absolútnu orientáciu v danej oblasti, veľkú mieru koncentrácie a zmyslu pre finesy vo významovej štruktúre pomenovania, nielen pri samotnom zostavovaní členenia, ale aj pri jeho efektívnom čítaní. Niektoré analytické spojenia sa akoby bránili takému jednoznačnému začleneniu bez ohľadu na kontext, a tak sa objavujú v rôznych skupinách, ako sme uvádzali v prípade spojenia s formálnym slovesom *mat'*. Okrem zrozumiteľného jazyka, ktorý autor používa, možno badať jeho úsilie o prehľadnú expozíciu náročnej témy i vo formálnej úprave a spôsobe prezentácie (v grafickom značení aj v bohatej exemplifikácii), najmä pri takých častiach výkladu, kde sa stretávajú a spolupôsobia viaceré fenomény rôznych jazykových rovín.

Michaela Wickleinová

REFERÁTY

KOPECKÝ, Peter: *K EKVIVALENTÁCII VYBRANEJ FRANCÚZSKEJ POLITOLOGICKEJ A PRÁVNICKEJ TERMINOLÓGIE*. Bez miesta vydania, Axima 2005. 122 s.

Autor – absolvent štúdia francúzskeho a rumunského jazyka a znalec aj iných románskych jazykov, v súčasnosti vysokoškolský pedagóg, no v nedávnej minulosti aj v zahraničnej službe ako veľvyslanec SR v Rumunsku a Moldavsku – pri písaní tejto publikácie spojil svoje lingvistické vedomosti a kompetencie z oblasti aplikovanej francúzštiny a porovnávacej francúzsko-rumunsko-slovenskej lexikológie a lexicografie s profesionálnymi skúsenosťami a so záujmom o politológiu, históriu a diplomaciu. Výsledkom je práca zameraná na vysoko aktuálne problémy súvisiace s ekvivalentáciou termínov z vybranej odbornej francúzskej lexiky (právnickej, politologickej, diplomatickej), s ktorými prichádza do kontaktu aj sám nielen ako čitateľ, ale aj ako prekladateľ. Ako základný informačný zdroj, z ktorého získaval východiskový materiál, mu poslúžili predovšetkým francúzske texty dokumentov EÚ, ale podľa potreby sa siahol aj po preložených a v tlači publikovaných slovenských textoch.

Ťažiskovou časťou publikácie sú štyri lingvistické štúdie (*Identifikácia inhibítorov pri ekvivalentácii francúzskych politologických a právnických textov EÚ v slovenčine; Ekvivalentácia termínov národný, štátny, verejný a komunitárny vo francúzštine; Synchronný a diachrónny prístup k ekvivalentácii vybraných francúzskych a slovenských politologických a právnických termínov; K problémom polysémie v právnickej francúzštine*), ktoré autor už publikoval v odborných časopisoch. Základnou myšlienkou a spojivom textov je pojem „ekvivalentácia“, no jednotlivo sa v nich dotýka aj iných problémov, ku ktorým patria: rôznorodosť inhibítorov pri hľadani najvhodnejších ekvivalentov jednoslovných termínov, terminologických spojení a lexikalizovaných syntagiem, nové terminologické prístupy po roku 1989 ako dôsledok decentralizačných procesov a nového, európskeho obsahu niektorých pojmov, exaktnosť právnickej terminológie, ktorá si vyžaduje dôsledné rešpektovanie jemných významových odtienkov, prelínanie sémantických polí, polysémia v právnickej francúzštine, ako aj jej etymologická dimenzia.

V prílohe publikácie figuruje ďalšia štúdia napísaná po francúzsky (*La comparaison des langues politiques en Roumanie et dans la République de Moldavie*), ktorá je obsahovo zameraná na politologickú terminológiu teritoriálneho variantu rumunčiny v Moldavskej republike. Hoci obsahovým zameraním, t. j. problematikou ekvivalentácie rumunskej politologickej terminológie, by zapadla do kontextu ostatných štúdií, jediným vysvetlením, prečo ju tam autor nezaradil, je fakt, že východiskovým jazykom je rumunčina, a nie francúzština. V prílohe si taktiež prečítame tri krátke články, z ktorých jeden (*Nielen slovenský tokaj a rum boli na pretrase v EÚ...*), prezentuje aktuálnu problematiku originálnych názvov niektorých výrobkov po rozšírení EÚ. Nad poslednými dvomi (*Angličtina či francúzština? Angličtina i francúzština?; Utkvelo v pamäti*) sa však skôr pousmejeme, než poučíme a v kontexte celej publikácie pôsobia dosť cudzo. Ak sa ich však autor rozhodol zaradiť, urobil tak zrejme preto,

aby zaujal kritický postoj k niektorým negatívam politickej moci a diplomacie, v ktorej sa istý čas aj sám pohyboval. V tomto prípade ide teda o „spoločensky angažovanú lingvistiku“ s popularizačným nábojom.

Publikácia je určená predovšetkým odbornej verejnosti, prekladateľom, študentom francúzskeho jazyka a adeptom na posty prekladateľov v štruktúrach Európskej únie, ale je pútavým a poučným čítaním aj pre laickú verejnosť s frankofónnym pozadím a so záujmom o európske dianie a materiály prichádzajúce na Slovensko z Európskeho parlamentu či zo Súdneho dvora v Luxemburgu. Vďaka starostlivo vybraným príkladom, na ktorých autor dokumentuje miestami pochybnú kvalitu už jestvujúcich odborných prekladov, resp. upozorňuje na skryté nebezpečenstvá ekvivalentácie, možno ju označiť aj za analytickú a metodickú pomôcku pre slovenských frankofónnych úradníkov, špecializujúcich sa na konkrétnu terminologickú oblasť. Jednotlivé štúdiá majú bohatý odkazový aparát, čo len zvyšuje celkovú informačnú hodnotu práce, a obsahujú bibliografiu dostupných príručiek a viacjazyčných či odborných terminologických slovníkov podobného typu od slovenských i zahraničných autorov. Viaceré konštatovania o absencii komparatívnych politologických a právnických terminologických štúdií, o potrebe istého terminologického zjednocovania v rámci slovenského lexikografického prostredia i jestvujúcich lexikálno-sémantických databáz sú však aktuálnou výzvou pre lingvistov i lexikografov. Ambíciou P. Kopeckého je však nielen apelovať na intenzívnejšie bádanie v oblasti odbornej francúzštiny, ale aj poukázať na potrebu účinnej interkultúrnej komunikácie v zjednocujúcej sa Európe, v ktorej francúzsky jazyk zohráva významnú politickú, kultúrnu a civilizačnú úlohu.

Jana Páleníková

KADLEC, Jaromír – HOLEŠ, Jan: *FRANCOUZŠTINANA AMERICKÉM KONTINENTĚ*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého 2006. 244 s.

Publikace *Francouzština na americkém kontinentě* je dalším dílem z řady monografií, kterou od roku 2000 vydává katedra romanistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Ve stejné řadě již vyšly také práce J. Kadlece *Francouzština v Kanadě* a J. Holeše a Jaromíra Kadlece *Francouzština v Evropě*, s nimiž byli slovenští čtenáři seznámeni v recenzích Petra Šelepky a Jany Doležalové uveřejněných v tomto časopise (*Jazykovedný časopis*, 2006, roč. 57, č. 1, s. 66 – 69).

Kniha J. Kadlece a J. Holeše, docentů působících na katedře románských jazyků a literatur Pedagogické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě a katedře romanistiky Filologické fakulty Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici, navazuje na výše uvedené monografie a pojednává o postavení francouzštiny na americkém kontinentě a jazykových zvláštностech zámořských variant tohoto jazyka.

Kniha je rozdělena do devíti kapitol. Kapitoly obsahují stručné oddíly podávající přehled o zeměpisné situaci, obyvatelstvu, historii, jazykové politice a situaci území, za kterými je řazen rozsáhlý oddíl věnovaný jazykovým zvláštnostem místní francouzštiny. Tento oddíl je

většinou dále rozčlenen do podkapitol o výslovnosti, gramatice a slovní zásobě. Vývoj jazyka je zasazen do souvislostí, které poukazují na vlivy, jež francouzštinu na konkrétním místě formovaly, a dávají tušit, jaká složitá, někdy snad až detektivní badatelská práce se skrývá za předkládanými údaji. Každá kapitola je uzavřena krátkým zhodnocením současné jazykové situace a nastíněním perspektiv dalšího vývoje francouzštiny v dané lokalitě, za nimiž následuje obsáhlá bibliografie, odkazující i na internetové zdroje.

Publikace informuje nejen o známějších frankofonních územích (Québec a Akádie), ale také o místech, která byla zatím v románské jazykovědě spíše opomíjena (Nová Anglie, Saint-Pierre-et-Miquelon, Louisiana, Haiti, Guadeloupe, Martinik a Francouzská Guayana). Výklad je doplněn mapkami, fotografiemi a ukázkami jazyka z literárních děl. Ta jsou vybrána tak, aby ilustrovala kulturní specifika jednotlivých oblastí.

Francouzština na americkém kontinentě podává informace o známých i méně známých frankofonních oblastech na americkém kontinentě velmi zajímavým způsobem. Je určena nejen pro odborníky na francouzskou jazykovědu, ale i pro studenty francouzské filologie a laiky, kteří se o daný obor zajímají. Je zřejmé, že autoři nastudovali obrovské množství materiálu, vystihli podstatu problematiky a připravili tak pro čtenáře dílo, které jim poskytne přehled o postavení a podobě francouzštiny v Novém světě jasně, stručně a poutavě.

Helena Janasová

ISACENKO, Aleksandr V.: *GRAMMATIČESKIJ STROJ RUSSKOGO JAZYKA V SOPOSTAVLENII SO SLOVACKIM. MORFOLOGIJA*. Moskva: Vena, Jazyki slavianskoj kul'tury, Venskij slavističeskij al'manach 2003. 880 s.

V roku 2003 vyšiel reprint vedeckej práce významného lingvistu ruského pôvodu prof. A. V. Isačenka, ktorá bola svojho času veľkým prínosom v rámci slavistiky, avšak ani do dnešných dní nestratila na svojej aktuálnosti a originalnosti vedeckého prístupu.

A. V. Isačenko, žiak R. Jakobsona a N. S. Trubeckého, ktorý dlhé roky pôsobil aj v Bratislave, sa vo svojom diele opiera o výsledky bádania Pražského lingvistického krúžku. Pri porovnávaní a opisovaní gramatickej štruktúry dvoch slovanských jazykov (resp. troch, vrátane češtiny) vychádza zo základných teoretických princípov pražského štrukturalizmu. A. V. Isačenko ako originálny teoretik významne ovplyvnil teóriu gramatiky, predovšetkým objasnil také termíny ako gramatická kategória, kategória času, vidu, slovesného deja. Pri uplatnení porovnávacej metódy podrobne preskúmal otázky sémantickej modifikácie slovesného deja a práci predložil jeho systematickú klasifikáciu, ktorá je aktuálna až doteraz a stále sa využíva.

Autor podáva v diele systematickú analýzu morfológickej štruktúry, predovšetkým ruského jazyka. Poukazuje na miesto morfológie v rámci jazykovedných disciplín, venuje sa sporným otázkam a ich interpretácii. Dôraz kladie na uplatnenie porovnávacej metódy, pri ktorej vystupujú do popredia divergentné aj interferenčné tendencie. Pri porovnávaní gramatického a lexikálneho systému sa opiera aj o výskumy ďalších významných lingvistov, napr. E. Paulinyho, V. V. Vinogradova.

Reprint spája dve časti práce, ktoré pôvodne vyšli samostatne. Časť prvá bola vydaná dvakrát. Prvýkrát v Bratislave v roku 1954 v náklade 3000 výtlačkov, pretože však v danej spoločensko-politickej situácii sa autor musel nevyhnutne opierať aj o práce J. V. Stalina, v druhom vydaní (Bratislava 1965, 1600 výtlačkov) boli už zámerne vynechané ideologicky podfarbené miesta. Toto druhé odideologizované vydanie je základom reprintu prvej časti. Časť druhá bola písaná už v inej atmosfére, v inej spoločensko-politickej situácii, v období tzv. odmäku, po odhalení „kultu osobnosti“. Bola vydaná v roku 1960 v náklade 3150 výtlačkov.

V úvode prvej časti diela sa autor venuje otázke zaradenia morfológie a jej miesta v rámci lingvistickej štruktúry, definuje, čo je predmetom morfológie, ďalej sa zaoberá formálnou stránkou slova, otázkou produktivnosti a neproduktivnosti jednotlivých slovných tvarov a dotýka sa aj otázky systematizácie na základe porovnávacej metódy. Na rozdiel od slovenčiny v rámci morfológie ruského jazyka vyčleňuje 12 samostatných slovných druhov – vrátane predikatívov a modálnych slov, spolu so systematickým opisom častíc a modálnych slov. Samostatné kapitoly A. V. Isačenko venuje problematike podstatných mien, prídavných mien, prísloviak a predikatívov. Poukazuje na ich špecifickosť z hľadiska štruktúrneho zaradenia, funkcií a vzájomných vzťahov.

Druhá časť diela je celá venovaná jednému slovnému druhu – slovesám. Predmetom skúmania je ich význam, funkcia, miesto v štruktúre ruského jazyka, ako aj špecifiká, ktoré vystupujú do popredia pri ich porovnávaní so slovesami slovenského a českého jazyka. Pri skúmaní tohto najobjemnejšieho, najzložitejšieho a najdynamickejšieho slovného druhu vzniká rad otázok, ktoré sa autor pokúša objasniť nielen z hľadiska synchronného, ale aj diachrónneho. Do popredia vystupuje problematika klasifikácie a systematizácie určitých a neurčitých slovesných tvarov, problematika slovesných gramatických kategórií (predovšetkým slovesného vidu a rodu). Autor dosiahol pozoruhodné úspechy najmä v oblasti skúmania slovesného deja. Po prvýkrát v histórii rusistiky podal jeho systematický opis a klasifikáciu.

Dielo A. V. Isačenka je nesporne veľkým prínosom v oblasti lingvistického výskumu v rámci slavistiky. Do dnešných dní nestratilo na aktuálnosti ani v medzinárodnej rusistike.

Katarína Mäsiarová

KRONIKA

DIELO PROFESORA JÁNA HORECKÉHO UZAVRETÉ*

Na samom konci rozhorúčených dní tohtoročného leta (11. augusta 2006) nás zastihla zarmucujúca zvest' o skone nášho pána profesora (tak sme ho volali medzi sebou) – profesora všeobecnej jazykovedy, doktora filozofie, Dr. h. c. Jána Horeckého, DrSc. Je to ťažko nahraditeľná strata pre celú slovenskú i európsku vedu a kultúru.

O Jánovi Horeckom bezpochyby platí, že bol jedným z najvýraznejších zjavov novodobej slovenskej jazykovedy i vedy na Slovensku vôbec. Stál viac ako 60 rokov takmer pri všetkom závažnom, čo slovenskú jazykovedu posúvalo dopredu a aspoň polstoročie nesie naša veda o jazyku jeho výraznú a nezmazateľnú pečať. Ved' už ako 29-ročný prichádza so svojou pozoruhodnou *Fonológiou latinčiny* (1949) a odvtedy sa stáva stálicou vo hviezdnom priestore slovenskej jazykovedy i s presahmi do priestorov klasickej filológie. Zanechal po sebe neobyčajne rozsiahle a mnohostranné dielo – prebohatú pokladnicu. Potvrzuje to priam gigantický súpis položiek, obsahujúci viac ako 2000 bibliografických jednotiek publikovaných prác, z čoho je takmer 30 monografií. No o jeho výnimočnosti svedčí aj počet žiakov a nasledovníkov viacerých generácií, ktorí dnes pracujú v slovakistike, slavistike, všeobecnej jazykovede, klasickej filológii i v moderných filológiách, ale aj v ďalších oblastiach viac alebo menej súvisiacich s jazykom a literatúrou.

Na vynikajúceho reprezentanta modernej slovenskej jazykovedy, uznávaného na Slovensku i v zahraničí (tam často dokonca ešte vo väčšej miere), vyrástol doma a doma aj pôsobil. Profesor Ján Horecký chodil síce do sveta, okrem iného bol v Kanade i na prednáškovom turné v Číne, ale nikdy sa tam nezdržal dlhšie. Doma ho čakali jeho aspiranti, stážisti, doktorandi a žiaci, spolupracovníci a priatelia, ktorí si zvykli, že za to polstoročie, čo pôsobil v Jazykovednom ústave, bol pre nich neustále k dispozícii a mal pre nich vždy čas. Je to iba ťažko pochopiteľné, ale každý z nás mal pocit, že profesor Horecký prišiel v ten deň do práce najmä kvôli nemu. A, pravdaže, doma ho čakala slovenčina, jeho rodný jazyk vo svojich pestronádherných varietách, napr. v spisovnej, stupavskej i v mnohých ďalších verziách.

Na odborný rast Jána Horeckého mal vplyv najmä profesor Filozofickej fakulty Univerzity Komenského Josef Miloslav Kořínek a azda kodanský štrukturalista Louis Hjelmslev. Ako pre člena Bratislavského lingvistického krúžku boli preňho dôležité podnety pražského funkčného štrukturalizmu, no mimoriadne inšpiratívne pre jeho akribiu a invenčné lingvistické myslenie bolo aj štúdium latinčiny. Najdôležitejším predpokladom utvárania každej výnimočnej osobnosti ostávajú však predsa len osobné vlastnosti, vlastné dispozície a schopnosti človeka. Všetci, čo sme poznali profesora Horeckého, vedeli sme, alebo aspoň

* Rozlúčkový prejav riaditeľa Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV Slavomíra Ondrejoviča (paralelný text je uverejnený v časopise Slovenská reč, 2006, roč. 71, č. 4, s. 264 – 269).

tušili, že je s nami humanista v najčirejšom význame tohto slova. Okrem neobyčajnej šírky a hĺbky vzdelania, ktoré uňho obdivovali aj tí, čo s ním zásadne polemizovali, okrem schopnosti preniknúť do jadra problémov a javov tou najrýchlejšou skratkou, bol prototypom skutočného humanistu aj v tom zmysle, ako ho definuje (v 2. význame) ešte nevyjdený veľký *Slovník súčasného slovenského jazyka*, podľa výkladu ktorého humanista je človek s vysokou morálkou, sociálnym cítením a pevnými charakterovými vlastnosťami. Ako synonymum by sa do tohto hesla hodilo – keby to pripúšťala koncepcia slovníka – jednoducho uviesť pripr. Ján Horecký.

K jeho výnimočným vlastnostiam patrilo aj to, že s každým hovoril v odbornej i priateľskej debata ako s partnerom. Nedával najavo svoju intelektuálnu prevahu, rozdával a rozdával sa, lebo dobre vedel, že toto rozdávanie je aj zasieváním a že čím viac zo seba rozdá, tým viac mu ostane. Inšpiratívne pre jeho široké okolie boli teda nielen jeho štúdie, knihy, kompendiá a prednášky, ale podľa antického vzoru aj rozhovory. Bol človekom vskutku syntetizujúcim a integrujúcim. Ak sa niekedy hovorí, že v Jazykovednom ústave je klíma ľudsky priaznivá a v porovnaní s mnohými inými pracoviskami aj mimoriadne kolegiálna, „nastavil“ ju práve on. Predovšetkým on bol tým médiom, z ktorého ústav žije a profituje dodnes. Ale nejde len o atmosféru v ústave. Jeho jasný štýl i diskusný spôsob (nikdy sa netváril ako majiteľ jedinej pravdy, ani tú „svoju“ pravdu nikdy nepresadzoval silou-mocou, presviedčal iba argumentmi) mali určite vplyv aj na ozvušie celej slovenskej jazykovedy. Preto sme viacerí tak citlivo zareagovali, keď sa objavili pokusy dotknúť sa jeho cti.

Ján Horecký nastúpil ešte počas štúdií na podnet J. M. Kořínka a Ľudovíta Nováka na vtedy sa konštituujuce slovakistické akademické pracovisko Jazykovedný ústav SAVU a v oficiálnych službách Akadémie ostal takmer 50 rokov. Ale ani potom sa neodobral – ovenčený vavrínmi – na zaslúžený odpočinok. Naďalej ostal na pulze dňa. S neutíchajúcou energiou otváral nové témy a perspektívy jazykovedného výskumu, prinášal nové inšpirácie zo zahraničia, vždy však obohatené o osobitý horeckovský vklad, naďalej zapíňal biele miesta na mape slovenského jazyka i na mapách jazykov iných. Hovorí o tom aj rozpracovanie jeho posledných tém – typológie jazykového vedomia, teórie výpovedných aktov a ďalších avantgardných tém. Vlastne s ústavom žil až do roku 2006, do svojich posledných slnečných dní bol prítomný takmer na všetkých akciách, ktoré organizoval ústav, Slovenská jazykovedná spoločnosť či iné slovakistické pracoviská.

Ako je azda dostatočne známe, už od začiatku profesionálnej dráhy zaujala prof. Jána Horeckého terminológia. V zlatom fonde slovenskej jazykovedy natrvalo ostanú zapísané jeho *Základy slovenskej terminológie* (1956). Terminologické skúsenosti však zúročoval aj pri každodenných výkladoch novovznikajúcich termínov v najrozmanitejších odvetviach a odboroch, pri príprave desiatok terminologických príručiek, ale napr. aj pri zostavovaní mnohojazyčného *Slovníka slovanské lingvistické terminologie* (1977 – 1979). Postupne oživoval a vlastne aj oživil vedeckú a odbornú slovenčinu. Okrem toho venoval pozornosť i jazyku literatúry, počnúc jazykom svojho obľúbenca Jána Hollého a končiac podrobnými analýzami jazyka súčasnej slovenskej literatúry, napr. u Štefana Moravčika a Petra Pišťanka. Zakladateľský význam majú aj jeho práce *Slovotvorná sústava slovenčiny* (1959) a *Morfematická štruktúra slovenčiny* (1964). Neskôr prišli aj ďalšie slovotvorné a iné monografie, domáce i zahraničné (napr. *Variation in Language*, 1992, *Semantic of Derived Words*, 1994), vďaka čomu sa aj v zahraničí hovorilo a doteraz hovorí o slovenskej slovotvornej škole.

Prof. Ján Horecký bol priekopníkom a rozvíjateľom lingvistického výskumu i na mnohých ďalších poliach. Položil základy slovenskej fonológie a gramatiky, inšpirovanej generatívnymi podnetmi. Uznávaný ostane i jeho *Úvod do matematickej jazykovedy* (1978) a za svojho predchodcu ho oprávnenne považuje aj súčasná korpusová lingvistika na Slovensku. V nebyvalej miere rozvinul teoretický a metodologický výskum jazyka na Slovensku – jednak ako dlhoročný hlavný redaktor teoretického *Jazykovedného časopisu*, a jednak v podobe veľkého počtu štúdií nadväzujúcich na domácu i zahraničnú literatúru, i v podobe knižných monografií *Základy jazykovedy* (1975, 1978) a *Vývin a teória jazyka* (1983). Nezabudnuteľné ostane jeho vedenie projektu *Dynamika slovnej zásoby spisovnej slovenčiny*, plodom ktorého je vo vedeckom svete známa a úspešná rovnomenná monografia (1989) i spolupráca na *Encyklopédii jazykovedy* (1993), v ktorej sa zasa naplno prejavili jeho encyklopedické vedomosti. Napísal stovky komentárov, rozhľadových článkov, recenzií i poznámok akoby na okraj, v ktorých s potrebným nadhľadom a detailne glosoval aktuálny vývoj disciplíny doma i vo svete. Širšej verejnosti venoval práce *Kultúra slovenského slova* (1956, 1958), *Spoločnosť a jazyk* (1982), *Slovenčina v našom živote* (1988), *O jazyku a štýle kriticky aj prakticky* (2000) a viaceré ďalšie.

Prof. Ján Horecký sa preslávil originálnou teóriou spisovného jazyka, ktorou – v súlade s tzv. komunikačno-pragmatickým obratom vo svetovej jazykovede – reagoval na novú klímu a podnety vedeckého diskurzu poslednej tretiny 20. storočia. Tento obrat sa však užho neodzrkadlil iba v novej teórii národného jazyka, ale aj v objavných sociolingvistických, psycholingvistických a pragmaticky a komunikačne orientovaných štúdiách, ktoré sa stali bázou pre súčasné sociolingvistické a pragmalingvistické smerovanie slovenskej jazykovedy. O tom, aký bohatý a široký bol vejár jeho záujmov, svedčia nielen disciplíny, v ktorých bol na Slovensku absolútnou autoritou (fonológia, gramatika, lexicológia a sémantika, štylistika a textológia, spisovný jazyk a jazyková kultúra, sociolingvistika a psycholingvistika, všeobecná a teoretická jazykoveda, matematická a porovnávací jazykoveda, filozofia jazyka), ale aj počet a typ jazykov, ktoré skúmal. Okrem slovenčiny sa novátorsky zaoberal češtinou, maďarčinou, latinčinou, starogréčtinou, plánovými jazykmi a v poslednom čase aj lingvistiky a sociolingvistiky zaujímavým rómskym jazykom, čo tiež vyústilo do monografií, ktoré pripravil spolu s dcérou, indologičkou Annou Ráčovou (*Slovenská karpatská rómčina*, 2002, *Syntax slovenskej karpatskej rómčiny*, 2006).

Roky profesorovi Horeckému neuberali takmer nič na jeho činnosti, kreativite a produktivnosti. Bol – na veľké šťastie slovenskej jazykovedy – veľmi dlho na vrchole tvorivých síl a schopností. Mohol pôsobiť dlhé obdobia vo vedení Jazykovedného ústavu a Slovenskej jazykovednej spoločnosti, vo vrcholných domácich i medzinárodných lingvistických orgánoch (okrem iného bol predsedom Komisie pre jazykovednú terminológiu pri Medzinárodnom komitáte slavistov a predsedom Združenia slovenských jazykovedcov), mohol dlhodobo spolupracovať so Slovenským rozhlasom, so žurnalistami i s prekladateľskou obcou (sám bol prekladateľom z latinčiny, ale aj nemčiny a angličtiny), najmä však mohol rozpracovať svoje teórie a, ako on sám hovoril, „nápady“ do čistých a elegantných foriem. Pritom sa mu otvárali nové a nové priezory do jazyka, s ktorými bez meškania oboznamoval všetkých okolo seba. Dokonca aj vo veku, keď seniori obyčajne len oprašujú svoje staršie veci, prenikavý duch prof. Jána Horeckého nás obdarúval stále novými námetmi, myšlienkami i poukazmi na prekvapujúce apórie a kuriozity v zázračnom tele jazyka. Je len prirodzené, že sa profesorovi

Horeckému nevyhli ani pocty, dostal mnohé vysoké vyznamenania za zásluhy o rozvoj slovenskej jazykovedy i za šírenie dobrého mena slovenskej jazykovedy v zahraničí. Okrem iného sa stal nositeľom Pribinovho kríža I. triedy za rozvoj slovenskej vedy a kultúry, viaceré univerzity (prešovská a UCM v Trnave) si ho uctili čestným doktorátom a ešte aj v roku 2000 mu bol udelený titul Vedec roka SAV. Doplníme však aj to, že ani jeho neobišli „šachy“ a „vyšachúvania“, napr. v situácii, keď bol Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV navrhnutý za člena korešpondenta SAV. Túto poctu „riadením“ istých kruhov nikdy nedostal.

Charakteristické pre tvorbu Jána Horeckého bolo, že sa nikdy nebál znaleckým i kritickým okom pozrieť na nosné múry uznávaných a dlho tradovaných teórií, poklepať po ich fásade a upozorniť na nepevné miesta. Ale mal odvahu poprieť aj sám seba, keď šlo o výsledky nových výskumov a prehĺbenejšie poznanie jazyka, keď sa mu podarilo vyniesť drahé kovy z ešte hlbších jazykových štôlní. Nie vždy sa tieto črty stretli s porozumením a pochopením u menej odvážnych a menej kreatívnych autorov. Bola to však len ďalšia skvelá stránka osobnosti, myslenia i morálky prof. Jána Horeckého.

Ján Horecký sa okrem svojho poslania v oblasti vedy sústavne venoval aj pedagogickej činnosti. Pripravil množstvo vysokoškolských učebníc: *Úvod do jazykovedy* (1975), *Slovenská lexikológia. Tvorenie slov* (1971), *Lexikológia* (1980) a ďalšie. Prednášal na mnohých miestach, ale prví blahodarnosť jeho prítomnosti za katedrou pochopili na Filozofickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove. Aj keď to nebola najbližšia slovenská univerzita od Stupavy, do Prešova dochádzal vyše 30 rokov. Jeho pôsobenie na tejto fakulte neostalo bez výrazného vplyvu, ktorý je dobre viditeľný doteraz.

Spolupracoval aj so Slovenskou rečou – v 50. a 60. rokoch ako člen redakčnej rady časopisu a šesť desaťročí (1946 – 2006) ako kmeňový autor. Ponúkol sem množstvo štúdií, diskusných článkov a recenzií z oblasti pravopisu (oplatí sa vrátiť sa aj k jeho štúdiu z r. 1952/53, ktorú napísal so Š. Peciarom, ale aj k ďalším z tejto problematiky), z ortoepie, fonológie, morfológie, gramatiky, lexikológie, sémantiky, slovotvorby, terminológie, ale možno tu nájsť aj teoreticko-metodologické štúdie a články venované teórii spisovného jazyka a jazykovej kultúry. Práve Slovenská reč odtlačila viaceré jeho príspevky, v ktorých spresnil svoj stratifikačný model národného jazyka a jemnejšie vymedzil štandardnú formu slovenčiny. Dodajme, že Slovenská reč uverejnila aj najviac príspevkov polemizujúcich s jeho koncepciou národného jazyka i najviac príspevkov nadväzujúcich na túto koncepciu. Náš časopis bol pre Jána Horeckého nanajvýš produktívnym prostredím.

A napokon sa pristavme ešte pri jednej jeho črte. Prof. Ján Horecký nemal rád pátos. Používal len umiernenú, jemnú metaforu. Jeho ambíciou nebolo nikoho osľňovať, ale „len“ prinášať či aspoň približovať vedeckú pravdu o jazyku, čiže pravdu o svete v nás i mimo nás. Pritom nás učil objavovať to zázračné i magické v jazyku, ale zároveň nám pripomínal, že to nenájdeme na povrchu a nenachádza sa to ani blízko pod povrchom. Učil nás duchovnej slobode a odvahe, ale i skutočnej pokore pred jazykom, upozorňujúc na relatívnosť aj vedeckej pravdy. Učil nás, že nestačí skúmať jazyk, ale treba dôverne poznať i jeho okolie, že jazyk treba vnímať a vysvetľovať bez falošného nasvecovania a že každý nepremyslený a násilný zásah doň sa môže prejaviť v porušení jeho harmónie. A že ak chceme učiť ľudí láske k jazyku, nepodariť sa nám to cez represie, ani cez nekonečné suchopárne mentorovanie. Učil nás, že treba mať systém a koncepciu, ale ani tie nás nemôžu sputnávať natoľko, aby sme museli „zradiť“ realitu. Učil nás kultúre vedeckých diskusií, úcte k faktom i charakternosti a napokon

nás učil, že nemôžeme byť vedcami, ak sa tomu nevenujeme každý deň – „nulla dies sine li-nea“, ako sám hovorieval. Učil nás, že status vedeckého pracovníka nie je licencia s dlhodobou platnosťou, ale je to stav, ktorý treba neustále testovať a potvrdzovať.

Je toho naozaj nesmierne veľa, v čom ostáva pre nás náš pán profesor príkladným vzorom a v čom by sme chceli byť jeho dobrými žiakmi a nasledovníkmi. Púpava vo vánku, ktorá sa objavila v motíve na obálke jeho dvojväzkovej monografie *Človek a jeho jazyk* vydanej pri príležitosti jeho 80. narodenín (2000, 2001), je už bez nažiek, ale tie zapustili koreňky na mnohých iných miestach a na mnohých iných stránach. Všetci my, čo sa nám dostalo cti poznať Jána Horeckého ako človeka i jeho vedecké a kultúrne dielo, dávno sme sa zhodli na jednom: sme šťastní, že sme mohli žiť v dobe Jána Horeckého.

Češť jeho pamiatke!

Slavomír Ondrejovič

SÚPIS PRÁC JÁNA HORECKÉHO ZA ROKY 2000 – 2006

Tento bibliografický súpis nadväzuje na Súpis prác prof. Jána Horeckého za roky 1989 – 1999 od Ladislava Dvonča, ktorý bol uverejnený v Jazykovednom časopise, 2000, roč. 51, č. 1, s. 54 – 74. Na konci nášho súpisu uvádzame aj tie práce, ktoré profesor Ján Horecký odovzdal do redakcií a ktoré ešte len čakajú na svoje vydanie. Doplníme ho zároveň aj o nekrológy a spomienkové články za Jánom Horeckým, z ktorých niektoré vyjdú v krátkej budúcnosti.

a) Doplnky k bibliografii za roky 1989 – 1999

1996

Slovenský jazyk pre 3. – 4. ročník stredných škôl (gymnázií, stredných odborných škôl, stredných odborných učilíšť a štúdiá popri zamestnaní). 5. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1996. 143 s. – 6. vyd. 1997. – 7. vyd. 2001 (spoluautori E. Bajžíková, N. Ihnátková).

b) Bibliografia za roky 2000 – 2006

2000

Slovenská karpatská rómčina. Bratislava: Veda 2000. 80 s. (spoluautorka Anna Rácová).

Ref.: Krupa, V.: Slovenská reč, 2001, roč. 66, č. 3, s. 161 – 162.

O jazyku a štýle kriticky aj prakticky. Prešov: Náuka 2000. 162 s.

Ref.: 1. Masár, I.: Krátka správa o hĺbkovej analýze vybraných textov. – In: Kultúra slova, 2000, roč. 34, s. 233 – 235. – 2. Dudok, M.: Kniha o jazyku a štýle. – In: Hlas ľudu (Nový Sad, Juhoslávia), 2000, roč. 57, č. 17 (3864), príl. Obzory, 2000, roč. 17, č. 3 (191), s. 6.

Slovenčina – náš prestížny jazyk. Bratislava: Slovenský rozhlas 2000. 160 s.

- Hľadanie princípov stavby, vývinu a fungovania jazyka. – In: *Princípy jazyka a textu. Materiály z medzinárodnej konferencie konanej 9. – 10. 3. 2000 na Katedre slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. Zost. J. Dolník. Bratislava: Univerzita Komenského 2000, s. 30 – 33, angl. res. s. 34, lit. s. 34.
- Jazyková situácia v malom meste. – In: *Mesto a jeho jazyk. Sociolinguistica Slovaca*. 5. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 2000, s. 141 – 142.
- Slovenčina – náš prestížny jazyk. – In: *Slovenčina v Slovenskom rozhlas v súvislosti s kultúrou a spôsobom myslenia. Zborník z jazykovej konferencie*. Red. S. Mislovičová – I. Jenča. Bratislava: Slovenský rozhlas – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 2000, s. 5 – 9.
- Človek a jeho jazyk. Esej čiže pokus o charakteristiku vzťahu. – In: *Jazykovedný časopis*, 2000, roč. 51, č. 1, s. 3 – 6, angl. abstrakt s. 3.
- Systém a systémový prístup ako predpoklad kodifikácie. – In: *Slovenská reč*, 2000, roč. 65, č. 3, s. 156 – 159, angl. abstrakt s. 156.
- Slovenské slovesá s koreňom *pn-*. – In: *Kultúra slova*, 2000, roč. 34, č. 1, s. 6 – 11.
- Tri poznámky o slovese *preplatiť*. – In: *Kultúra slova*, 2000, roč. 34, č. 1, s. 17 – 19.
- Slovesá *začať* (*sa*) – *začínať* (*sa*). – In: *Kultúra slova*, 2000, roč. 34, č. 2, s. 71 – 74.
- Jazykový prejav vo výpočtovej technike. – In: *Kultúra slova*, 2000, roč. 34, č. 3, s. 129 – 132.
- Prídavné meno *virtuálny*. – In: *Kultúra slova*, 2000, roč. 34, č. 4, s. 193 – 198.
- Slovesá *skúsiť* a *skúšať*. – In: *Kultúra slova*, 2000, roč. 34, č. 5, s. 270 – 274.
- Slovenčina v úradnej praxi. – In: *Kultúra slova*, 2000, roč. 34, č. 6, s. 344 – 348.
- [Diskusný príspevok.] – In: *Slovenčina v Slovenskom rozhlas v súvislosti s kultúrou a spôsobom myslenia. Zborník z jazykovej konferencie*. Red. S. Mislovičová – I. Jenča. Bratislava: Slovenský rozhlas – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 2000, s. 101 – 103.
- Dolník, Juraj: *Základy lingvistiky*. Bratislava 1999. – In: *Jazykovedný časopis*, 2000, roč. 51, č. 1, s. 35 – 38 (rec.).
- Štekauer, Pavol: *An Onomasiological Theory of English Word-formation*. Amsterdam – Philadelphia: 1998. – In: *Jazykovedný časopis*, 2000, roč. 51, č. 1, s. 38 – 40 (rec.).
- Nižníková, Jolana – Sokolová, Miloslava a kol.: *Valenčný slovník slovenských slovies*. Prešov: 1998. – In: *Jazykovedný časopis*, 2000, roč. 51, č. 1, s. 40 – 43 (rec.).
- Slančová, Daniela: *Reč authority a lásky. Reč učiteľky materskej školy orientovaná na dieťa*. – opis registra. Prešov: 1999. – In: *Jazykovedný časopis*, 2000, roč. 51, č. 1, s. 44 – 46 (rec.).
- Teória sémantickej lokalizácie. [Piper, P.: *Jezik i prostor*. Beograd: 1997.] – In: *Jazykovedný časopis*, 2000, roč. 51, č. 1, s. 46 – 48 (rec.).
- Jazyk v komunikácii. [Vaňko, J.: *Komunikácia a jazyk*. Nitra: 1999.] – In: *Slovenská reč*, 2000, roč. 65, č. 4, s. 227 – 229 (rec.).
- Jazyková prechádzka po dávnoveku. [Skladaná, J.: *Slová z hĺbín dávnych vekov*. Bratislava: 1999.] – In: *Kultúra slova*, 2000, roč. 34, č. 1, s. 43 – 47 (rec.).
- Nové obzory slovenskej vedy. [Heriban, J.: *Príručný lexikón biblických vied*. 3., oprav. a dopl. vyd. Bratislava: 1998.] – In: *Kultúra slova*, 2000, roč. 34, č. 3, s. 177 – 181 (rec.).
- Dva preklady z religionistiky. [1. Snelling, J.: *Buddhizmus*. Prel. Anna Rácová. Bratislava: 2000. – 2. Cross, S.: *Hinduizmus*. Prel. Anna Rácová. Bratislava: 2000.] – In: *Kultúra slova*, 2000, roč. 34, č. 4, s. 235 – 240 (rec.).

- Odtajnené trezory slov. [Ondruš, Š.: Odtajnené trezory slov. Martin: 2000.] – In: Kultúra slova, 2000, roč. 34, č. 5, s. 294 – 297 (rec.).
- Jazykový obraz (polo)sвета po piatich rokoch. [Pišťanek, P.: Rivers of Babylon alebo Freddyho koniec. Bratislava: 1999.] – In: Kultúra slova, 2000, roč. 34, č. 6, s. 365 – 369 (rec.).
- Výrobok a produkt. – In: Kultúra slova, 2000, roč. 34, č. 1, s. 61 – 62. – Tamže: *Výsviacka – posviacka* (č. 4, s. 250). – *Kňazka* či *kňazka*? (č. 5, s. 314 – 315).
- Život v službách terminológie. – In: Slovenská reč, 2000, roč. 65, č. 2, s. 99 – 101 (k 70. narodeninám I. Masára).
- Jubileum docentky Miloslavy Sokolovej. – In: Jazykovedný časopis, 2000, roč. 51, č. 2, s. 144 – 145 (k 50. narodeninám M. Sokolovej).

2001

- Človek a jeho jazyk. 2. Jazyk ako pamäť kultúry. Výber z lingvistického diela profesora Jána Horeckého. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 2001. 308 s.**
 Ref.: Dudok, M.: Jazyk – kultúra – človek. – In: Jazykovedný časopis, 2003, roč. 54, č. 1 – 2, s. 112 – 114.
- Kultivovanie slovenčiny. Princípy a kritériá. Spisy Slovenskej jazykovednej spoločnosti. 4. Red. S. Ondrejovič. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2001. 52 s.**
- K terminológii v preklade Katechizmu katolíckej cirkvi. – In: Slovenská kresťanská a svetská kultúra. Studia Culturologica Slovaca. 2. Zost. J. Skladaná. Bratislava: Veda 2001, s. 60 – 63.**
- Onomaziologická teória tvorenia slov. – In: Studia Academica Slovaca. 30. Prednášky XXXVII. letnej školy slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FFUK 2001, s. 109 – 115.**
- Latinské slovníky Petra Tvrďého. – In: Peter Tvrďý. Zborník zo seminára k 150. výročiu narodenia, 28. novembra 2000. Zost. S. Ondrejovič – K. Fircáková – D. Lechner. Bratislava: Univerzitná knižnica v Bratislave – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2001, s. 19 – 22.**
- Kognitívna komunikácia. – In: Jazyková komunikácia v 21. storočí. 4. medzinárodná vedecká konferencia o komunikácii, Banská Bystrica 13. – 14. september 2000. Zost. J. Klincková. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela 2001, s. 28 – 29.**
- Slovesá *točiť*, *krútiť* a *obracat'*. – In: Slovenská reč, 2001, roč. 66, č. 1, s. 32 – 36, angl. abstrakt s. 32.**
- Kvantita v prevzatých slovách. – In: Slovenská reč, 2001, roč. 66, č. 3, s. 153 – 156, , angl. abstrakt s. 153.**
- Diskusia či polemika. – In: Slovenská reč, 2001, roč. 66, č. 6, s. 337 – 339, , angl. abstrakt s. 337.**
- Internet a internetový. – In: Kultúra slova, 2001, roč. 35, č. 1, s. 18 – 21.**
- Slovesá so základom *riad-*. – In: Kultúra slova, 2001, roč. 35, č. 2, s. 65 – 68.**
- Kvantita v osobných menách typu *Adriana*. – In: Kultúra slova, 2001, roč. 35, č. 2, s. 84 – 85.**
- Ani obrana, ani ochrana, ale starostlivosť. – In: Kultúra slova, 2001, roč. 35, č. 3, s. 150 – 152.**

Dve charakteristiky textov o mobilnej komunikácii. – In: Kultúra slova, 2001, roč. 35, č. 5, s. 267 – 269.

Názvy mostov. – In: Kultúra slova, 2001, roč. 35, č. 6, s. 334 – 336.

Predpoklady kodifikácie rómskeho jazyka. – In: Listy časové i nadčasové, 14, 2001/2002, s. 19 – 20.

Dolník, Juraj: Spisovná slovenčina a jej používatelia. Bratislava: Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského 2000. 215 s. – In: Jazykovedný časopis, 2001, roč. 52, č. 1, s. 45 – 48 (rec.).

Dve monografie z dejín jazykovedy. [1. Ondrejovič, Slavomír: Od hovoriaceho stroja k sociálnej lingvistike. Kapitoly z jazykovednej historiografie. Bratislava: Veda 2000. 218 s. –2. Wilhelm von Humboldt: O rozmanitosti stavby ľudských jazykov a jej vplyve na duchovný rozvoj ľudského rodu. Preložil Slavomír Ondrejovič. Bratislava: Veda 2000. 260 s.] – In: Jazykovedný časopis, 2001, roč. 52, č. 1, s. 48 – 50 (rec.).

Dva jubilejné zborníky [1. Discourse and Meaning. Papers in Honour of Eva Hajičová. Red. B. H. Partee – P. Sgall. Amsterdam – Philadelphia: 1996 – 2. Issues of Valency and Meaning. Studies in Honour of Jarmila Panevová. Red. E. Hajičová – B. Hladká. Praha: Karolinum 1998.] – In: Jazykovedný časopis, 2001, roč. 52, č. 1, s. 54 – 60 (rec.).

Princípy jazyka a textu. Materiály z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 9. – 10. 3. 2000 na Katedre slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Zost. J. Dolník – J. Štefánik. Bratislava: Univerzita Komenského 2000. 220 s. – In: Jazykovedný časopis, 2001, roč. 52, č. 2, s. 124 – 126 (rec.).

Kořínek, J. M. – Erhart, A.: Úvod do fonologie. Praha: Academia 2000. – In: Jazykovedný časopis, 2001, roč. 52, č. 2, s. 132 – 133 (rec.).

Závažný príspevok k terminologickej kultúre. [Stoffa, J.: Terminológia v technickej výchove. 2. oprav. a dopln. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého 2000. 161 s.] – In: Kultúra slova, 2001, roč. 35, č. 2, s. 108 – 110 (rec.).

Slovenčina v slovenskom rozhlase. [Slovenčina v Slovenskom rozhlase v súvislosti s kultúrou a spôsobom myslenia. Zborník z jazykovej konferencie. Red. S. Mislovičová – I. Jenča. Bratislava: Slovenský rozhlas 2000. 113 s.] – In: Kultúra slova, 2001, roč. 35, č. 3, s. 167 – 169 (ref.)

Ďalšia kniha s náboženskou tematikou. [Lancaster, B.: Judaizmus. Vydavateľstvo Ikar, a. s., pre Media klub 2000. 208 s.] – In: Kultúra slova, 2001, roč. 35, č. 4, s. 241 – 243 (rec.)

Rozvoj slovenskej kartografickej terminológie. [Kartografická terminológia vo vede, riadení, výučbe a praxi. Bratislava: Kartografická spoločnosť SR, Stavebná fakulta STU, Geografický ústav SAV 2001. 105 s.] – In: Kultúra slova, 2001, roč. 35, č. 5, s. 291 – 293 (rec.).

Listy Ľudovíta Štúra. IV. Dodatky. Na vydanie pripravil Vladimír Matula. Bratislava: Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry 1999. 338 s. – In: Slovenská reč, 2001, roč. 66, č. 2, s. 119 – 120 (ref.).

Zborník Spolku vojvodinských slovakistov. 16 – 18. 1994 – 1996. Nový Sad: Spolok vojvodinských slovakistov 2000. – In: Slovenská reč, 2001, roč. 66, č. 3, s. 162 – 164 (ref.).

Jazykový prejav vo výpočtovej technike. – In: Normalizácia, 2001, roč. 7, č. 2, s. 26 – 27.

Operátor. – In: Slovenská reč, 2001, roč. 66, č. 4, s. 255 – 256.

Raz toľko rovná sa dva razy toľko. – In: Kultúra slova, 2001, roč. 35, č. 6, s. 355 – 356.

- Veľkoobchod stoličiek – veľkoobchod so stoličkami.* – In: *Kultúra slova*, 2001, roč. 35, č. 5, s. 318 – 319.
- Skloňovanie osobného mena *Mária (Maria, María)* v mužských menách. – In: *Kultúra slova*, 2001, roč. 35, č. 6, s. 367.
- Docent Juraj Valiska sedemdesiatpäťročný. – In: *Jazykovedný časopis*, 2001, roč. 52, č. 2, s. 152.
- Ladislav Dvonč má sedemdesiatpäť rokov. – In: *Kultúra slova*, 2001, roč. 35, č. 5, s. 288 – 289.
- Vysoké ocenenie celej slovenskej jazykovedy. (Na slovíčko s pánom profesorom PhDr. Jánom Horeckým, DrSc.). – In: *Správy Slovenskej akadémie vied*, 2001, roč. 37, č. 1, s. 10 – 11 (rozhovor Slavomíra Ondrejoviča s Jánom Horeckým).

2002

- Preskriptívna a deskriptívna lingvistiká – miesto v kultivovaní jazyka.** – In: *Studia Academica Slovaca*. 31. Prednášky XXXVIII. letnej školy slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava: Stímul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 2002, s. 82 – 89.
- Systémová konkurencia prepisu a zápisu.** – In: *Problémy adaptácie cudzích mien v slovenčine. Vedecký seminár (Bratislava 19. – 20. október 2000)*. Ed. Ľ. Králik. Bratislava: Veda 2002, s. 19 – 22.
- K Jakobsonovej terminológii dištinkčných príznakov.** – In: *Fónické javy v slovanských jazykoch. XII. medzinárodná konferencia Medzinárodnej komisie pre fonetiku a fonológiu slovanských jazykov pri Medzinárodnom komitáte slavistov. Prešov 17. – 19. septembra 1996. Zborník referátov*. Red. J. Sabol. Prešov: Náuka 2002, s. 17 – 21, angl. res. s. 21.
- Pojmový aparát teórie bilingvizmu.** – In: *Bilingvizmus. Minulosť, prítomnosť a budúcnosť. Zborník príspevkov z medzinárodného kolokvia o bilingvizme konanom 22. 2. 2002 na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave*. Ed. J. Štefánik. Bratislava: Academic Electronic Press 2002, s. 49 – 51.
- Výslovnosť priezvisk.** – In: *Kultúra slova*, 2002, roč. 36, č. 1, s. 16 – 19.
- Názvy krajín a ich obyvateľov.** – In: *Kultúra slova*, 2002, roč. 36, č. 4, s. 193 – 197.
- Slová čín – činiť a ich okolie.** – In: *Kultúra slova*, 2002, roč. 36, č. 5, s. 257 – 261.
- Úvod. – In: Miššíková, G.: *Tri aspekty jazykovej nominácie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa 2002, s. 3.
- Konanie a jeho humanitná interpretácia. [Černík, V. – Viceník, J. – Višňovský, E.: *Praktické usudzovanie, konanie a humanitná interpretácia*. Bratislava: Iris 2000. 267 s.] – In: *Jazykovedný časopis*, 2002, roč. 53, č. 1, s. 57 – 58 (rec.).
- Dudok, Miroslav: *Náveje. Prolegomena do liter(m)árnosti textu*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko 2001. 168 s. – In: *Jazykovedný časopis*, 2002, roč. 53, č. 1, s. 61 – 62. Tiež publikované: *Nový život*, 2002, roč. 54, č. 7 – 8, s. 431 – 432 (rec.).
- Encyklopedický slovník češtiny. Ed. P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová. Brno: Nakladatelství Lidové noviny 2002. 604 s. – In: *Jazykovedný časopis*, 2002, roč. 53, č. 2, s. 96 (rec.).
- Praktická učebnica rétoriky. [Slančová, D.: *Základy praktickej rétoriky*. Prešov: Náuka 2001. 211 s.] – In: *Kultúra slova*, 2002, roč. 36, č. 1, s. 37 – 39 (rec.).

- Nový typ prekladového slovníka. [Taraba, J. – Tarabová, M.: Taliansko-slovenský slovník ekonómie, finančného a obchodného práva. Výklady, kontext, slovenský register. Bratislava: Stimul 2001. 616 s.] – In: Kultúra slova, 2002, roč. 36, č. 3, s. 168 – 174 (rec.).
- Harry Potter a kameň mudrcov. [Rowlingová, J. K.: Harry Potter. 1. Kameň mudrcov. Prel. J. Petrikovičová. Bratislava: Ikar 2000. 318 s.] – In: Kultúra slova, 2002, roč. 36, č. 4, s. 237 – 241 (rec.).
- Psychoterapia a jej filozofické základy. [Šulavík, J.: Metafilozofické implikácie psychoterapie. Bratislava: Album 2001. 203 s.] – In: Kultúra slova, 2002, roč. 36, č. 6, s. 351 – 353 (rec.).
- Jazyk ako pamäť kultúry. – In: Kultúrny život, 2002, roč. 3, č. 27 – 28, s. 12.
- Ošetriť zákonom?* – In: Kultúra slova, 2002, roč. 36, č. 1, s. 60. – Tamže: *Priestor a priestranstvo*. (č. 3, s. 148 – 149). – *Andrea – o Andrei*. (č. 3, s. 149 – 150). – *Podvodné rugby*. (č. 4, s. 225 – 226). – *Sloveso kontemplovať a jeho väzby*. (č. 5, s. 280).
- O slovese *podotýkať*. – In: Kultúra slova, 2002, roč. 36, č. 2, s. 121 – 122. – Tamže: *Zákruta a zatáčka*. (č. 2, s. 124). – *Nulapercentné zvýšenie*. (č. 5, s. 317 – 318). – Výslovnosť názvu mesta *Haag*. (č. 5, s. 314 – 315).
- Obchodný reťazec – obchodná sieť*. – In: Slovenská reč, 2002, roč. 67, č. 6, s. 375 – 376.
- Profesor Miroslav Dudok – náš nový päťdesiatnik. – In: Jazykovedný časopis, 2002, roč. 53, č. 2, s. 153 – 154 (spoluautor J. Bosák).
- Nová päťdesiatnička – Alexandra Jarošová. – In: Kultúra slova, 2002, roč. 36, č. 1, s. 33 – 34.
- Osemdesiatnička Marta Marsinová. – In: Kultúra slova, 2002, roč. 36, č. 4, s. 227 – 228.
- Na nedožitú deväťdesiatku Štefana Peciara. – In: Kultúra slova, 2002, roč. 36, č. 5, s. 281 – 282.
- Moje stretnutia s profesorom Novákom. – In: Správy Slovenskej akadémie vied, 2002, roč. 38, č. 7 (nepaginové vložené strany).
- Návšteva v Stupave. Rozhovor s profesorom Jánom Horeckým. – In: Správy Slovenskej akadémie vied, 2002, roč. 38, č. 7 – 8, s. 8 – 11 (kolektívny rozhovor viedol Marián Kováčik).

2003

- Modelovanie a lingvistika. Nitra: Garmond 2003. 120 s. (spoluautorka Jana Sokolová).**
Ref.: Horváth, M.: In: Jazykovedný časopis, 2005, roč. 56, č. 1, s. 72 – 74.
- Onomaziologická štruktúra slovenčiny. Spisy Slovenskej jazykovednej spoločnosti. 5. Ed. S. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2003. 60 s.**
Ref.: Ološtiak, M.: Nová monografia Jána Horeckého. – In: Slovenská reč, 2004, roč. 69, č. 4, s. 221 – 228.
- Atraktor či prototyp. – In: Philologica. 56. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Ed. P. Žigo. Bratislava: Univerzita Komenského 2003, s. 35 – 37.**
- Kategoriálna vybavenosť slovenskej morfológie. – In: Tradícia a perspektívy gramatického výskumu na Slovensku. Ed. M. Šimková. Bratislava: Veda 2003, s. 38 – 41, angl. res. s. 41.**
- Jazykoveda v učeních spoločnostiach na Slovensku. – In: Studia Academica Slovaca. 32. Prednášky XXXIX. letnej školy slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 2003, s. 137 – 142.**

Slovenská reč ako diskusné fórum. – In: Slovenská reč 1932 – 2002. Vedecká konferencia. Bibliografia. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 2003, s. 56 – 58.

Mená osôb s príponou -ník. – In: Kultúra slova, 2003, roč. 37, č. 1, s. 7 – 10.

Príklad výkladového postupu. – In: Kultúra slova, 2003, roč. 37, č. 2, s. 72 – 74.

Slovesá odvodené od podstatných mien. – In: Kultúra slova, 2003, roč. 37, č. 6, s. 333 – 336.

Dalšia správa o nárečí dolného Záhoria. – In: Kultúra slova, 2003, roč. 37, č. 2, s. 80 – 83.

Príspevok k teórii masmedialistiky. [O interpretácii masmediálneho textu. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Jazykovedný zborník. 17. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2002. 160 s.] – In: Jazykovedný časopis, 2003, roč. 54, č. 1 – 2, s. 115 – 116 (ref.).

Imrichová, Mária: Logonymá v systéme slovenčiny. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove 2002. – In: Jazykovedný časopis, 2003, roč. 54, č. 1 – 2, s. 119 – 121 (ref.).

Jazyková komunikácia v miešaných etnických spoločnostiach. – In: Jazykovedný zápisník. Bulletin Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV, 1998/1999, roč. 17/18, s. 27 – 28 (bez vročenia vydania). – Tamže: Podiel Ludovíta Nováka na výskume slovenčiny (s. 28). – Typ vedeckého diskurzu (s. 29). – Z dejín slovenskej jazykovedy (s. 30).

Stručný slovník európskej integrácie. [Slivková, E. – Matisová, A. – Zsapka, P.: Stručný slovník európskej integrácie. Bratislava: Centrum pre európsku politiku 2001.] – In: Kultúra slova, 2003, roč. 37, č. 3, s. 358 – 359 (rec.).

Vragaš, Štefan: V službe Ducha. Bratislava: Lúč 2001. – In: Slovenská reč, 2003, roč. 68, č. 1, s. 44 – 46 (rec.).

Výrovnať – vyrovnáť sa. – In: Kultúra slova, 2003, roč. 37, č. 2, s. 84. – Tamže: *Farma* či *gazdovstvo* (s. 156 – 157).

O slovese *oddržať*. – In: Kultúra slova, 2003, roč. 37, č. 3, s. 190 – 191. – Tamže: *Najvýznamnejší znečisťovateľ?* (č. 4, s. 249 – 250). – *Celebrita* (č. 4, s. 254). – *Bankrotár* či *úpadca* (č. 5, s. 316 – 317). – *Kešovka* (č. 5, s. 317 – 318).

Zdieľať – zdieľať. – In: Slovenská reč, 2003, roč. 68, č. 4, s. 255 – 256.

Sto rokov od narodenia Alfonza Zaunera. – In: Kultúra slova, 2003, roč. 37, č. 1, s. 24 – 25.

Na sedemdesiatku doc. Jarmily Bartákovéj, rod. Pikorovej. – In: Slovenská reč, 2003, roč. 37, č. 3, s. 162 – 163.

Na päťdesiatku Dany Slančovej. – In: Slovenská reč, 2003, roč. 68, č. 4, s. 243 – 244.

Krédo prof. Horeckého: ani deň bez riadka. – In: Otázky žurnalistiky, 2003, roč. 46, č. 1 – 2, s. 128 – 130 (rozhovor A. Tušera s J. Horeckým).

2004

K charakteristike predpony s/z. – In: Jazyk v komunikácii. Medzinárodný zborník venovaný Jánovi Bosákovi. Ed. S. Mislovičová. Bratislava: Veda 2004, s. 177 – 179.

Náboženské hnutia a organizácie. – In: Náboženská literatúra – problém jednotnej transkripcie. Ed. A. Ráčová – E. Valová. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi 2004, s. 86 – 87.

Predpona roz- v onomaziologickej štruktúre slovenčiny. – In: Kultúra slova, 2004, roč. 38, č. 5, s. 265 – 267.

Bázeň Božia. – In: Kultúra slova, 2004, roč. 38, č. 6, s. 340 – 341.

Jazyk v komunikácii. Medzinárodný zborník venovaný Jánovi Bosákovi. Ed. S. Mislovičová. Bratislava: Veda 2004. 252 s. – In: Jazykovedný časopis, 2004, roč. 55, č. 2, s. 141 – 142 (ref.).

- Kompendium o analýze textov. [Wimmer, Gejza – Altmann, Gabriel – Hřebíček, Luděk – Ondrejovič, Slavomír – Wimmerová, Soňa: Úvod do analýzy textov. Bratislava: Veda 2003. 344 s.] – In: Slovenská reč, 2004, roč. 69, č. 5 – 6, s. 336 – 337 (rec.).
- Ako možno vidieť svet ušami. [Horský, Štefan: Dívaj sa ušami. Bratislava: Printservis 2004. 177 s.] – In: Kultúra slova, 2004, roč. 38, č. 6, s. 365 – 367 (rec.).
- Vreckový počítač a kufrikový počítač?* – In: Kultúra slova, 2004, roč. 38, č. 2, s. 119 – 120.
- Druhá šanca.* – In: Kultúra slova, 2004, roč. 38, č. 2, s. 106 – 107. – Tamže: *Rehoľa – rád.* (č. 3, s. 169 – 170). – *Slová úrad a kancelária.* (č. 4, s. 232 – 233). – *Multikino a multiplex.* (č. 5, s. 287). – *Slová s koreňom -nik.* (č. 6, s. 351 – 352).
- Hostia.* – In: Kultúra slova, 2004, roč. 38, č. 1, s. 55. – Tamže: *Výroba – spotreba.* (č. 2, s. 128).
- Životné jubileum Jany Sokolovej. – In: Jazykovedný časopis, 2004, roč. 55, č. 2, s. 145 – 146 (spoluautor Ján Bosák).
- Ján Stanislav a kultúra slova. – In: Kultúra slova, 2004, roč. 38, č. 6, s. 353 – 354.
- Storočnica Antona Jánošíka. – In: Slovenská reč, 2004, roč. 69, č. 2, s. 124 – 125.
- Tri pohľady na profesora Jána Stanislava. – In: Slovenská reč, 2004, roč. 69, č. 5 – 6, s. 373 – 374.

2005

- Podmienkové výpovedné akty.** – In: *Aleg(r)ace pro Evu. U příležitosti 70. narozenin prof. Evy Hajičové.* Ed. J. Panevová – B. Vidová. Praha: Univerzita Karlova 2005, s. 57 – 59 (spoluautorka Anna Rácová).
- Virtuálny generátor slovnej zásoby.** – In: *Jazyk a komunikácia v súvislostiach. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 24. – 25. júna 2004 na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.* Ed. J. Dolník. Bratislava: Univerzita Komenského 2005, s. 255 – 257.
- Distribúcia kvantít v spisovnej slovenčine.** – In: *Kvantita v spisovnej slovenčine a v slovenských nárečiach. Zborník materiálov z vedeckej konferencie konanej 2. – 3. apríla 2001 v Budmericiach.* Ed. M. Považaj. Bratislava: Veda 2005, s. 52 – 55.
- Výpovedné akty ako východisko syntaxe.** – In: *Aktuálne otázky súčasnej syntaxe.* Ed. M. Šimková. Bratislava: Veda 2005, s. 21 – 22.
- Niektoré črty záhoráckeho rozhovoru.** – In: *Zo studnice rodnej reči.* Zost. K. Balleková – M. Smatana. Bratislava: Veda 2005, s. 134 – 136. – Tamže: *Zo stupavskej slovnej zásoby* (s. 301 – 305).
- Priezvisko ako jazykový znak.** – In: *Kultúra slova*, 2005, roč. 39, č. 1, s. 16 – 17.
- Viac dôslednosti pri jazykovom rozboře.** (Na okraj recenzie *Divadelného slovníka – Slovenská reč*, 2005, roč. 70, č. 1 – 2, s. 96 – 100). – In: *Slovenská reč*, 2005, roč. 70, č. 6, s. 355 – 356.
- Ďurovič, Eubomír: O slovenčine a Slovensku. Vybrané štúdie. 1. Ed. J. Bosák. Bratislava: Veda 2004. 428 s. – In: *Jazykovedný časopis*, 2005, roč. 56, č. 1, s. 67 (ref.).
- Nový terminologický slovník.** [Gregová, R. – Rusnák, J. – Sabol, J.: Interpretácia textov elektronických masových médií. Stručný terminologický slovník. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešoviensis. Terminologický slovník. 1. 2004. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove 2004. 155 s.] – In: *Kultúra slova*, 2005, roč. 39, č. 2, s. 106 – 108 (rec.).

- Nový divadelný slovník. [Pavis, P.: Divadelný slovník. Bratislava: Divadelný ústav 2004. 544 s.] – In: Kultúra slova, 2005, roč. 39, č. 3, s. 169 – 170 (rec.).
- Nenapísaný román. [Rakús, Stanislav: Nenapísaný román. Levice: Koloman Kertész Bagala 2005. 158 s.] – In: Kultúra slova, 2005, roč. 39, č. 5, s. 308 – 309 (rec.).
- Pomenovania vedúcich pracovníkov. – In: Kultúra slova, 2005, roč. 39, č. 4, s. 238 – 240. – Tamže: Slová s predponou vz- (č. 5, s. 290 – 291).
- Spotrebný* či *spotrebiteľský úver*. – In: Kultúra slova, 2005, roč. 39, č. 2, s. 121. – Tamže: *Mobilní operátori* (č. 2, s. 125).
- Ďalší neuveriteľný osemdesiatnik (Prof. L. Ďurovič 80-ročný). – In: Jazykovedný časopis, 2005, roč. 56, č. 1, s. 76 – 77.

2006

- Syntax slovenskej karpatskej rómčiny.** Bratislava: Iris 2006 (spoluautorka (Anna Rácová)).
- The Theory of Illocutionary Acts as a Basis for the Description of the Syntax of Slovak Carpathian Romany.** – In: SKASE. Journal of Theoretical Linguistics, 2006, roč. 3, s. 12 – 24 (spoluautorka Anna Rácová).
- Štyri etudy o prevzatých slovách.** – In: Kultúra slova, 2006, roč. 40, č. 2, s. 80 – 85.
- Stupavské nárečie.** – In: Dejiny Stupavy. Stupava: Mestský úrad 2006, s. 302 – 315 (v tlači).
- Tri stretnutia s profesorom Ľubomírom Ďurovičom.** – In: Jubilejný zborník na počesť osemdesiatin profesora Ľubomíra Ďuroviča. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 2006 (v tlači).
- Jazyková kultúra v systéme komunikácie.** – In: Jazyk a lingvistika v pohybe. Jubilejný zborník na počesť Slavomíra Ondrejoviča. Ed. S. Mislovičová. Bratislava: Veda 2006 (v tlači).
- Očitý svedok 20. storočia. – In: Stupava, 2006, roč. 2, č. 2 (v tlači).

Redakčná činnosť

- Jazykovedný časopis, 2000, roč. 51 – 2006, roč. 57 (člen red. rady).
- Kultúra slova, 2000, roč. 34 – 2006, roč. 39 (člen red. rady).
- Slovo a slovesnosť, 2000, roč. 61 – 2006, roč. 67 (člen red. rady).
- Fónické javy v slovanských jazykoch. XII. medzinárodná konferencia Medzinárodnej komisie pre fonetiku a fonológiu slovanských jazykov pri Medzinárodnom komitáte slavistov. Prešov 17. – 19. septembra 1996. Zborník referátov. Prešov: Náuka 2002. 120 s. (člen red. rady).
- Eugen Jóna – Ľubomír Ďurovič – Slavomír Ondrejovič: Ludevít Štúr Nauka reči slovenskej II. Komentáre. Bibliografia. Bratislava: Veda 2006. 324 s. (recenzent).

Prekladateľská činnosť

- Susan McBaneová – Helen Douglas-Cooperová: Fakty o koňoch. Bratislava: INA 1997. 160 s. (preklad z angličtiny).
- Ďurovič, Ľubomír: Začiatky štrukturalizmu na Slovensku a Bratislavský lingvistický krúžok. – In: Jazykovedný časopis, 2000, roč. 51, č. 2, s. 81 – 87, angl. abstrakt s. 81.

Literatúra

- BOSÁK, Ján: Konferencia na počesť významného životného jubilea profesora Jána Horeckého. – In: Jazykovedný časopis, 2000, roč. 51, č. 1, s. 74 – 76.
- BUZÁSSYOVÁ, Klára: Na osemdesiatku profesora Jána Horeckého. – In: Kultúra slova, 2000, roč. 34, č. 1, s. 32 – 35.
- BUZÁSSYOVÁ, Klára: Úvod. Jazykovedné dielo Jána Horeckého. – In: Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Na počesť profesora Jána Horeckého. Ed. K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2000, s. 9 – 12.
- DVONČ, Ladislav: Súpis prác prof. Jána Horeckého za roky 1989 – 1999. – In: Jazykovedný časopis, 2000, roč. 51, č. 1, s. 54 – 74.
- FINDRA, Ján: Na osemdesiatku profesora Jána Horeckého. – In: Jazykovedný časopis, 2000, roč. 51, č. 1, s. 51 – 53.
- FURDÍK, Juraj: O vývine názorov Jána Horeckého na slovtvorbu. – In: Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Na počesť profesora Jána Horeckého. Ed. K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2000, s. 331 – 338.
- HOFFMANOVÁ, Jana: Konferencie na počesť jubilea prof. Jána Horeckého. – In: Slovo a slovesnosť, 2000, roč. 61, s. 284 – 288 (správa o konferencii konanej v dňoch 13. – 14. 3. 2000 v Kongresovom centre SAV v Smoleniciach).
- KOTULIČOVÁ, Silvia – PEŠKOVÁ, Henrieta: Konferencia na počesť profesora Jána Horeckého o jazyku a kultúre. – In: Kultúra slova, 2000, roč. 34, č. 3, s. 171 – 176 (správa o konferencii konanej v dňoch 13. – 14. 3. 2000 v Kongresovom centre SAV v Smoleniciach).
- ONDREJOVIČ, Slavomír: Prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc. – In: Media-Servis Slovenskej akadémie vied, 2000, roč. 4, č. 4 – 5, s. 10.
- POVAŽAJ, Matej: Vzácne životné jubileum Jána Horeckého. – In: Slovenská reč, 2000, roč. 65, č. 1, s. 39 – 42.
- SABOL, Ján: Jazyk ako ľudské poslanstvo (Namiesto doslovu). – In: Ján Horecký: O jazyku a štýle kriticky aj prakticky. Prešov: Náuka 2000, s. 149 – 159.
- SKLADANÁ, Jana: Ján Horecký ako klasický filológ. – In: Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Na počesť profesora Jána Horeckého. Ed. K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2000, s. 31 – 38.
- VRAGAŠ, Štefan: Ján Horecký renomovaný slovenský jazykovedec 80-ročný. – In: Most, 2000, roč. 14, s. 86 – 87.
- Pribinov kríž profesorovi Jánovi Horeckému. – In: Slovenský jazyk a literatúra v škole, 2000/2001, roč. 47, č. 7 – 8, s. 249 – 250.
- ONDREJOVIČ, Slavomír: Ešte pár ťahov k portrétu prof. PhDr. Jána Horeckého, DrSc. – In: Správy Slovenskej akadémie vied, 2001, roč. 37, č. 7 – 8 (hárok vložený do časopisu, nepaginovaný).
- ONDREJOVIČ, Slavomír: Prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc., a jeho dielo. – In: Človek a jeho jazyk. 2. Jazyk ako pamäť kultúry. Výber z lingvistického diela profesora Jána Horeckého. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 2001, s. 9 – 13.
- HORECKÝ, Ján – In: Dvonč, Ladislav: Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov (1996 – 2000). Bratislava: Veda 2003, s. 149 – 156.

- GREGUŠ, Milan: Za prof. Jánom Horeckým, DrSc., Dr. h. c. – In: Stupava, 2006, roč. 2, č. 2 (v tlači).
- MASÁR, Ivan: Profesor Horecký už nepríde ... (8. 1. 1920 – 11. 8. 2006) – In: Kultúra slova, 2006, roč. 40, č. 4, s. 226 – 228.
- ONDREJOVIČ, Slavomír: Dielo profesora Jána Horeckého uzavreté. – In: Slovenská reč, 2006, roč. 71, č. 4, s. 264 – 269.
- ONDREJOVIČ, Slavomír: Za Jánom Horeckým (Stupava 8. 1. 1920 – 11. 8. 2006 Stupava). – In: Slovenské pohľady na literatúru, umenie a život, 2006, roč. 4 +122, č. 10 (v tlači).

Zostavil Slavomír Ondrejovič a redakcia

JUBILANT VIKTOR KRUPA OD INTERDISCIPLINARITY K EXCELENTNOSTI

Keď som pred dvadsiatimi rokmi písal medailón k prvému okrúhlemu jubileu PhDr. Viktora Krupu, DrSc., zdalo sa mi označenie ako „interdisciplinarista“ málo vznešené, skôr zúženo vedecké, tak som si dovoľil použiť epiteton „renesančný vedec“. Po rokoch sa ukazuje, že jubilantovu osobnosť adekvátnejšie vystihuje viac individualizovaný titulok *Fenomén Viktor Krupa* od Slavomíra Ondrejoviča, uverejnený v 12. čísle tohtoročných Slovenských pohľadov. S. Ondrejovič akoby tu naznačoval, že medzi eseje sa možno raz dostať aj jubilantské medailóny takéhoto (jeho) typu. Kto chce o živote a diele Viktora Krupu získať živý, nadhľadový, ale aj faktografický obraz, nájde ho v spomínanom príspevku.

Viktor Krupa vždy dokázal predbiehať nielen nás všetkých, ale aj svoju (našu) dobu. Vedeckú dráhu začínal dlhodobými stážami v zahraničí: univerzita v Aucklande na Novom Zélande, svetoznáma Kalifornská univerzita v Berkley (USA), havajská univerzita v Honolulu, pobyt v Japonsku, nasledovala univerzita v Londýne, opakované pobyty v Spolkovej republike Nemecko (Münster, Tübingen), to všetko stihol za prvých pätnásť rokov (1965 – 1980). Oficiálne sa takéto požiadavky mladým vedeckým pracovníkom začali odporúčať či od nich vyžadovať až v posledných rokoch.

Viktor Krupa je „držiteľom rekordov“ vo viacerých smeroch. Komu sa zo slovenských jazykovedcov ako tridsaťročnému podarilo rok po obhajobe publikovať kandidátsku dizertáciu, a to vo vtedajšom najvýznamnejšom svetovom vydavateľstve Mouton (*Morpheme and Word in Maori*, 1966)? Máme na Slovensku niekoho, komu za 15 rokov vyšlo v zahraničí 7 monografií (*Jazyk maori*. Moskva 1967; *The Maori Language*. Moskva 1969; *Polynesian Languages*. Mouton 1973; *Polinezijiskije jazyki*. Moskva 1975; *Gavajskij jazyk*. Moskva 1979; *The Polynesian Languages*. London 1982)? Fakt, že tieto monografie paralelne vychádzali v ruštine aj v angličtine, zaiste svedčí o ich vysokej úrovni.

Zovšeobecnené výsledky poznatkov, ktoré Viktor Krupa získal pri skúmaní orientálnych jazykov, predostrel slovenskej verejnosti v troch monografiách. Monografia *Jednota a variabilita jazyka. Systémový prístup a tzv. exotické jazyky* (1980) predstavuje syntézu dovtedajších

autorových prác o jednotlivých jazykoch, no najmä v kompaktnej podobe predstavuje autorov prínos v oblasti všeobecnej jazykovedy alebo presnejšie – filozofie jazyka. Viktorovi Krupovi sa podarilo objektívne a presvedčivo interpretovať odlišnosti vyplývajúce z rozmanitosti jazykov tézou o zásadnej jednote ľudského myslenia, ako aj poukázať na neprimerané a neodôvodnené zužovanie všeobecnójazykovedných zákonitostí, ktoré historicky vyplývajú z eurocentrického chápania lingvistiky s ideálom klasického, bohato rozvinutého flektívneho indoeurópskeho jazyka.

V monografii *Metafora na rozhraní vedeckých disciplín* (1990) okrem analýzy viacerých typov metafor (autor pochopiteľne venuje najviac pozornosti poetickej metafore) poukazuje na novú, významnú funkciu metafory vo vedeckom poznaní. Metafora podľa neho nie je čisto jazykový jav, ale súvisí so sférou myslenia a správania. Monografia *Jazyk neznámy nástroj* (1991) je adresovaná skôr nejazykovedcom, v prístupnej, ale pritom v hĺbkovo náročnej forme prezentuje jazyk nielen z hľadiska všeobecnej jazykovedy, ale aj príbuzných disciplín (sociolingvistiky, etnológie, pragmalingvistiky, psychológie, teórie prekladu a poetiky) – odhaľuje vnútorný a vonkajší svet človeka cez prizmu jazyka. S kolegami orientalistami z jeho kmeňového pracoviska vydal najprv *Jazyky sveta* (1983 – spoluautori Jozef Genzor, Ladislav Drozdík), potom aj *Písma sveta* (1989 – spoluautor J. Genzor) a napokon upravené druhé vydanie *Jazyky sveta v priestore a čase* (1997 – spoluautor J. Genzor). Je to jedinečné encyklopedické dielo, autori v ňom podľa jednotnej schémy opisujú okolo 3 tisíc jazykov z celého sveta.

Viktor Krupa je kmeňový autor Jazykovedného časopisu (aj dlhoročný, mimoriadne aktívny člen redakčnej rady) a s istou dávkou hrdoosti možno vari konštatovať, že mnohé začiatky jeho celoživotných výskumných tém uzreli svetlo sveta práve v našom časopise. Jeho prvou štúdiou bola analýza morfémy (*Morféma ako lingvistická jednotka*, 1964): na rozdiel od dovtedajších výskumov fonologickej štruktúry morfém (v slovanských jazykoch), ktoré boli zväčša enumeratívne, určuje štruktúru morfém aj štatisticky a najmä pridáva identifikáciu morfolologickej štruktúry slova na základe valencie jednotlivých typov morfém, čo mu umožnilo exaktne testovať prechodnú oblasť medzi fonologickou a morfolologicou rovinou. Na základe detailných výskumov fonotaktických zákonitostí viacerých jazykov juhovýchodnej Ázie a Oceánie vypracoval multidimenzionálnu schému na analýzu morfém v nepríbuzných jazykoch a mohol spresniť dovtedy bez výhrad prijímané typologické indexy známeho amerického jazykovedca Josepha H. Greenberga. Typologická problematika na najrozmanitejších úrovniach je najčastejšou i najfrekvencovanejšou Krupovou výskumnou tematikou.

Vo všeobecnometodologickej oblasti Viktor Krupa má výrazný podiel na tom, že sa v slovenskej jazykovede prestalo s nejednotným, často synonymným chápaním pojmov systém a štruktúra, že sa štruktúra začala chápať ako „množina vzťahov spájajúcich množinu prvkov do vyššieho celku, systému“ (*On Relation of Structure and Inventory in Linguistic System*, 1964, spoluautor Gabriel Altmann). V riešení problematiky jazykového znaku sa sústredil na otázku odrazovej adekvátnosti obsahu a konzistencie formy jazykového znaku, požadujúc v analýze rešpektovať zásadný metodologický rozdiel medzi diskretnosťou jazyka ako odrazového javu a jeho kontinuitným charakterom ako objektom reality (*O povahe jazykového znaku*, 1979).

Aj začiatok skúmania metafory, ktoré vyústilo do jubilantovej monografie a ďalších početných štúdií, nájdeme v Jazykovednom časopise (*Gramatika a skutočnosť. Problém metafory*, 1985). Štúdie Viktora Krupu vtiahnu záujemcov do jeho pestrej teoreticko-metodologickej siete,

ktorá má však svoju jednotnú „postupovú“ logiku a líniu, či sú to už novšie interkultúrne kontakty, kognitívnosť, jazyková politika a mnohé ďalšie. Viktor Krupa však vždy pride s niečím novým, pre jazykovedcov na Slovensku dovtedy neznámym či dokonca netušeným. Tak r. 2004 to bol príspevok *Paul Hopper a jeho emergentná gramatika* (emergentný jav je taký, ktorého podstata nie je inherentná v systéme, systém sa utvára v priebehu adekvátneho používania). P. Hopper dokazuje neadekvátnosť gramatickej kompetencie (Noam Chomsky a i.), odmieta, že gramatika je zakódovaná pri narodení, jej vznik hľadá v procese komunikovania. Oproti štrukturalistickej viere v existenciu jedného systému je tu postavená multisystémovosť. Podľa tejto koncepcie gramatika je sociálny jav, a preto jej platnosť je nevyhnutne dočasná.

Z pohľadu do bibliografických súpisov Viktora Krupu je zjavná istá paralelnosť tém z jazykov Oceánie, Austrálie, prípadne aj Japonska, s témami publikovanými na Slovensku. To je vlastne originalnosť autorovho prístupu, keď zistenia z týchto jazykov prezentuje aj vo všeobecnolinguistickej a teoretickej rovine. (Vystúpenia Viktora Krupu na našich domácich konferenciách sa vždy stretávali s veľkým ohlasom a obdivom, ako dokázal spájať tieto dve odlišné oblasti a z ich symbiózy vytážiť z nich vždy niečo nové, zaujímavé.) Niektoré z jeho pestrých tém: kreativita v jazyku, kritika teórie jazykovej relativity, vzťah slovesa a mených argumentov v predikácii, časové a priestorové súradnice slovesa, problematika adekvátneho prekladu, vágnosť a jej status v jazyku, osud jazyka za podmienok interkultúrneho kontaktu, jazykové mýty – a mnoho, mnoho ďalších. V poslednom období Viktor Krupa venuje zvýšený záujem štúdiu mýtov a svetových náboženstiev.

Viktor Krupa nie je nijaký kabinetný vedec, na samom začiatku vedeckej dráhy ho omámili exotické dialky, čo sa odrazilo v jeho siedmich cestopisno-etnografických knihách. Pripomeňme si ich tituly, lebo majú značnú výpovednú hodnotu: *Za siedmimi morami* (1970) – pútavý opis jubilantovho prvého pobytu na Novom Zélande; *Záhadný prípad kapitána Lapéroussa* (1975), *Hľadanie posledného raja* (1978), *K ostrovom neznámych pokladov* (1978), *Stroskotanci z lode Waga* (1980), *Malebná cesta okolo sveta* (1980), *Cesty kapitána Quirosa* (1982). Viac do literatúry faktu patrí knižka *Polynézia* (1988). Zatiaľ poslednou knihou sú *Legendy a mýty Polynésie. Polynéská kosmogonie* (1998). Možno práve dobrodružstvo cestovania a dialok inšpiruje Viktora Krupu hľadať nové, nepreskúmané cesty aj pri výskume jazykov.

Viktor Krupa vykonal mimoriadne záslužnú prácu písaním recenzií a referátov (sú ich stovky) o nových knihách – bol to široký informačný kanál (u nás v podstate nedostupnej literatúry), z ktorého sme sa dozvedeli o psycholinguistike, jazykových univerzáliách, generatívnej gramatike a i., zoznámili sa s dielami vtedajších „ikon“ svetovej lingvistiky, akými boli Noam Chomsky, Eugenio Coseriu (ktorý navštívil aj Bratislavu), E. Nida a mnohí ďalší. Z týchto recenzovaných kníh by sa dala vytvoriť veľmi zaujímavá knižnica.

Viktor Krupa je aj mimoriadne plodný prekladateľ – jeho vyše 30 knižných prekladov by mohlo pokojne konkurovať ktorémukoľvek prekladateľovi na voľnej nohe. Z orientálnych jazykov a literatúr preložil a zostavil antológie rozmanitých mytológií a ústnej slovesnosti najmä národov Oceánie, Tichomoria a Austrálie. Pripravil napríklad prerozprávane výbery novozélandskej slovesnosti *Obrova stupaj* (1965; 1975), *Rozprávky z nefritových hôr* (1973), výber z japonského folklóru *Chlapec z broskyne* (1969); vydal tiež *Polynézske mýty* (1973), *Havajské mýty* (1982) a viaceré ďalšie. Na protipóle – v prekladoch z angličtiny – okrem iných figurujú také mená ako R. Kipling, E. Gibbon, J. Swift, M. Twain, T. S. Eliot, J. Conrad, D. Defoe, A. Miller, M. Puzo, E. Segal a i.

Z tohto radu celkom vybočuje jeho najnovší preklad Stevena Pinkera *Slová a pravidlá. Zložky jazyka*. Rozsiahla kniha (415 strán) vyšla r. 2003 vo vydavateľstve Kalligram. Toto vydavateľstvo je v medzinárodnej skupine 20 vydavateľov edície *Majstri vied*: je to cyklus kníh, ktoré podávajú súhrnnú informáciu o stave poznania ľudstva na konci 20. storočia. Pozoruhodné je to, že vychádzajú súčasne v origináli i v desiatkach prekladov po celom svete. Viktor Krupa nás zaviedol do tejto edície zaujímavým dielom profesora psychológie a riaditeľa Centra kognitívnej neurovedy Massachusettského inštitútu technológie (MIT). S. Pinker si dal za cieľ objasniť podstatu jazyka a myslenia na základe jediného javu, ktorý skúma zo všetkých strán, a to sú pravidelné a nepravidelné slovesá v angličtine. Tento na prvý pohľad iba gramatický jav – spája nečakaný rad exaktných i humanitných vied: históriu jazykov, teórie N. Chomského a jeho kritikov, pokusy o počítačové simulácie neurónových sietí, chyby prvých viet detskej reči, podstatu ľudských pojmov, hlavné myšlienky západnej filozofie, dokonca najnovšie metódy identifikácie génov a znázorňovania živého mozgu. A to všetko S. Pinker odhaľuje prostredníctvom jedinej idey, podľa ktorej jazyk zahrnuje mentálny slovník zapamätaných slov a mentálnu gramatiku tvorivých pravidiel. Iste, preklad nebol jednoduchý, ale originál je mimoriadne vtipný – možno až dobrodružný – a prekladateľ vystihol jeho podstatu.

Treba ešte dodať, že Viktor Krupa viac rokov pôsobil na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, na Právnickej fakulte UK (Ústav medzinárodných vzťahov), na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici, na Filozofickej fakulte Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

Neobišli ho ani funkcie v Slovenskej akadémii vied: v r. 1990 – 2002 bol riaditeľom svojho materského pracoviska Kabinetu orientalistiky SAV (dnes Ústav orientalistiky SAV), predsedom Vedeckého kolégia SAV pre jazykovedu a literárnu vedu, od r. 2003 je riadnym členom Učenej spoločnosti SAV, členom mnohých domácich a zahraničných spoločností a komisií, na ktoré si vždy nájde čas. Pri príležitosti životného jubilea mu bolo udelené najvyššie akademické ocenenie – Zlatá medaila SAV.

Ako konštatuje S. Ondrejovič v spomínanom príspevku, Viktor Krupa je všestranný vedec so širokým záberom: orientálna a všeobecná lingvistiká (teoretická) s dôrazom najmä na oblasť jazykovej typológie s ťažiskom na ostrovnú juhovýchodnú Áziu, Polynéziu a Japonsko. Súčasná vedecká komunita nešetrí pri ňom atribútmi najvýznamnejší, najoriginálnejší, najvšestrannejší, polyhistor, polyglot a podobne. Viktor Krupa je aj také individuálne centrum excelentnosti – s istou nadsádzkou možno povedať, že vlastne predbehol oficiálne ustanovenia týchto výskumných centier v Slovenskej akadémii vied (boli ustanovené až r. 2003), to je celý on. Ja k týmto objektívnym superlatívom pridávam, že Viktor Krupa je predovšetkým Človek s veľkým Č, ochotný vždy pomôcť a poradiť.

Milý Viktor, nech sa Ti v nasledujúcich rokoch dobre darí, (aspoň) ako doteraz, nech Ti slúži zdravie a neopúšťa Ťa vnútorná energia, nech môžeme naďalej zberať plody Tvojej vrcholiacej žatvy!

Ján Bosák

Narodený 23. decembra 1936 v Novom Meste nad Váhom. V r. 1954 – 1959 študoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave odbor slovenský jazyk – ruský jazyk, predmetom jeho celoživotného výskumu sa však stali orientálne jazyky. Od r. 1965 do teraz pracovník Kabinetu orientalistiky Slovenskej akadémie vied. 1965 CSc. (kandidátska dizertácia Štruktúra morfémy a slova v maorijskom jazyku – školiteľ prof. Vladimír Skalička), 1981 DrSc. V r. 1990 – 2002 riaditeľ Kabinetu orientalistiky SAV (dnes Ústav orientalistiky SAV). Predseda Vedeckého kolégia SAV pre jazykovedu a literárnu vedu, člen mnohých domácich a zahraničných spoločností a komisií. Od r. 2003 riadny člen Učenej spoločnosti SAV, r. 2006 Zlatá medaila Slovenskej akadémie vied.

SÚPIS PRÁC VIKTORA KRUPU ZA ROKY 1996 – 2005

Táto bibliografia nadväzuje na Súpis prác Viktora Krupu za roky 1986 – 1995 od L. Dvonča, ktorý vyšiel v Jazykovednom časopise, 1996, roč. 47, č. 2, s. 137 – 146. Kompletná bibliografia V. Krupu do r. 1998 je uverejnená v publikácii *Pange lingua*. Zborník na počesť Viktora Krupu. Ed. J. Genzor – S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 1999, s. 229 – 263. Bibliografia od r. 1999 pokračuje v zborníku *Favete linguist*. Studies in Honour of Viktor Krupa (v tlači).

1996

Jazyky sveta v priestore a čase. 2. doplnené a prepracované vyd. Bratislava: Veda 1997. 356 s. (spoluautor Jozef Genzor).

Ref.: Ondrejovič, S.: Obraz jazykov sveta v lacnom ráme. – In: Literárny týždenník, 1998, roč. 11, č. 32, s. 5.

Jazykové mýty a ich poslanie. – In: Slovenské pohľady, 1996, roč. 112, č. 6, s. 84 – 90.

Antropomorfizmus a filozofia náboženstva. – In: Filozofia, 1996, roč. 51, s. 507 – 513.

Life and Health, Disease and Death. A Cognitive Analysis of the Conceptual Domain.

– In: *Asian and African Studies*, 1996, roč. 5, č. 1, s. 3 – 13.

Nature in Maori Metaphor. – In: Asian and African Studies, 1996, roč. 5, č. 1, s. 14 – 27.

Nature Metaphors for Emotions in Maori Confronted with Other Languages. – In: Asian and African Studies, 1996, roč. 5, č. 2, s. 132 – 137.

Conceptual and Linguistic Reaction to European Dominance in Polynesia. A Case for Interdisciplinary Study. – In: Methodological Challenges of Interdisciplinary Research in the Social Sciences. Section 4: Illustrations of Some of the Dynamics of Interdisciplinary Research from the Viewpoint of Specific Disciplines, Chapter 11. Pretoria: Human Sciences Research Council (HRSC), 1996, s. 163 – 174.

Špecifiká jazykovej situácie a politiky v Ázii. – In: Sociolingvistika a areálová lingvistika. Sociolinguistica Slovaca. 2. Red. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 1996, s. 95 – 99.

Udusená kultúra. Dva vzdialené svety – Európania a Austrálčania. – In: Historická revue, 1996, roč. 7, č. 1, s. 8 – 9.

Náboženstvo Polynézianov. – In: Historická revue, 1996, roč. 7, č. 3, s. 21 – 22.

Tri plavby kapitána Cooka. – In: Historická revue, 1996, roč. 7, č. 8, s. 13 – 14.

Reflexia priestoru v prirodzených jazykoch. – In: Vesmír, 1996, roč. 75, č. 2, s. 69 – 71.

1997

- Pružnosť hraníc jazykovej tvorivosti. – In: *Matematika a hudba*. Red. R. Berger – B. Riečan. Bratislava: Veda 1997, s. 137 – 145.
- Neverbálne signály a interkultúrna komunikácia. – In: *Štylistika neverbálnej komunikácie*. Red. J. Sabol. Bratislava: Pedagogická fakulta UK 1997, s. 127 – 131.
- Jazykové mýty okolo nás. – In: *Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy*. Sociolinguistica Slovaca. 3. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 1997, s. 79 – 89.
- The Massive Contact of Languages and Cultures. – In: *Intercultural Contacts and Communication between East and West*. Red. V. Krupa. Zborník z konferencie KO SAV s medzinárodnou účasťou. Bratislava: Slovak Academic Press 1997, s. 47 – 52.
- Osud jazyka za podmienok interkultúrneho kontaktu. – In: *Jazykovedný časopis*, 1997, roč. 48, č. 1, s. 3 – 8.
- Podobnosť ako základ metafory? – In: *Jazykovedný časopis*, 1997, roč. 48, č. 2, s. 81 – 88.
- Tree Anatomy as a Cognitive Model. – In: *Asian and African Studies*, 1997, roč. 6, č. 1, s. 3 – 8.
- Typologická charakteristika polynézskych kozmogonických mýtov. – In: *Hieron*, 1997, roč. 1, s. 15 – 24.
- Preklad ako nedorozumenie. – In: *Translatologická žatva – príloha ToP (tlumočení a preklad)*, 1997, č. 38, s. 1 – 3.
- Jazyk – kultúra – etnos. Red. G. P. Neščimenko a i. Moskva: Nauka 1994. – In: *Jazykovedný časopis*, 1997, roč. 48, č. 1, s. 56 – 59 (rec.).

1998

- Legends and Myths of Polynesia. Polynéska kosmogonie (Mýty o stvoření světa). Bratislava: CAD Press 1996, vyd. 1998. 164 s.
- Similarity as the Basis of Metaphor? – In: *Autumn Floods. Essays in Honour of Marián Gálik*. Ed. Raoul D. Findeisen – Robert H. Gassmann. Bern – Berlin – Frankfurt am Main: 1998, s. 459 – 468.
- The Tree as a Cognitive Model in Speech and Literature. – In: *Asian and African Studies*, 1998, roč. 7, č. 1, s. 3 – 9.
- The Island of Immortals, Japan and Jonathan Swift. – In: *Asian and African Studies*, 1998, roč. 7, č. 2, s. 113 – 117.
- K spôsobom regulovania rozvoja jazyka. – In: *Jazykovedný časopis*, 1998, roč. 49, č. 1 – 2, s. 81 – 89 (spoluautor Slavomír Ondrejovič).
- Japonská predstava o vlastnej civilizácii. – In: *Politické vedy*, 1998, roč. 1, č. 2, s. 45 – 56.
- Prvky interdisciplinarity v jazykovede. – In: *Romboid*, 1998, č. 6, s. 34 – 42.
- Aká regulácia jazyka je hriech? – In: *Slovenské pohľady na literatúru, umenie a život*, 1998, roč. 4 + 114, č. 9, s. 25 – 33 (spoluautor Slavomír Ondrejovič).
- Is Linguistic Legislation Acceptable? – In: *Human Affairs*, 1998, roč. 8, č. 2, s. 161 – 169 (spoluautor Slavomír Ondrejovič).
- Heslá o písme a písmach sveta. – In: *Informačná výchova. Terminologický a výkladový slovník*. Red. D. Katuščák – M. Matthaedicsová – M. Nováková. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1998.

1999

Ázia ako komplex civilizačných okruhov. – In: Geopolitické špecifiká regiónov sveta. Afrika a Ázia. Ed. V. Krupa. Bratislava: Univerzita Komenského 1999, s. 5 – 9. – Tamže: Malajský okruh, s. 171 – 182.

Nominal Phrase in Marquesan. – In: Asian and African Studies, 1999, roč. 8, č. 1, s. 51 – 61.

Verbal Markers of Tense in Marquesan. – In: Asian and African Studies, 1999, roč. 8, č. 2, s. 191 – 201.

K náboženským predstavám a praxi v Polynézii. – In: Normatívni a žité náboženství. Ed. L. Bělka – M. Kováč. Brno – Bratislava: Masarykova univerzita v Brně – Chronos 1999, s. 22.

Systems. New Paradigms for the Human Sciences. (Ed. G. Altmann – W. Koch. Berlin – New York 1998). – In: Jazykovedný časopis, 1999, roč. 50, č. 2, s. 125 – 128 (rec.).

2000

O používaní a zneužívaní jazyka. – In: Jazykovedný časopis, 2000, roč. 51, č. 1, s. 7 – 15. The Problem of National and Cultural Identity in Polynesia. – In: Human Affairs, 2000, roč. 10, č. 2, s. 129 – 132.

Chaufet's Histoire Sainte. Translating Bible into Marquesan. – In: Asian and African Studies, 2000, roč. 9, č. 2, s. 148 – 153.

Čo je v jazyku exotické? – In: Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Ed. K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2000, s. 15 – 22.

2001

Insufficiency Versus Redundancy. – In: Asian and African Studies, 2001, roč. 10, č. 1, s. 3 – 10.

Podiel Slovenska na výskume krajín Ázie a Afriky. (Od pragmatizmu k základnému výskumu). – In: Slovenský národopis, 2001, roč. 49, č. 3, s. 368 – 373.

Bicknell's Translation of St. John's Gospel into Marquesan. – In: Asian and African Studies, 2001, roč. 10, č. 2, s. 143 – 147.

2002

A Mythological Metamorphosis: Snake or Eel? – In: Asian and African Studies, 2002, roč. 11, č. 1, s. 9 – 14.

Aké vlastnosti jazyka nám umožňujú klamať? – In: Philologica. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Bratislava: 2002, s. 30 – 36.

Jazyk i možnosti jeho regulovania. – In: Vstreči etničeských kultúr v zrkale jazyka (v sopolstaviteľnom lingvokultúrnom aspekte). Red. G. P. Neščimenko. Moskva: Nauka 2002, s. 175 – 185 (spoluautor Slavomír Ondrejovič).

Semantic Articulation of Reality in Mythology. – In: Asian and African Studies, 2002, roč. 11, č. 2, s. 220 – 232.

Únik zo zajatia konvenčnosti. Ján Ondruš a jeho zápas s jazykom. – In: S dlaňou v ohni. Básnické dielo Jána Ondruša a hodnotové kritériá v literatúre. Bratislava: Studňa 2002, s. 113 – 116.

Jazyk ako fenomén. – In: Kultúrny život, 2002, roč. 3, s. 31 – 32 (spoluautor Slavomír Ondrejovič).

Kirch, Patrick W. – Green, Roger C.: Hawaiki, Ancestral Polynesia. An Essay in Historical Anthropology. – In: Asian and African Studies, 2002, roč. 11, č. 1, s. 96 – 97 (rec.).

Alieva, Natalia F. – Bui Khánh Thé: Yazyk Cham. Ustnyje govory vostočnogo dialekta. – In: Asian and African Studies, 2002, roč. 11, č. 1, s. 98 – 99 (rec.).

2003

Národy juhovýchodnej Ázie a Oceánie. 1. Národy ostrovnej juhovýchodnej Ázie. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda 2003. 110 s.

Is the Basis of Exoticism Subjective or Objective? – In: *Sprache zwischen Theorie und Technologie.* Ed. Lea Cyrus – Hendrik Feddes – Frank Schumacher – Petra Steiner. Wiesbaden: Deutscher Universitäts-Verlag 2003, s. 103 – 112.

Etnická renesancia v Tichomorí. – In: Slovenský inštitút medzinárodných štúdií, 2003, roč. 12, č. 1, s. 122 – 134.

Ratio Versus Irratio? – In: *Dialogue and Universalism*, 2002, roč. 12, č. 8 – 10, s. 121 – 127 (vyšlo v máji 2003, Varšava).

The Prelinguistic Basis of Spatial Semantics. – In: *Asian and African Studies*, 2003, roč. 12, č. 1, s. 3 – 8.

Extralinguistic Basis of the Category of Possessivity. – In: *Asian and African Studies*, 2003, roč. 12, č. 2, s. 122 – 134.

An Ideal Language of Worldwide Communication. – In: *Human Affairs*, 2003, roč. 13, č. 2, s. 171 – 178.

Prvé stretnutia vzdialených svetov. Prípad Nového Zélandu. – In: *Fascinácia a (ne)poznánie: Kultúrne stretý Západu a Východu.* Ed. M. Slobodník – G. Pirický. Bratislava: Chronos 2003, s. 46 – 54.

Etnická a religiózna mozaika Indonézie. – In: *Medzinárodné otázky.* 2005, roč. 12, č. 3, s. 84 – 96.

Doni Quijoti Pacifiku. Európania objavujú Polynéziu. – In: *História. Revue o dejinách.* 2003, roč. 3, č. 4, s. 8 – 11.

Falsche Grenzen und wahre Hindernisse. Ein interdisziplinäres Friedensprojekt zum Thema „Interkulturelle Kommunikation“ mit der Slowakei. Ed. E. Reife – I. Schwarz. – In: *Historický časopis*, 2003, roč. 51, č. 2, s. 352 (rec.).

2004

Cognitive Aspects of Language and the Creativity of Metaphor. – In: *Internet*, stránka Kabinetu orientalistiky SAV. 135 s.

Jednota prichádza, nepochopenie zostáva. – In: *Slovenské pohľady*, 2004, roč. 4 + 120, č. 5, s. 1 – 7.

Paul Hopper a jeho emergentná gramatika – In: *Jazykovedný časopis*, 2004, roč. 55, č. 1, s. 21 – 26.

The Bible in Polynesia. – In: *Religio*, 2004, roč. 12, č. 1, s. 45 – 64 (Brno).

Odras histórie v písomných sústavách Indonézie a Malajzie. – In: *Náboženská literatúra – problém jednotnej transkripcie.* Ed. A. Rácová. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví 2004, s. 80 – 85.

Preklad Bible do polynézskych jazykov ako problém interkultúrnej komunikácie. – In: Preklad a kultúra. Ed. E. Gromová. Nitra: Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre s. 71 – 91.

Category of Nominal Classes in Indonesian and Its Reinterpretation. – In: Asian and African Studies, 2004, roč. 14, č. 2, s. 172 – 178.

2005

Syntax of Verbal Nouns in Marquesan. – In: Oceanic Linguistics, 2005, roč. 44, č. 2, s. 405 – 416.

Katégoria menných tried a jej reinterpretácia. – In: Jazykové kategórie v teórii a praxi. Red. J. Kačala. Bratislava: Vydavateľstvo UK v Bratislave 2005, s. 6 – 20.

Jazykové mýty. – In: Mýty naše slovenské. Zost. E. Krekovič – E. Mannová – E. Krekovičová. Bratislava: Academic Electronic Press 2005, s. 62 – 70 (spoluautor Slavomír Ondrejovič).

Jazykové mýty a ich poslanie. Človek a spoločnosť, internetový časopis, 2005, roč. 8, č. 2, www.saske.sk/cas/2-2005/teftbar.html (spoluautor Slavomír Ondrejovič).

Masívny civilizačný impakt a osud jazyka (Peripetie jednojazyčnosti a dvojazyčnosti v Polynézii). – In: Individuálny a spoločenský bilingvizmus. Zborník z medzinárodnej konferencie. Bratislava: Univerzita Komenského 2005, s. 29 – 37.

Štruktúrna neekvivalentnosť jazykov a problémy s prekladaním. – In: Cieľový verzus východiskový jazyk. Letná škola prekladu, 2005, roč. 3, s. 57 – 65.

Ten, čo sa živí medom. – In: Anthropos, 2005, č. 5, s. 41 – 48.

Prekladateľská činnosť

Pinker, Steven: Slová a pravidlá. Zložky jazyka. Bratislava: Kalligram 2003. 415 s.

Armstrong, Karen: Dejiny mýtov. Bratislava: Slovart 2005. 136 s.

Redakčná a edičná činnosť

Jazykovedný časopis, 1996, roč. 47 – 2005, roč. 56 (člen red. rady).

Asian and African Studies, 1996, roč. 5 – 2005, roč. 14 (hlavný redaktor).

Human Affairs, 1996, roč. 6 – 2002, roč. 12 (hlavný redaktor); 2003, roč. 13 – 2005, roč. 15 (člen red. rady).

Intercultural Contacts and Communication between East and West. Proceedings of the International Conference in Bratislava. September 17, 1996. Bratislava: Slovak Academic Press 1997. 87 s. (editor).

Orient a okcident v kontaktoch a konfrontáciách. Bratislava: Veda 1999. 114 s. (editor).

Geopolitické špecifiká regiónov sveta. Afrika a Ázia. Bratislava: Univerzita Komenského 1999 (editor).

Zostavil Ladislav Dvonč, Jozef Genzor a i.

MENNÝ REGISTER / INDEX OF NAMES

- Altmann G. 156
 Anisimova D. 33 – 43
 Apresian J. D. 34
 Bačová D. 58
 Bakošová J. 130
 Barannikov A. P. 118
 Bartek H. 46
 Baštinová G. 58
 Bayes T. 110
 Bázlik M. 57
 Berezovičová Je. L. 63
 Berkner S. 58
 Bielenia M. 87
 Bílá M. 57
 Blanár V. 89 – 100
 Bloch J. 118
 Bolinger D. 70
 Bosák J. 16, 44, 72, 158
 Bottyán G. 84
 Bozděchová I. 14, 15
 Böhmerová A. 58
 Brendler S. 99
 Breveníková D. 58
 Brodowska-Honowska M. 16
 Brychová S. 58
 Buzássyová K. 16
 Chomsky N. 157, 158
 Cina S. 116
 Cmorej P. 5, 6, 9, 11, 12
 Conrad J. 157
 Coseriu E. 157
 Čajkina Ju. I. 60
 Čajková S. 58
 Čermák F. 82
 Černý J. 3, 11
 Čolakov G. 87
 Defoe D. 157
 Dobřík Z. 45 – 50
 Dojčev E. 87
 Dokulil, M. 14 – 16, 127
 Doležalová J. 66, 138
 Dolník J. 46, 48, 49
 Drozdík L. 156
 Ďurčo P. 87
 Duridanov I. 62
 Dušečkina Je. V. 60
 Dvonč L. 81, 163
 Eliot T. S. 157
 Elšík V. 117
 Fabiánová T. 119, 120
 Findra J. 101 – 108
 Firbas J. 57
 Fleissner R. F. 58
 Fomina A. A. 60
 Fukudu K. 57
 Furdík J. 13 – 17, 127, 130
 Gábor K. 83
 Garabík R. 83, 85
 Gazdík M. 58
 Genči J. 85
 Genzor J. 156, 163
 George D. 58
 Gianitsová-Ološtiaková L. 83
 Gibbon E. 157
 Giňa A. 119, 120
 Giusti (Džusti) F. 35
 Gladrow W. 35
 Godla F. 122
 Goetz H.-W. 94
 Greenberg J. H. 156
 Gregorová R. 63 – 64
 Grzegorzczkova R. 15
 Grzybek P. 86
 Hauge K. R. 87
 Havlová E. 62
 Héja E. 83
 Helic D. 87
 Hjelmslev L. 141
 Hladký J. 57
 Hlaváčková D. 86
 Hlaváčová J. 83
 Holeš J. 3, 11, 66, 138 – 139
 Hollý J. 142
 Holzer G. 63
 Homolková M. 63
 Homolová E. 58
 Horák A. 84, 86
 Horálek K. 4
 Horecký J. 3, 5, 15, 16, 141
 – 155
 Hrivíková T. 58
 Hromníková J. 58
 Hübschmannová M. 116
 Chochol M. 63
 Imrichová M. 90, 92
 Isačenko A. V. 139 – 140
 Ivanecký J. 85
 Ivanová M. 14, 15
 Iwasaki S. 58
 Jakobson R. 139
 Janasová H. 139
 Janovec L. 125 – 132
 Janyšková I. 61 – 63
 Jarošová A. 131
 Judin A. V. 60
 Juhár J. 113
 Kačala J. 133, 135
 Kadlec J. 66 – 68, 138 – 139
 Kadlec V. 84
 Karčová A. 85
 Karlíková H. 61 – 63
 Kelih E. 86
 Keníž A. 57 – 59
 Kipling R. 157
 Kloferová S. 62
 Kobozeva I. M. 34, 35
 Koeva S. 85
 Kohlheim V. 94
 Kochová P. 125 – 132
 Kopecký P. 137 – 138
 Kopřivová M. 82
 Kořínek J. M. 141, 142
 Kostelníková M. 58
 Košecký S. 56
 Kráľ Á. 3, 44
 Kráľ J. 106
 Kralčák E. 44, 132 – 136
 Králík E. 61, 62
 Krause K. Ch. 46
 Krausová N. 4, 5, 12
 Krčík J. 121
 Kripke S. 93
 Kriukova I. V. 60
 Krško J. 66
 Krupa V. 71, 155 – 163

Kurkina L. V. 63
 Labáková D. 58
 Lacko I. 58
 Lee K.-F. 113
 Levin, J. V. 34
 Lípa J. 115, 116, 119
 Liptáková L. 17, 127
 Litvina A. F. 60
 Lojová G. 58
 Lubaš W. 93
 Macaulay T. B. 52
 Majchráková D. 88
 Majtán M. 89
 Makarová V. 58
 Martincová O. 125 – 132
 Martynov V. V. 63
 Matejčík J. 89, 90, 93, 96, 97
 Matúšová J. 65 – 66
 Matvejev A. K. 59
 Matzenauer A. 61, 62
 Mäsiarová K. 140
 Miller A. 157
 Mistřík J. 33
 Miškovičová J. 57
 Miššíková G. 59
 Mlacek J. 129
 Mladenova D. M. 60
 Moravčík Š. 142
 Morton A. L. 57
 Mravinacová J. 125 – 132
 Mykowiecka A. 86
 Nábělková M. 72 – 81
 Nagórko A. 16
 Nagy M. 83, 86
 Nagy V. 84
 Nakao Y. 58
 Nemčoková K. 58
 Nida E. 157
 Nosek J. 57
 Novák L. 142
 Ološtiak M. 127
 Ondrejovič S. 69 – 71, 82,
 145, 155, 158
 Ondruš Š. 62
 Opavská Z. 125 – 132
 Oravec Cs. 84
 Orgoňová O. 130, 132
 Padučeva E. V. 35
 Paikkala S. 96
 Pala K. 84, 86
 Palek B. 8
 Páleníková J. 138
 Palubová Z. 121
 Pancáková K. 64
 Pauliny E. 139
 Peciar Š. 144
 Peirce 4, 11
 Phillipson R. 51 – 56
 Piechociński D. 86
 Pinker S. 158
 Pišťanek P. 142
 Poss J. 121
 Psutka J. 111
 Pulgram E. 96
 Pužo M. 157
 Quirk R. 57
 Ráčová A. 115 – 123, 143
 Račeva M. 63
 Radlof J. G. 46
 Rangelova A. 125 – 132
 Reiznerová M. 119, 120
 Repka R. 58
 Ritlyová A. 58
 Rodionova I. V. 60
 Rosen A. 84
 Rusko M. 83
 Rusnák J. 63 – 64
 Ružičková E. 58
 Rybák J. 33
 Sabol J. S. 63 – 64
 Sass B. 84
 Saussure F. de 4, 5, 9 – 12
 Schottelius J. G. 46
 Schuster-Šewc H. 63
 Segal E. 157
 Sekvent K. 3 – 12
 Seliverstova O. N. 34
 Silberstein M. 85
 Smiešková A. 59
 Smrž P. 82
 Sokolová M. 14 – 17, 133,
 134
 Sowa W. 63
 Stabej M. 82
 Stickel G. 46
 Straková Z. 58
 Suprun V. I. 60
 Světlá J. 125 – 132
 Svoboda A. 57
 Swift J. 157
 Šebková H. 116
 Šelep P. 68, 138
 Šil'ov A. L. 60
 Šimko J. 58
 Šulovská D. 59
 Tandlichová E. 57, 58
 Tomaščíková S. 59
 Tondl L. 9, 11
 Trebatická H. 58
 Trnka M. 83
 Trubeckoj N. S. 139
 Twain M. 157
 Urbaňská D. 86
 Uspenskij F. B. 60
 Valčáková P. 62
 Vančo P. 83
 Vaňko J. 44
 Varasdi K. 84
 Varbotová Ž. Ž. 63
 Vasilišinová D. 88
 Venceľová T. V. 117
 Vietorová N. 58
 Vilhan P. 106
 Vilikovský J. 58
 Vinogradov V.V. 139
 Voľf J. M. 34
 Vužňáková K. 13 – 32
 Waclawičová M. 82
 Wickleinová M. 136
 Wolke C. H. 46
 Young S. 111
 Zacharov V. P. 87
 Zemljarič Miklavčič J. 82
 Zesen Ph. von 46
 Zimmer D. 47
 Zimmermann J. 109 – 114
 Zimmermann J., jr. 109 – 114
 Zograf G. A. 117, 118
 Zouhar M. 93
 Zubov N. I. 60
 Zvirinská Z.

OBSAH

Daria Anisiomova: O kontextovej lexikalizácii neurčitých zámen v slovenčine	33
Vincent Blažar: Súvzťažnosť obsahovej a formálnej stránky onymického znaku	89
Zdenko Dobřík: Interpretácia štruktúrnej adaptácie anglicizmov v nemčine a slovenčine z jazykovo-štruktúrneho a pragmatického hľadiska	45
Ján Fíndra: Umelecký prednes ako komunikácia	101
Anna Ráčová: O prívlastňovacom tvare s afixom <i>-ker/-ger-</i> v rómčine	115
Karel Šekvenst: K dualistickým koncepciám jazykového znaku	3
Katarína Vužňáková: Slovtvorné (onomaziologické) kategórie a slovtvorný význam derivátov a kompozit v slovenčine	13
Július Zimermann – Július Zimermann, jr.: Stochastický model rozpoznávania reči	109

Recenzie

Kralčák, Lubomír: Analytické verbo-nominálne spojenia v slovenčine. (Synchronno-diachrónny pohľad). M. Wickleinová	132
Martinová, Olga a kol.: Neologizmy v dnešnej češtině. O. Orgoňová	125
Phillipson, Robert: English-Only Europe? Challenging Language Policy. S. Košecký	51

Referáty

Gregorová, Renáta – Rusnák, Juraj – Sabol, Ján S.: Interpretácia textov elektronických masových médií. K. Pancáková	63
Holeš, Jan – Kadlec, Jaromír: Francouzština v Evropě. J. Doležalová	66
Isačenko, Aleksandr V.: Grammaticeskij stroj russkogo jazyka v сопоставлении со словачким. Morfologija. K. Mäsiarová	139
Kadlec, Jaromír – Holeš, Jan: Francouzština na americkém kontinentě. H. Janasová	138
Kadlec, Jaromír: Francouzština v Kanadě. P. Šelepá	67
Kopecký, Peter: K ekvivalentcii vybranej francúzskej politickej a právnickej terminológie. J. Páleník	137
Matúšová, Jana a kol.: Slovník pomístních jmen v Čechách. I. (A). J. Krško	65
Nový ruský onomastický časopis. (Voprosy onomastiki. No 1. 2004). L. Králik	59
Philologica. LX. Eighty Years of English Studies at the Faculty of Arts. G. Miššíková – A. Smiešková	57
Studia etymologica Brunensia. 2. M. Chochol	61

Kronika

Dielo profesora Jána Horeckého uzavreté. S. Ondrejovič	141
Jubilant Viktor Krupa. Od interdisciplinarity k excelentnosti. J. Bosák	155
Pozdrav jubilantke Mirke Nábělkovej. J. Bosák	72
Slavo Ondrejovič šesťdesiatnik. V. Krupa	69
SLOVKO 2005. Medzinárodná konferencia o počítačovom spracovaní slovanských a východoeurópskych jazykov. D. Majchráková – D. Vasilíšinová	82
Súpis prác Jána Horeckého za roky 2000 – 2006. L. Dvonč – S. Ondrejovič a redakcia	145
Súpis prác Miry Nábělkovej za roky 1981 – 2005. L. Dvonč a i.	73
Súpis prác Viktora Krupu za roky 1996 – 2005. L. Dvonč – J. Genzor a i.	159

CONTENTS

Daria Anisimova: About Contextual Lexicalization of Some Indefinite Pronouns in the Slovak Language	33
Vincent Blánár: Correlation of the Content and Formal Aspect of the Onymic Sign.....	89
Zdenko Dobřík: Interpretation of Structural Adaptation of Anglicisms in German and the Slovak Language from Linguistic, Structural and Pragmatic Point of View	45
Ján Fíndra: Recitation as Communication	101
Anna Ráková: On the Possessive Form with the Affix <i>-ker-/-ger-</i> in Romany.....	115
Karel Seveňt: On Dualistic Approach to Linguistic Sign	3
Katarína Vážňáková: Word-forming (Onomasiological) Categories and Word-forming Meaning of Derivatives and Compounds in the Slovak Language	13
Július Ziměrmann – Július Ziměrmann, jr.: Stochastic Model of Speech Recognition	109

Book Reviews

Kralčák, Ľubomír: Analytic Verb-nominal Word Combination in the Slovak Language. (Synchronic-diachronic Point of View). By M. Wicleinová.....	132
Martincová Olga et al.: Neologisms in the Contemporary Czech Language. By O. Orgoňová.....	125
Phillipson, Robert: English-Only Europe? Challenging Language Policy. By S. Košecký	51

Book Notices

A New Russian Onomastic Journal. [Voprosy onomastiki. No. 1. 2004.] By Ľ. Králik	59
Gregorová, Renáta – Rusnák, Juraj – Sabol, Ján S.: Interpretation of Electronic Mass Media Texts. By K. Pánčáková	63
Holeš, Jan – Kadlec, Jaromír: The French Language in Europe. By J. Doležalová	66
Исаченко, Александр В.: Грамматический строй русского языка в сопоставлении со словацким. Морфология. By K. Mäsarová	139
Kadlec, Jaromír – Holeš, Jan: The French Language on the American Continent. By H. Janasová	138
Kadlec, Jaromír: The French Language in Canada. By P. Šelepá	67
Kopecký, Peter: To the Equivalentation of Selected French Politological and Law Terminology. By J. Páleňíková.....	137
Matúšová, Jana et al.: Dictionary of Field-names in Bohemia. I. (A). By J. Krško	65
Philologica. LX. Eighty Years of English Studies at the Faculty of Arts. By G. Miššíková – A. Smiešková	57
Studia etymologica Brunensia. 2. By M. Chochol	61

Chronicle

Bibliography of the Writings of Ján Horecký for the Period 2000 – 2006. By L. Dvonč – S. Ondrejovič et al.	145
Bibliography of the Writings of Mária Nábělková for the Period 1981 – 2005. By L. Dvonč et al.	73
Bibliography of the Writings of Viktor Krupa for the Period 1996 – 2005. By L. Dvonč – J. Genzor et al.	159
Birthday Greetings to Mária Nábělková. By J. Bosák	72
Slavo Ondrejovič Sixty-Year-Old. By V. Krupa	69
SLOVKO 2005. International Seminar on Computer Treatment of Slavic and East European Languages. By D. Majchráková – D. Vasilišinová	82
The Work of Professor Ján Horecký is closed. By S. Ondrejovič	141
Viktor Krupa Jubilee. From Interdisciplinarity to Excellence. By J. Bosák.....	155

СОДЕРЖАНИЕ

Даря А н и с и м о в а: О контекстуальной лексикализации неопределенных местоимений в словацком языке	33
Винцент Б л а н а р: Соотносительность содержательной и формальной стороны онимического знака	89
Кагарина В у ж н я к о в а: Словообразовательные (ономазиологические) категории и значения производных и сложных слов в словацком языке	13
Зденко Д о б р и к: Интерпретация структурной адаптации англицизмов в немецком и словацком языках с лингвистической, структурной и прагматической точек зрения	45
Анна Р а ц о в а: О притяжательной форме с аффиксом <i>-ker/-ger-</i> в цыганском языке	115
Карел С е к в е н т: К дуалистическим концепциям языкового знака	3
Ян Ф и н д р а: Художественное чтение как коммуникация	101
Юлиус Ц и м е р м а н н – Юлиус Ц и м е р м а н н младший: Стохастическая модель распознавания речи.....	109

Р е ц е н з и и

Кралчак, Любомир: Аналитические глагольно-именные словосочетания в словацком языке. (С синхронно-диахронной точки зрения). М. В и к л е й н о в а.....	132
Мартинцова, Ольга и кол.: Неологизмы в современном чешском языке. О. О р г о н ё в а.....	125
Phillipson, Robert: English-Only Europe? Challenging Language Policy. С. К о ш е ц к и	51

С о о б щ е н и я

Philologica. LX. Eighty Years of English Studies at the Faculty of Arts. Г. М и ш и к о в а – А. С м и е ш к о в а	57
Studia etymologica Brunensia. 2. М. Х о х о л	61
Грегорова, Рената – Руснак, Юрай – Сабол, Ян С.: Интерпретация текстов электронных средств массовой коммуникации. К. П а н ц а к о в а	63
Исаченко, Александр В.: Грамматический строй русского языка в сопоставлении со словацким. Морфология. К. М е с я р о в а.....	139
Кадлец, Яромир – Холеш, Ян: Французский язык на американском континенте. Г. Я н а с о в а	138
Кадлец, Яромир: Французский язык в Канаде. П. Ш е л е п а	67
Копецки, Петер: К эквивалентации избранной французской политологической и юридической терминологии. Я. П а л е н и к о в а	137
Матушова, Яна и кол.: Словарь названий населенных пунктов в Чехии. Том I. (А). Я. К р ш к о	65
Новый русский ономастический журнал. (Вопросы ономастики. № 1. 2004). Лю. К р а л и к	59
Холеш, Ян – Кадлец, Яромир: Французский язык в Европе. Я. Д о л е ж а л о в а	66

Х р о н и к а

Поздравление к юбилею Миры Набелковой. Я. Б о с а к	72
СЛОВКО 2005. Международная конференция по машинной обработке славянских и восточнославянских языков. Д. М а й х р а к о в а – Д. В а с и л и ш и н о в а.....	82
Список работ Виктора Крупы, опубликованных в период 1996 – 2005 гг. Л. Д в о н ч – Й. Г е н з о р и д р.	159
Список работ Миры Набелковой, опубликованных в период 1981 – 2005. Л. Д в о н ч и д р.	73
Список работ Яна Горцекого, опубликованных в период 2000 – 2006 гг. Л. Д в о н ч – С. О н д р е й о в и ч и д р.	145
Труд Яна Горцекого завершен. С. О н д р е й о в и ч	141
Шестидесятилетие Слава Ондрейовича. В. К р у п а	69
Юбилар Виктор Крупа. От интердисциплинарности к отличности. Я. Б о с а к.....	155